

Et ignobilis mundi & cōtempnibilia elegit deus, ut ea quæ sunt destrueret. Qui nullius uidentur esse momenti, ea quæ non sunt dicuntur. Quæ sunt uero pro illis hic ponit qui alicuius esse authoritatis apparent. Quos ut inertes argueret & plane nulli uisus esse, eos elegit, qui nihil sunt. Haud quæ tñ ga inquit elegit, eo abiectionis quos credideritis prædicandi negotiū id accepisse. P. claros uero & gloria insignes fuisse ab eiusmodi munere exequendo reiectos. Quin potius existimemus uelim, uel hosce qui honoribus & diuitijs pollent, ad suā sapientiæ & opū præsumptā opinione efferrī plurimum & insolescere, eoq; nec dei præconiū suscepisse, cum abiectiones & humiles longe magis deo sint uisus ad id munus accommodari.

Ut non gloriatur omnis caro in cōspectu dei. Propterea inquit, infirmos quosq; elegit deus, ut eos frenet superbiā, qui mundana hæc sapiūt. Suadeat præterea oia fore p nos illi ad eius arbitriū cōmittenda. neq; se corā aliquid cuiq; iactitandū. Cur ergo & uos o Corinthij super his præceptoribus adeo insolescitis, qui exteriorib; imbuti sunt sapientiā?

Ex ipso aut uos estis in Christo Iesu. Ex ipso, inquit, uos estis. Neq; ideo quod nos adesse aliquod ille traduxerit, sed ad bene esse, perinde ac si inquit. Filij dei esse cōstituti estis, & ex ipso cōstituti facti in Christo filij, hoc est, per Christū. Et quoniā dixerat illi ignobilis elegisse, ostendit cūctos nobilitate hos anteire, qui deū in patrem sint abunde iā assecuti.

Qui factus est sapientiā nobis a deo & iustitia, & sanctificatio, & redemptio. Id est, sapientes nos, & iustos, & sanctos, ac liberos fecit. Hæc em præfert redemptio, quippe q a seruitute peccati nos reuocauit. Et quæ admodū ignobiles eligēs nobiles reddidit, cū hos in deo filios adsciuisset sic & stultos sapientes effecit, ipse nobis sapientiā factus. Vex cur nō potius dixit sapientes nos fecit, sed factus est nobis sapientiā, nempe ut muneris patefaceret largitatē. Perinde ac siingat. Scipsum nobis largitus est. At cū magna quædā de filio prædicaret, uidelicet q sapientiā & iustitiā & sanctificatio & redemptio factus est nobis a deo, adiecit: ne ingenuitū hunc susceperis, sed ut ad causam ipsam, hoc est, ad patrē refugias, a quo filius genitus sit. Aduerte quē in his ordinē seruet apostolus. Nā hos primū ab errore exemptos, & sapientes effecit, & ad dei cognitionem instruxit. Deinceps peccatorū largitus est ueniā, & per spm sanctū sanctitatem donauit. Vnde ita effectū est, ut perfectam a malis omnibus uacationem concesserit, & ita ut spiritus ipsi in potestate simus, eidemq; inhæserimus.

Diere. 9.

Quemadmodū scriptū est, qui gloriatur in dñō gloriatur. Hæc (inquit) omnia eo sic instituta & facta sunt, ut nemo se alicuius momenti existimet, uel de se aliquid iactet, siue in alio quouis hominū, nisi in deo dūtaxat gloriatur, q tanta in nos cōtulit beneficia. Cur ergo uos intumescitis? Quid efferrimini uel uestri gratia, uel uos instrumentum magistrorum.

CAP. II.

Paulus euan-
gelij præco, nul-
la humana sapi-
entia instructus,
ad prædicandū
uenit.

Ego cū uenisssem ad uos fratres, ueni nō in sublimitate sermonis aut sapientiæ, annūtiās uobis testimonij Christi. Nō modo (inquit) euāgelij discipuli sunt insipientes & ignobiles lecti. Quin uel ipse ego euāgelij præco, nullo ad uos cōcessi uerborū apparatu, uel sapientiā ulla humana, dei uobis testimonij pronūtiaturus, id est, Christi mortē. Vide ut p co ipse insipies & ignarus deprehēdit, & qd p hūc prædicat, mors & crux sit, & uicisse tñ hæc p dicādo arguitur. Perspicuū itaq; est, ineffabile esse potentiā, q rē hanc ita se habere permiserit. Quæret aliquis. Quid igitur nō poterat Paulus, si libuisset, p sapientiā ad Christi præconiū peruenire? Nequaquā profecto per se potuisset, quippe qui in doctum se fateret, & minus in dicēdo ornatū. Christus tñ id facere quierat, q maioribus illū donis ornat, alioqui haud quāq; id sub suis nois præconio profuisset. Plus em gloriæ cōsequitur Christus, cū per Pauli inscitia uictor euadit, q si per eiusdem uel sapientiam, uel eloquentiam, uictoriam reportaret.

Non em iudicauit me aliquid scire inter uos, nisi Christū, & hūc crucifixū. Placuit (inquit) Christo, ut expers sapientiæ essem humanæ huius, & nescius & ipse quidē factū id optimū iudicauit, ut nullam haberē exteræ huius sapientiæ notionē nisi Christi Iesu cruci affixi.

Et ego in infirmitate, & timore, & tremore multo fui apud uos. Nō solū (inquit) ad uos te nūis admodū & abiectionior, qd ad sermonem spectat cōcessi, qn & infirmior, formidolosus & tremens sum apud uos cōmoratus, hoc est, psecutionibus afflictus, & molestijs horridiorib; plurimis sum affectus. Verebar em ipse in hois morē discrimina. Quin potius trepidus illa expauescebam, qd, sane illi maiorē in laudē cedit, utpote q cū eiusdē esset nobis naturæ particeps, tñ asperrima quæq; sponte & mira animi pōptitudine supabat. Hæc autē o commemorat, ut Christi potentiam patefaciat, ut cum ei tot obijcerent aduersa, nihilominus hæc omnia uinceret. Nec minus ut Corinthios supercilij arguat & tumorē, sapientiā dūtaxat & opibus confidentium.

Et sermo meus, & prædicatio mea, nō in persuasibilibus humanæ sapientiæ uerbis, sed in ostensione spūs & uirtutis. Haud quāq; (inquit) meus sermo argutiolis & persuasionibus nitebat. Nec erat dicēdi arte & cultu instructus, sed in spūs cōstabat ostensione, hoc est, spiritū sanctum præ se ferebat. Vel q in ineffabili quodā modo spūs idē acceptissimis uerbis auditoribus psuadebat. Vel etiā, q a signa & prodigia, Nā & uirtutis infert, hoc est, signorū. Ingēs est em fidei argumentū mortuos suscitare, Et qm per dæmones quibulda pstrigij & uirtutes & signa

æduntur

æduntur, cū primū spūs mentionē fecisset, mox & uirtutis adiecit, indicans ad spm facta hæc p tinere. Poteris & uirtutis illud in aliū sensum accipere, uidelicet qd se nō in sapientia, sed in infirmitate fateat uenisse. Et sapientiæ quidē in spūs ostensione obiecit infirmitati uirtutis, perinde ac si dicat: Et si persecutionē sum ipse perpeffus & uerba, fortior tamen sum uisus.

Ut fides uestra nō sit in sapientia hominū, sed in uirtute dei. Hominiū sapientiā persuasibile nuncupat eloquentiā. Dei uero uirtutē (ut superius diximus) infirmorū & persecutionē tolerantū, fortitudinē. Et signorū æditiōē, quæ haud dubie (o Corinthij) uestra fidem ut illa diuina, non uerborum lenocinio confirmauit.

Sapientiā loquimur inter pfectos, sapientiā uero nō huius seculi, neq; principū q destruantur. Stultitiā quidē superius Christi præconiū appellauit qd a Græcis sic dici fit usurpatū: sed postq ex rebus ipsis aperuit, uerā eē præconiū id sapientiā, fides tandē audeat sapientiā Christi p dicationē fateri asserereq; & salutē p crucē parari. Quippe sapientiā est & nō mediocris, mortē morte delere. Perfectos aut fideles ipsos appellat. Siquidē hi pfectiores habētur, q cæteris rebus cōtemptis ad cœlos subuolāt. Huius uero seculi sapientiā nūcupat, q exterior est, ut momentaneā nec diu mansurā, & hoc simul seculo euanturā exprimit. Principes aut seculi huius, non dæmones dicit (ut sentitū multū) sed peritos & eloquentes & oratores, q cōcionabidi duces effecti sunt populi. Nec secus eos ac tēporarios adstruit huius seculi dñō, & breues, futuros paulopost.

Sed loquimur de sapientiā in mysterio q abscondita est. Mysteriū nominat qd fit de Christo pconiū. Quod & si hoc fit in morte sortitū, mysteriū tamē est, cū ga uel angelos ipsos anteq; fieret id latuit, tū q aliud ipi spectamus, aliud intelligimus. Nā crucē uideo, & passionē & uirtutē agnosco. Seruū audio, & dñm ipsum adoro. Cuiusmodi sapientiā fideles quidē prorsus clām habet, fideles uero nō penitus. Videmus enim adhuc in speculo.

Quā prædestinauit deus ante secula in gloriā nostrā. Prædestinauit dixit, ut ostēdat summā dei in nos & curā & charitatē. Nā ut illi maxima nos prosequi beneuolētia existimetur, qui iā pridē prompti sunt & parati cōferre in nos bñficia, sic deus uel ante secula ipsa nra gloriæ gratia, futurā p crucē salutē pdestinauit. Quæ proculdubio summa est, quā nobis cōmunicauit, sapientiā. Quandoquidē illud in serui gloriā cedit, latētis mysterij participasse in domino.

Quam nemo principū huius seculi cognouit. Seculi huius principes, Herodē intelligēs & Pilatū, qbus eiusmodi mysterium fuit incognitum. Quinetiam uel ipsos Iudæorum pontifices qui pari ignorantia tenebantur.

Si em cognouissent, nunq dñm gloriæ crucifixissent. Si cognouissent, inquit, futuræ crucis splendore, futuræq; ex ea terræ orbis salutē, uel si pontifices ipsi suā urbē præuidissent concessurā aliqñ Romanis in pda, seq; itē in seruitutē ituros, haud sane gloriæ dñm cruci adiudicassent. Gloriā aut dñm hoc loco Christū appellat. Quod aut crux ipsa ex ignominiosa gloriola sit reddita, ex eo perspicuū est, quod nihil sit Christus ex ea iacturæ perpeffus, quin laudem potius consecutus, quippe qui ob hæc crucē suam erga genus humanū præ se clementiā tulerit. Dicit aliquis. Ergo si minus illi dei ministeriū cognouerunt, errati ueniā promeretur? Ita sane, si in psterū ppenitentia ducti, Christū adhsent, essent hoc pacto haud secus ac Paulus & reliqui ex Hebræis remissionem delictorum adepti.

Sed sicut scriptū est: Quæ nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis alcēdit, quæ præparauit deus diligentibus se. Quid ille se colentibus præparauit? Christi scilicet notionē, & salutē quæ nobis est per eius incarnationē quæ sita. Hæc quidē neq; oculus humanus inspicit, nec auris auditu percipit, nec cor aliquod meditādo complexū est. Nā & prophetæ, neque mortalibus oculis ista spectabāt, nec auribus hauriebant humanis, nec mente ac mortali intelligebant, quæ ipsimet de Christo prædicarent, sed diuinitus cūcta per eos enuntiabātur. Dominus em (inquit, adiunxit mihi aurem, spiritalem uidelicet & alia huiusmodi pleraq).

Nobis aut reuelauit deus per spiritū suū. Quonā pacto, dicit aliquis, quæ cor hominis nō inscendūt uos didicistis? Quia deus, inquit, per spiritū suū, nō per humanā sapientiā mysterium illud nobis aperuit. Hæc em nequaquā dignatus est deus, ut eius arcana perspiciat.

Spiritus em oia scrutatur, etiā profunda dei. Quis em scit hominū q sint hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est? Ita & quæ dei sunt, nemo cognouit, nisi spūs dei. Tanti, inquit, erat dei mysteriū, & adeo recōditū, ut ab alio posset nemine percipi, nisi a spū ipso nos instruerente, qui & dei profunda nouit. Scrutatur aut, qd inquit, nō ignorantia arguit, sed uehementē quādā & acerrimā eius mysterij cognitionē. Quæ admodū etiā de patre dicit, q & corda scrutet, hoc est, q rime tur & noscat hoim interiora. Qui spūs incredibili afficiit gaudio, & in delitijs est, cū dei mysteria cōreplatur. Sic em & dei dicit scrutari profunda. Ostēdit etiā ex sequētib; q ac rē habeat spūs dei cognitionē. Nā quæ admodū spūs hominis nouit quæ in homine sunt, sic diuinus spūs q dei sunt caller. Vnde edoceri nos possumus, nō alienā a patre spiritū habere substantiam, sicuti nec humano spiritui inesse aliam dicimus, q quam habeat homo.

Nos aut non spiritum huius accepimus, sed spm q ex deo est. Mundi spiritum, humanam sapientiā

Hominiū sapi-
entia uocatur a
Paulo eloquē-
tia r uis per
suadendū.

Eloquentes &
oratores Paulus
huius principes
huius seculi uocat
Mysterij
desinitio.

I. Cor. xij.

Pilatus & Iu-
dæi q Christi
crucifixerunt,
quæ ignorabāt
esse deū, q ratio
ne errati, ueniā
promereri pos-
suerunt.

Esaia. lxiij.

Esaia. l.

Psalm. vij.

Quid spūs qd
sapientiā

fapientia interpretat apostolus. Quā haud quāq. inquit, accepimus, ut superuacaneam eius prae dicationē arguat & inanē. Sed dei inquit spiritū ipsi accepimus, hoc est, deo confubstantialē, qui ex dei ipsius substantia constat, quem ipsi instructorem habemus.

Ut sciamus quae a deo donata sunt nobis. Perinde ac si dicat. Lux quidē est spūs, hanc ipsi lucem a spū ipso illuminati accepimus, ut opera noscamus. At q. nobis sunt a deo dona cōfessā? Nimis q. de Christo sunt per hunc destinata, uidelicet quae admodū & obierit mortē, & dei nos filios fecerit. Vtq. in seipso uel locū nobis ad patris dextrā cōsidendi parauerit. Ita fit, ut qui spiritu carent, huiusmodi reg. nullā habere possint cognitionem.

Quae & loquimur, nō in doctis hūanā sapientia uerbis, sed in doctrina spūs sancti. Adeo inquit, nos sapientia Græcorū philosophos superamus, ut ab hominibus illi instructi sint. Nos uero quae loquimur a spiritu sancto edocti pronuntiamus.

Spiritibus spiritalia cōparantes. Videlicet si quæstiones nōnullæ oboriant, cōparamus has protinus, id est dissoluimus, spiritalibus alijs quibusdā uel sensus uel historijs. Exēpli gratia. Vtrū resurrexit Christus iā quæritur. Hanc ipsi quæstionē spiritalē, & alia quadā spiritali, hoc est, ex Ionæ prophetæ historia, & cōparamus & soluimus. Idēq. utrū & uirgo peperit, uel ex aliarū sterilitate id soluitur. Saræ uidelicet, Rebecca, & Elizabeth, q. nulla naturæ sequela, nec uul uae uirtute cōceperat. Quin etiā ex Euæ & Adæ exēplo, q. sine ullo creati sunt femine, sed ex humo, pducti. Potest pterea illud spiritalib. spiritalia cōparantes in hūc sensum accipi, hoc ē, spiritalibus hominibus spiritalia cōparantes, qui eiusmodi & enodare queunt & capere, unde sic infert.

Animalis autē homo non percipit ea quae sunt spūs dei. Stulticia est enī illi, & non potest intelligere quae spiritaliter examinant. Animalis est homo, qui cuncta adscribit animi sui cogitationibus, & suo sensu defertur. Nec putat sibi cōlesti praesidio opus esse, nec quippiam uult per fidem & credulitatem admittere. Sed arbitratu omnia stulta, quae probari ratione non possunt. Ductiq. naturalis quodam decursu omnia fieri, nec constare quicq. praeter naturā posse. Animal igitur dicit naturalē. Nā & animus circa naturā dispositionē uersatur & ordinem.

Et non potest intelligere quod spiritaliter examinatur. Hoc est, haud intelligit quae dicta sunt, fidei indigere nec posse cogitationē cōprehendi. Et hoc designat spiritaliter examinatur, hoc est, per fidem & spiritum demonstratur.

Spiritalis autē homo iudicat omnia, & ipse a nemine iudicatur. Spiritalis, inquit, omnia nouit. Et praesentia qd momentanea sint, & futura quod stabilia, & sua qd saluē sint adeptura, & infideles quod cruciandū: eoq. & illos coarguit. Ipse uero a nemine examinatur, hoc est, arguitur, utpote qui pro se omnia pfectet, & propria uideat, & eoq. praesertim qui capti mentis luminib. fuerint, facta prospiciat, cū illi nec sua oculis, nec aliena collustrēt.

Quis enī nouit sensum domini, nisi spūs domini qui instruit eū. Spiritalē sensum, domini mentē appellat. Sed cū dixisset supra, a nemine iudicatur, proinde id inquis infert, non enī id temere dixi. Nā quis nouit sensum domini, nisi spūs dñi qui instruit eū? Si enī nemo potest domini sensum per noscere, hoc est, quem spiritalis ille adeptus est, longe magis neq. edocere, praeter hunc ipsum uos quippiam, uel corrigere quierit.

Nos autē sensum Christi habemus. Nihil, inquit, obstupescatis, qd de sensum spiritalē diximus. Nā & ipsi nos oēs Chrii sensum habemus, hoc est, quæcunq. ipsi & tenemus & nouimus, Christus nobis aperuit & retexit. Nec secus & qd diuinis rebus sentim, a Christo habemus, hoc est, ab eo sumus, quātūlācunq. habemus de rebus ad fidem spectantibus cognitionē, edocti. Iure ergo & a nemine examinari nos possumus, qui spiritalis sumus. Nonnulli sensum Christi patrem dixerunt, pleriq. & spiritum sanctum.

Ego fratres nō potui uobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. Detrectat quidē & improbat illos ob exteriorē hāc sapiētiā elationē, ne istiusmodi forte obijcerent. Haud quāq. ipsi hūanā sapiētiā, sed spiritalis grā inuolascimus. Arguit hos nondū spiritalis huius ullā adeptos ēē perfectionē, sed hāc ut adipiscantī futurę. Infertq. nondū perfecti quippiā pcepistis. Et recte, nō potui, illud adiecit, ne uideat liuore ductus pfectiora illis nōdū praedicasse. Cū enī carnales essetis, inquit, nō potui ut perfecti loqui. Quæret aliquis, Quo ergo pacto cū imperfecti esset, signa hī facitabāt? Erāt sane Corinthi (ut principio diximus) istiusmodi ut signa æderent. Cuiusmodi fuerāt & qd demones in Christi noie eiiciebant. Miracula tamen ad aliorū utilitatē fiunt per sepe, eoq. p indignos gerunt nonnunquam.

Et quasi paruulis in Christo lac uobis potū dedi, non escā. Nondū enī poteratis, sed nec nūc quidem potestis, adhuc enī carnales estis. Quantum ad ea, quae Christi sunt, spectat, infantes estis, & ideo lac uobis in potū, hoc est, simpliciorē quandam doctrinā, non cibū uobis, id est, perfectionē obtuli. Quāobrem? Quoniam nondū poteratis. Quod eo intulit Paulus, ut Corinthios reprimat superciliū, & insolentiā tollat, qui suæ plurimū considerent sapientia. Neq. nunc quidem potestis, nam & adhuc quae carnis sunt sapitis. Vides ut illos idcirco nondum arguat posse maiora percipere, quia mallent carnales esse q. spiritalis.

Cum

Quem enī sit inter uos zelus & cōtentio, nōne carnales estis, & secūdū hominē ambulatis? Superiorē sermonē omnē ad Corinthios primates habuit q. sapiētiā plurimū intumescerēt & nobilitate. Nunc uero ad inferiores & subditos orationē diuertit, inquitq. Merito equidē uos carnales appello, quoniam inter uos liuore, altercatōe, & similitudinibus decertat. Poterat pterea eos adulteriū & aliorū facinorū incusare, sed q. hōrū factiones dissensionēq. tunc magis urgebāt, hanc nūc dūtaxat meminit. Vbiq. Paulus inuidiā cōtentioni subiugit. Vos itaq. inquit, cū talibus sitis uitijis inquinati, secūdū hominē ambulatis, hoc est, q. carnis sunt & terrena sapitis.

Cum enī quis dicat, ego sum Pauli, alius autem, ego sum Apollo, nōne carnales estis? Sub Pauli & Apollo hoc noie eos demonstrat, qui Corinthi gloriā opes & doctrinā iactarent.

Quis igit est Paulus, q. Apollo, nisi ministri p. q. credidistis? Sub hoc fui & Apollo noie, qd uult maxime pagit. Cōfirmat nāq. nihil se esse, p. de ac si dicat. Si nihil nos sumus, qd erit de uestris his instructoris dicendū. Nos quidem fidei ministerio fungimur, haud tñ radix ipsi & fons sumus bonorū, sed Chrii hōrū ē causa. Nū ergo uobis idcirco supbiendū est, q. q. a deo sunt uobis subministrati? In illo enī cūcta cōsistunt, q. bona eiusmodi elargit. Nec euāgelij dixit sumus ipsi praecones, sed ministri. Quorū alterq. uerbis dūtaxat cōstat, alterq. opere & factis.

Unicuiq. sicut dñs dedit. Nec sane uel tenue ministrādū hoc munus nostra sumus industria consecuti. Quin uel id ipsum a deo, & si haud pari mensura, accepimus.

Ego plantauī, Apollo rigauit, sed deus incrementū dedit. Ipse, inquit, & prior de Christo praeconiū profemināui, Apollo uero haud quāq. permisit iactū id semē, improbi hostis tentationē uerēdine æstusq. exarscere: uos tamen deus, quos ipsi plantauimus, auxit.

Itaq. neq. qui plantat autē aliquid, neq. q. rigat, sed qui incrementū dat deus. Aduerte ut minus moleste primarios illos Corinthios, sapientes inquit & diuites aspernēt, cū & seipsum & Apollo, ut nihil ducit quorū sub noie paruifacit Corinthios: admonetq. deū & solum obseruari debere, eiq. accenseri quicquid boni contigerit.

Qui plantat autem & qui rigat unū sunt. Cū nihil nobis sine deo facere liceat, æqua omnes sumus conditione. Cur ergo inuicem inuolascitis, cū unum sitis?

Unusquisq. autē propriā mercedē accipiet secūdū suū laborē. Quoniam posset nō absurdū uideri, ut qui plurimū in fide uulganda insumpissent laboris, tardiores in postq. redderentur. Quandoquidē uel pares se reliquis noscerēt, qui minus ea in re insudassent, cōfessim hanc tollit suspicionē, aitq. eo omnes pari sorte haberi, quia sine deo incrementū ferente nil ualeant singuli. Nā quo ad bene merentiū attinet praemia, pro suo labore habiturus est quisq. mercedē. Nec tamen secūdū propriū opus dixit, sed suū laborem. Cur enī debet pro merita palma intercipi, si opere imperfecto enixe sunt labores impensī?

Dei enī sumus adiutores. Qui alios, inquit, instruimus, deo cooperamur. Quippe qui operanti deo & ipsi operā nostram praestamus, qui omniū salutem percipit. Nec tamen in nostra est potestate, uel operari, uel largiri salutem. Vnde nec cōtemnēdi nos sumus, quia deū sic inuimus. Nec uobis superbiendum, quia deo id omne adscribitur.

Dei agricultura estis, deī a edificatio estis. Cū dixisset superius, ego plantauī, huiusmodi in sitit metaphorā, hos modo dei agriculturā appellās. Si itaq. dei estis cultura & a edificatio, inqt ab ipso dño, non ab agricolis seu fabris murarijs, ducere nomen debetis. Necesse itaq. erit, ut tā q. cultio & ager concordia sepris & uallo obducamini, & in unū ut nihil discrepantes, haud secus ac a edificium aliquid muris obductum, conueniatis.

Secūdū grām dei quae data est mihi, ut sapiens architectus posui fundamentū. Cū sapiētem se nuncupat architectū, non id iactat se gratia facit, sed ut arguat prudētis id esse architecti officiū, istiusmodi fundamentū iecisse: hoc est Christū. Quod autē id se non efferendi causa dixit, patet ex eo cū inquit, secūdū gratiam dei. Neq. enī ait mea uirtute, sed dei gratia, hanc ipse adeptus sum sapientiam.

Alius autē super a edificat, unusquisq. autē uideat quō super a edificet. Cum de animorū cōiunctione & cōcordia differuisset, disputat demū & quemadmodum uiuendum his sit, a edificatiōnem appellans opera singulorum.

Fundamentū enī aliud nemo potest ponere praeter id quod positū est, quod est Christus Iesus. Haud quāq. (inquit) aliud quippiā iacere poterit fundamentū, qd diu perstat sapiens ille architectus. Qui si aliquando sit desiturus, quod dici est nephās, tūc aliud poni licebit. A quo sunt o Corinthi, inter uos oborta cōtentiones. Verū cū constet Christū & uerū & unicum fundamentum, super hunc uobis a edificatio statuēda, non liuore & altercationibus, sed uirtutibus, & operibus bonis constructa.

Si quis autē super a edificat, supra fundamentū hoc, aurū, argentū, lapides pretiosos, ligna fenum, stipulā, uniuscuiusq. opus manifestum erit. Postquā erimus per fidem gloriā consecuti, singuli super huiusmodi fundamentū a edificabimus. Alij quidē opera rectiora & benefacta, quae tamē inter se uel magnitudine, uel exiguitate differūt plurimū. Vt testimonij, q. quæ pferuntur. Vel nū-

Euangelij mī
nistrum se uos
cat Paulus

Paulus archi
tectus.

Christus fund
amentum.

Spiritalib. spi
ritalia compa/
rare quid.

2. Cor. xij.
3. Ionat. ij.
Gen. xxi. xxv. ij.
Luc. ii.

Animalis ho/
mo quae

Esai. xl.

2. Cor. xij.
terdi per indi
gnos geruntur

Castitas auro
comparatur, nu-
prie argenteo.

Vel nuptias honore dignissimas, q̄ argentū prætendit. Vel paupertatē, q̄ preciosis lapidibus cō-
parat. Vel abundantiorē elemosinā, q̄ cū minoris pretij rebus cōferri potest. Alij uero uel pra-
ua facinora super edificant, q̄ & si gradibus discernantur, possunt tñ sceni & stipulae, q̄ facile fla-
grāt & succedunt, nobis dici. Cuiusmodi imūditia, idololatria, & auaritia sunt. Ligna aut erūt
q̄ his inferiora sunt uitia, q̄lis temulētia ē, & risus effusior & eiusmodi alia. Tācti cōtra nōnulli sen-
tiāt, q̄ plignis maiora q̄ diximus flagitia capiūt, p̄ ceno uero & stipula inferiora hęc & minora.

Dies dñi quis.

Dies dñi, iudicij diē interpretat, futurūq; adstruit, ut pignē opa retegant et palā fiant, qualia pro
eoz natura sint singula, siue auge fuerit, siue lapis siue dictoz quodcumq; aliud.

Si cuius opus mālerit, qd̄ super edificauit, mercedē accipiet. Si cuius opus arserit, detrimētū
patietur. Si aurū (inquit) uel argentū habueris, perstabit oīno qd̄ operaberis, & prēmij acce-
pturus es. Sin uero scenū uel istiusmodi, haud quāq; ignis defluentē uedinem, opera tua tolera-
bunt. Hoc em̄ prāfert, cum arserit inquit, quin potius opera hęc tua praua esse coarguetur. Fit
itaq; ut sine rectis operibus, nil ualeat fides. Ecce hoc loco Christus ipse in fundamentū est posi-
tus, alioqui opera quæ a Christo sunt aliena, ut ardeant digna iam prādicantur.

Peccatū nihil.

Ipse aut saluus erit, sic tñ quasi pignē. Nō em̄ ad opes instat, & ipse p̄dens est, q̄ eage-
ferit, tanq̄ in nihil euasurus, sed saluus erit. Hoc ē, sanus & integer asseruabit, ut igne ardeat. Di-
ci em̄ apud nos solet. Cū igni foci iniectū, haud facile absumi, nec in cineres ocys collabi ui-
demus, in igne dñi id suffectus arsurūq; longius. Patitur aut peccator iacturā, q̄a his rebus plu-
rimū infudauit, & qbus frustra in impēis laboribusq; q̄ minus subsisterēt, nec diu eēt mātura p-
ditionē adeptus ē. Nā omne flagitiū, tanq̄ nihil sit plane existimādū est. Quia eius exitus frustra
mortales habeat, nec secus fallit, q̄ si q̄s magno pretio depeso, rē emat emortuā & cadauer ofam
pro uiua. Saluus aut erit peccator, hoc est integer, ut dixim⁹, asseruabit, p̄enas p̄petuo luiturus.

Nescitis q̄a templū dei estis, & spūs dei habitat in uobis. De adultero mox est inceptus
sermonē. Aduerte ergo q̄ prudenter his uerbis utat. Nā cū dat nobis gratiā, hoc est, inhabitā-
tis in nobis spūs meminit, uerēcundia afficit adulterantē. Et si nequāq; conspectus cuiusq; perso-
nam nunc patefaciat, ad omnes tamen uerba nunc facit. Si em̄ dei templū, inquit, nos sumus, q̄a
in nobis inhabitat spūs, ergo spiritus ipse est deus.

Si quis aut dei templum hoc uiolauerit, disperdet illum deus. Cum disperdet inquit, non
aliquem detestatur, sed futurum ita pronuntiat.

Templū em̄ dei sanctū est, qd̄ estis uos. Ergo nihil poterit adulter aliquis uel fornicator ul-
tra sanctior dici, q̄a desit dei templū iā ēē, & huius dignitatē spūs sancto à se propulso amittit, qui
se sanctitate donauerat. Vex q̄s dei futurū est templū. Vos qd̄ si puriores, & sine labe manseritis.

Nemo se seducat. Existimans uidelicet aliter se rem habere, ac dixerim.

Si quis uidet iter uos sapiēs esse in hoc seculo, stultus fiat ut sit sapiēs. De adultero cū pau-
cis absoluit, rursum ad eos q̄ ob exteriorē hęc sapientiā efferunt, habet sermonē, & inquit. Qui
sapiēs inter uos apparet, fiat hic stultior. Hoc est, detrectet & cōtemptui habeat humanā hęc sa-
piētiā, ut diuinā adipiscat. Nā quēadmodū scdm̄ deū inopia & regē cōtēptus, pro diuitijs sunt &
ignominia in gloriā cedit, sic scdm̄ deū isapiētiā ēē pro sapiētiā cōstat. Aduerte aut quēadmodū
nō sapiētiā deponat hic cū dixerit, sed fiat insipies, qd̄ longe est maius, hoc est, nullā existimes
habere ex te regē diuināq; cognitionē, neq; proprijs cōfidat cogitatibus, sed in bruti animātis
morē & minus sagacis deū sequere, nihil hāerēs, nil dubius, qn̄ oibus illi in rebus fidē prāstabis.

Humana sapi-
entia conem-
pribilis apud
deum.

Sapientia em̄ huius mūdi, stultitia est apud deū. Nec solū hęc, inquit, nil prorsus ad diuinā
illā & cōlestē sapiētiā assequendā cōducit, sed impedimento est potius & iacturā. Vtpote q̄
prāsupbia discere designat, & a uera distrahit disciplina: eoq; & in ignorātia uersari faciat, qui
se utatur. Quo fit ut hmōi hūanæ sapiētiæ sectatores, à deo ut uelani repudientur.

Job. v.

Scriptū em̄, cōprehendā sapientes in astutia eoz. Vel testes producit ut asserat mortaliū
sapientiā pro stultitia apud deū haberi, inquitq; Vt stultos cōprehensurus sapientes est deus, q̄
uel si astutia sint & prudentia quadā imbuti, ut infani & dementes cogitauerunt. Exēpli gratia, Ex-
istimant illi minus se deo indigere, sed per se posse omniū res habere cognitionē. Ex ipsis itaq;
rebus arguit deus, nihil his eoz uerfutū profuisse, sed his opē diuinā necessariā fore oīno, q̄ illa
sunt uis minus indiguisse. Eo fit, ut in sua astutia, quæ se omnia tenere arbitrantur, deprehen-
si sint prorsus ignari.

Psalm. xcij.

Et iter, dñs nouit cogitationes sapientiū. Stigit dñs nouit inanes esse prudentiū cogita-
tus, utpote q̄ nihil uel necessariū uel salutare sint cogitatōe cōplexi, quo pacto o uos, o Corinthij,
qd̄ deo aduersari tenetis, uel uestros huiusmodi animoz cōceptus, tanq̄ putiles cōstataminē.

Itaq; nemo gloriē in hoibus. Oia em̄ uestra sunt, siue Paulus, siue Apollo, siue Caphas. Hęc
uidetur subiectis edicere. Vrget tñ & primates illos Corinthioz, asserens nil esse cuiq; glo-
riandū, neq; in exteriori illa sapiētia. Quippe q̄ stultitia sit. Neq; in spiritalibus donis. Nec enim
dei sunt munera, qbus & subditoz respectu donant maiores. Quod aut dicit tale est. Omnia em̄
sunt

sunt uestra. Quid ergo uestri se esse erunt prāceptores, & insolecūt, & uos itē hos ipsos extollitis
& illos augeris uelani? Num illi suū quippiā habent? Uestra sane sunt omnia q̄ sunt illi adepti,
& uestra utilitatis gratia à deo hīdē concessa. Rursum & sui & Petri, nūc meminit, & sub eoz
persona istoz, explicat prāceptores, ne forte hi grauitē ferrent sese uel appellari, q̄ Corinthi-
os instituerent. Et illud ut inferat, si uestri ob grām hęc ipsi dona accepimus, & uestri gratia su-
mus in prāceptores proposti: eo magis qui uos instituunt, haud quāq; debent tanq̄ proprijs ef-
ferri officijs, prāfertim cū hęc non sua, sed aliorum sint bona.

Siue mundus, siue uita, siue mors, siue prāsentia, siue futura. Quin etiā uos edocentiū uita
p̄uos esse cōstat, ut p̄secutionē tolerantes proficiatis. Illis insup & mors uestri ob grām obuenerit
quippe q̄ pro uobis periclitent, & uestra salutis causa sese periculis obiecent. Vel aliter sumi id
dictū potest, uidelicet qd̄ Adam eo sit mortalis effectus, ut cōtinentiores ipsi efficiamini. Et eo
mortē subierit, ut salui uos sitis, & plane orbis terrāz uniuersa assequat salutē, ut eius ductu ad
creatorē iter suscipiat, & mūdi huius corruptione, perinde ac si monitor utamini: ad incorru-
pibilitū cupiditatem, quin etiā uel prāsentia hęc, id est, terrā bona, & futura illa nostri ob grām
uit parata, quibus iam pridem deus credentes donauit.

Adā cur mor-
talis effectus.

Omnia em̄ uestra sunt, uos aut Christi, Chrūs aut dei. Haud sane eodē nos iure dei sumus
quo Chrūs est dei. Nos em̄ dei tanq̄ ab eo & facti & procreati. Chrūs uero dei, utpote q̄ ante se-
cula sit, q̄ sui a deo & causam habeat & ortū. Ita fit, ut si simplex sit uerbū, huius tñ diuersus sit sen-
sus. Siquidē nō pari iure nostra sunt oia, quo & Christi sunt uniuersa. Nos em̄ Chf̄o sumus crea-
tione & seruitute obnoxij. Cuncta uero & si nobis subijciant, nō tñ sunt à nobis creata. Itaque
haud recte uobis cū agis, cū uos ipsos ad iudicatis mortalibus: q̄ Christi sitis diuione obstricti.

Si uos existimet homo ut ministros Christi & dispensatores mysterioz dei. Et si mi-
nistri (inquit) nos sumus q̄ alios instruimus, cur dño propulso, ministrantiū uobis no-
mina cōstituitis? Cū uero mysterioz dispensatores appellat doctores indicat, q̄ haud te-
mere debent dei sermonē oibus impartiri. Sed tēpus per eos opportunū & modus ser-
uandus est, cū illū impartiunt. Quin etiā nec mysteria ipsa aperienda sunt cūctis. Nō em̄ uel pru-
dentius est uiri uel recte credita dispēntis, passim illa & sine delectu omnibus patefacere.

Hoc aut queritur inter dispensatores, ut fidelis quis inueniatur. Hoc est, Ideo ab eo fides
exigitur, ne illa q̄ dñi sunt, faciat sua, ne uel dñs eadem illa pertractet. Quin potius ut aliena & à
dño possessa dispēnt, neq; arbitretur propria esse quæ sub domini sunt potestate, sed contra
quæ sua sunt domini esse arbitretur.

Mihi aut pro minimo est ut à uobis iudicē aut ab humano die. Morbus hic sane inuase-
rat Corinthiū, ut qui doctoz diuersas tenere partes uiderentur, iudicantiū loco cōsiderēt, asse-
rentq; hunc illū uel potiores esse, & doctrina ceteros antecere: alios uero pronuntiantē longe in-
feriores. Sed quoniam dixerat Paulus quærendū esse ut inter dispensatores quis fidus reperitur,
& uisus est forte aditū prābuisse singuloz uitā dijudicandi, quod certe longe magis illoz auge-
ret dissidia: ne itaq; id subeant mali, hos ab huiusmodi iudicio reprimat, dicens. Mihi aut p̄ mi-
nimo est, hoc est ignominia, uel maxime duxerim, ut aliqd̄ de me iudicium proferatis. Moxq;
ne illos offendat, perinde ac si cōtemptui habeat, uel ab humana die adiecit. Hoc est, uel ab alio q̄
uis, ut iudicet hominū, qui uel clarus sit & excellens. Consequit em̄ scriptura hominis diē, rei al-
titudinē quandā & excellentiā nūcupare, qd̄ profecto nō se purgādi gra explicat Paulus. Quip-
pe in quē nemo sniam tulerat, sed ne sui exēplo alios dijudicando incesant, psuadere adnititur.

Hois dies, q̄
i facris lris sit.
Dicere. xvij

Sed neq; me ipsum iudico. Nihil em̄ mihi cōscius sum, sed nō in hoc iustificatus sum, q̄ autē
me iudicat dñs est. Nequāq; me (inquit) existimetis, perinde ac uos sim uel ceteros homies
aspernatus, indignū ducere ut alios iudicetis: neq; em̄ uel me ipsum arbitror suffectus, q̄ possum
uiuius iudicij uim p̄scrutari, nec sane mihi ullius sum facinoris cōscius, neq; ob id sum tñ iustifica-
tus, hoc est, haud tñ sum peccati expers & purior redditus. Cōsentaneū em̄ est me aliqua cōmi-
sisse, & eē me cōmissioz ignaz. Est tñ dñs, cuius acerrimū est certissimūq; iudiciū, sniam de me
laturus. Quæ ex re uelim existimetis q̄ acrior diuini iudicij sit futura exactio.

Itaq; nolite ante tempus iudicare, quoadusq; ueniat dñs. Vides quēadmodum hęc nō sui
gratia protulerit Paulus, sed ut Corinthios ipsos coerceat, ne alios iudicent. Sic em̄ hic assoler,
ut si sui persona ueloz calumnias uel gesta excipiat, & excepta exponat, & hoc pacto alios instrua-
t, quos duxerit instruendos.

Qui & illuminabit abscondita tenebrāz, & manifestabit consilia cordiū. Nunc quidē pa-
tescunt (inquit) praua facinora. Hęc em̄ pro tenebrāz occultis accipimus. Nā & uirtute prādi-
tus apparebit plerūq; qui prophanus sit, & uitijs inquinatus, Tunc itaq; deus palā facturus est o-
mnia, sic certe uel cordis cōsilia retereget. Exēpli gratia. Effert aliquis quēpiā laudibus & magni-
facit, id sane bonū apparet. At huius forsitan est corrupta uoluntas, poterit nāq; haud quāq; cer-
to animi iudicio illas in quēpiā laudes contulisse: nec mente æqua. Rursum alius quēpiā unū
corriget arguetq; nec tamē ut eum ad sanitatem reducat: quin ut fratris patefaciat scelera. Isti
F uisumodi

usmodi igitur cordium consilia, deo iudicante patebunt.

Et tunc laus erit unicuique a deo. Oratio series deposcebat, ut uel supplicium diceret, uel laudem manere hos homines, quales se prestitissent: in eo tamen quod uisum est dicto potius terminauit sermonem.

Hæc autem fratres transfigurauit in me, & Apollo propter uos, ut in nobis discatis, non supra quam scriptum esse sapere. Quæ dicta superius de Corinthiis, inquit, dissensionibus sunt, & precipue quæ ceteros iudicarent, ideo protulimus, ut ex nostra personæ figura, nil ultra quam scriptum esse sapere, predicatis. E. dixerit enim in hunc modum scriptura, & superbia interdicit. Qui prior esse inter uos mauult sit hic oim ultimus. Et quod se humile reddidit, exaltabit, & alia istiusmodi multa, Quod autem iudicandum non sit quod ignores, nolite, inquit, iudicare & non iudicabimini.

Nec unus aduersus alterum infletur, pro alio. Vel hæc ad populum uerba facit, uariat tamen & in statuendi modum. Nam ad primates illos & preceptores sermonem intedit, non in discipulos ipsos, sicuti hoc loco facit. Corinthii enim cum de magistrorum primatu contendere, istos prestantia efferebant. Nam qui aliquem haberet in preceptore, huius ut simul & dignitate tueretur & excellentia, alterius cuiusquam magistrum conuictis inessebat: ita ut discipulis inter se altercantibus, singuli sui iactarent doctorem, eundemque & gloriæ ducerent, & iactitando intumescerent. Recte autem huiusmodi animorum perturbationem inflationem dixit, à corporis quadam metaphora, quod malis humoribus & spiritu inquinato inflatur.

Quid enim te discerit, quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Rursum in Corinthiis doctores inuehitur, inquiens. Quis te discerit, & dignum laude iudicat, an nū homo? At fallitur humanum iudicium. Cōcedat ut in te aliquid sit laudabile, id tamen haud quāquam dixerim tuum esse, sed dei dono cōcessum, idque non tuo aliquo uel merito, uel officio accepisti. Si itaque accepisti, quid gloriaris & iactabundus intumescis, quasi nihil acceperis, & credis potius ex te illud & propriis laboribus peperisse? Non enim quempiam decet ut in his quæ accepit inflorescat, quippe quæ aliena sunt & ab alijs collata, non per se parata.

Iam saturati estis, iam diuites facti estis. Regre feretis sunt dicta, perinde ac si dicat. Tā cito nullus opera indigetis, nec deesse quidpiā uobis existimatis. Sed iā estis oppleti, & ad perfectionem breui adeo euasistis, & oēs cū diuinæ intelligentiæ, tū & donorum nacti iā opes estis. Quā perfectione, & si in futuro esse seculo cōstat, uos tamen ut uidere uideor, uel i hac uita cōsecuti iā estis. Quod plane per seipsum uestra iactantia facit, hanc scilicet uos esse perfectione adeptos, Hæc autem eo infert, ut & si ita se gerant, infectos esse coarguat.

Sine nobis regnatis. Vel id quidē pro sua cōsuetudine intulit, illos in gratitudinē arguens perinde ac si id inquit. Et si tot estis a deo dignati beneficijs, hos tamen nobis nil placet, quā tantū in uobis laborem in sumptum impartiti.

Et tūc regnetis, ut & nos uobiscū regnemus. Vel lequidē ait, uos esse iā regnū adeptos hoc est, affecutos perfectione. Moxque ne ironice dictū uidetur, sic intulit: Vt & nos uobiscū regnemus, hoc est, eadē bona nos uindicemus, quā nacti uos estis. quippe quorum gloria nobis cedit in laudem. Nā & preceptoribus cunctis optabilis est discipulorum protectio.

Puto enim quod deus nos apostolos nouissimos ostendit, tanquā morti destinatos. Tristitia uel potius pudore affectus, in hæc uerba prorupit. Videre enim, inquit, uideor ex his quæ per uos gerunt, hoc tpe nos ipsos apostolos oim postremos fuisse a deo monstratos, & morti insuper destinatos, hoc est, ad mortis damnationem & paratos & prōptos. Licet itaque uel ex his ipsis quibus uobis ipsi regnū parastis coniectura quadā percipere, morti nos esse tandē addictos, fontiumque & damnatorum locū tenere apostolos. i. qui tanta sumus dei ob gratiam passi.

Quia spectaculū facti sumus mundo, & angelis, & hominibus. Hoc est, non recedito loco aliquo, & abditore pœnas nos luimus, sed ubique terrarum spectatque nos tormentis uarijs afflictos, non homines solū, (neque enim tā uilia sunt & pusilla quæ gerimus) quoniam & angeli ipsi. Eo namque magnitudinis nostræ certamina processerūt, ut digna sint uel ab angelis ipsis spectari. Neque enim nobis cū hominibus solū est collocatio, quoniam etiā est cū iniquorum angelorum potentia decertandum.

Nos stulti propter Christū, uos autem prudentes in Christo. Rursum hæc prudens loquit. Cum enim propter Christū uapularēt apostoli & cōtēptui essent, illi uero cōtra & amplissimis afficerentur honoribus, & pro sapientibus haberent, idque sibi Christi ob grām obuēnisse iactarēt: quo pacto apostolus inquit, duo adinuicē aduersantia cōuenire in his quoniam unū sententiā poterūt, ut ipsi uidelicet quia in Christū creditis honores adipiscamini, nos cōtra, quā hūc pēdamus, malis innumeris afflictimur? Necesse est itaque, uel ut ipsi quod Christi sunt sentiamus, uel uobis & solis credētib' Christi hæc sapientia relinquatur. Sed quoniam indignū uidetur Christi apostolos nequaquam quod Christi sunt sapere, restat haud dubie, ut uos fallat opinio.

Nos infirmi, uos autem fortes. Vos nobiles, nos autem ignobiles. Hoc est, Nos circūagimur & persecti omnibus diuexamur, uos uero otio & quiete fruimini. Vbiq' Paulus sub infirmitatis hoc nōce pressuras pēndit. Et uos quod gloriā & nobilitate pēstatis, nos autem in ignominia diuersamur. Hæc sane oia pēde ac Corinthiis facta grauius ferens intulit Paulus. Sensus uero istiusmodi est, quod

est, Quo enim pacto id decessu uideri potest, ut nos malis iactemur, uos uero quiete freti in bonis uersemur? Fit itaque ut perspicuū sit, nullis uos bonis affluere, quin potius male uobiscū nūc agit quandoquidem nec pro apostolorum dignitate uita uobis transigitur, unde nec uobis erit in his quæ nunc geritis superbiendum.

Itaque ad hanc horā esurimus & sitimus, & nudi sumus. Quid (inquit) uera recensebo, cū liceat nobis pēntia cōspicari? Ecce uos nūc in delictis agit, nos uero aduersis & malis premimur.

Et colaphis caedimur, & instabiles sumus. Hoc est, uapulamur. Hoc uero superbientibus obicit, & inflatis, qui nullis uerberibus pro Christo affligerentur.

Et instabiles sumus. Hoc est, distrahimur, agitamur, & fuga salutem quærimus. Id quidē in diuites illos & opulentos intendit, qui otio fruerentur.

Et laborauimus operantes manibus nostris. Hæc autem in eos infert, qui lucri ob gratiam audent prædicandi munus inuadere.

Maledicimur, & benedicimus. Persecutionē patimur, & sustinemus. Blasphemamur, & obsecramus. Et quod omnium est præstantissimū, nil horū iniquo animo toleramus. At unde id liquet? Ex malis nimis: quæ nobis ab omnibus ingeruntur, cū illa officiosa quadam compensatione uicissitudine: ita ut qui in nos maledicta congeserint, benedictio mox prosequatur. Et quæ acrioribus nos conuictis urgent, blasphemia enim acerbiorē contumeliam præfert, obsecramus, hoc est, mitioribus & lenientibus uerbis illos: in nos conuicia cōpensamus, eoquod Christi fultitæ arguuntur, qui pro malis bona pendunt.

Tāquam purgamenta huius mundi facti sumus, oim peripsema usque adhuc. Purgamentū fordes dicitur quādam ex re aliqua immunda, & lurida tegit & repurgat. Purgamentū enim græce, purgamentū significat. τὸν πρὸς τὴν γῆν, quod abstergere & purgare dici latine potest. Inquit igitur, Merito quidē eiiciendi sumus & abominationi habēdi, nec uobis solū, sed mūdo, & hominū generi uniuerso. Neque ad præstitutū aliquod tempus, sed usque adhuc, hoc est semper. Aduerte qualem sese præstare debeat Christianus, ut quæ & illi ad usque finem sit decertandum.

Non ut cōfundā uos hæc scribo, sed ut filios meos charissimos moneo. Non enim, inquit, uel uituperādū uos grā uel cōsūdēdi, neque iniqui & maleuolenti hæc aīo dixerim. Sed tāquam filios, neque id mō, quoniam & charissimos, nil increpo, sed leniter cōmonefacio. Quis est patrē nō tulerit admonētē?

Nam si decē milia pædagogorum habeatis in Christo, sed nō multos patres. Si etiam qui uos bene uolentia prosequunt, nequaquam tamē meū erga uos quispiā æquabit amorē. Siquidē ceteros in pædagogos habetis, me uero in patrē. Vt itaque unus est parens, pædagogos esse multos constat. Et unus amor, patris uidelicet, longo adest interuallo multorum affectio: sic longius adest à mea & paterni in uos charitate, aliorum qui uos instruit simulata beneuolentia. Attende autem quemadmodum cū pædagogus dixisset, in Christo subiecerit, ne illos prorsus offendant: quoniam potius quod laboriosius uidebat his, cōtulit. Perinde ac si dicat, Tales esse pædagogos oportet, ut enixe alios in Christo instituunt, amoris uero magnitudinem sibi seruauit.

Nam in Christo Iesu per euāgelium ego uos genui. Cōfirmās se his esse in patrē ppositū, quippe quoniam inquit Christus hūc uauante per euāgelium genuisse. Neque enim ut solē plerique id mihi ait, officiū uen dico, sed Christo ipsi ascribo. Nec instruxi uos dixit, sed genui, sub naturā ipsius noui, quam habet erga hos charitatē, expressit, & familiarissimos sibi hos esse discipulos & coniunctissimos demonstrauit, quemadmodum & in reliqua epistola id ipsum subinfert.

Rogo ergo uos imitatores mei estote. In cunctis (inquit) me imitami, & nolite uel sapientia uel opibus intumescere uel efferri. Neque cum fratribus ulla sit uobis dissensio, sed pro sapientia hac ipsa externa & bonis fortunæ, charitatē in proximis cōplectamini. Vide hominis intentio nē & uehementē animi affectū. Precatur enim & orat, non iniungit, Multū præterea uel ad aliorum cohortationem id ualet, cū se imitandum proponit.

Id eo misi ad uos Timotheū, qui est filius meus charissimus & fidelis in domino. Quoniam uos mihi non secus ac filij curæ estis, misi ad uos Timotheū. Nā & si ipse instituendi uos gratia cōcedere Corinthi cupiebam, id tamen ut facerē cū minime licuisset, illū transmissi qui mihi est charissimus filius. Hoc autem intulit, ut & suū erga illos amorē aperiat, quippe qui ut eis prodesset, filij ut sit absentia, simul etiā ut Timotheus in honore apud Corinthios haberetur. Is itaque inquit, qui est fidelis in domino, hoc est, cuius fides in his quæ dei sunt, non huius seculi bonis fuit perfectæ: uel in uestris administrandis se fidum præstabit.

Qui uos cōmonefaciat uias meas, quæ sunt in Christo Iesu, sicut ubique in omni ecclesia doceo. Non enim uos instruendus est, inquit, ne id illi ferrent molestius, cū nondū esset Timotheus ætate, prouectior, sed cōmonefaciet. Vobis enim denuo recensebit, quæ iā diu tenetis: nec noui quidpiā est allaturus. Vias autem dicit p̄dicationis dispensationes & regulā, cōsuetudines uel leges diuinas. Et quemadmodum ipse ambulo, quā nō tumidus & elatus ut uos intumescitis, neque uestro more contritiones inuexi, & schismata. In Christo autem dixit, quæ eius uia nullū habet hūanarum rerum uestigiū, sed in Christo omnes consistant. Vel quia essent illæ Christi ope directæ. Ostensus est enim

Barth. 20.
Lucæ. 22.
Matth. 18.

Discipulorum
profectio præ
ceptoribus opt
abilis.

Colluctatio cū
iniquis angelis

Infirmitas ad
apud Paulum.

Paulus repro
batur lucri cau
sa prædicare.

Peripsema quod

Timotheus a
Paulo missus.

hic uobis quē ipse seruē in cunctis ecclesiis prædicandi modū. Nil enī quod nouū sit uisum apud uos prædicauī, sed omnes erant dictos meos non ignari. Pudere itaq; nos præter cæteras ecclesias oportebit, quia a uis meis tam temere alteratis.

Rem habens cum nouerca.

Tanq̃ uenturus nō sum ad uos, sic inflati sunt quidā. Postq̃ Timotheū professus est eo ad se transmississe, ne legiores & torpidi redderentur, sic infert. Et si in præsentia non uenio, & mea absentia infeliciores efficit nōnullos, uenturus sum tamē. Arguit aut̃ puerilē inesse his animū. Siquidem puerorū sit præceptore absente metas impostas transilire. Hos uero inflatos dicit, qui circa adulterantem illum, qui cū patris uxore rem habuisset adhuc uersarentur. Sicuti & sapientes & diuites appellat, qui sapientia & opibus effertur. Vel forte quia deerat qui eos cri-

Paulus græce sapientia ignarus, spernebat.

mi sargueret Paulus, magnum in modum intumescēbat.

Tenā aut̃ cito ad uos si dñs uoluerit. Coercentis uerba sunt hæc & ad pudicitia instituentis. Recte aut̃ si dñs uoluerit, intulit. Huius enī ad nutū geruntur omnia.

Et cognoscā non sermonem eorū qui inflati sunt, sed uirtutē. Cū enī linguæ uolubilitati Corinthi & eloquentia cōsiderēt plurimū, Paulū uero tanq̃ idiotā & Græcæ sapientiæ ignarū aspernant, spectatio, inq̃, nō uestrā dicacitatē. Neq; enī hæc est ulla in re necessaria, cū opus uirtute sit potius, quæ signis constet. Quippe cum nō oratione exulta & tumida, sed miraculis spūs sancti uirtute editis prædicatum sit cœlorum imperium.

Quid uultis, in uirga ueniā ad uos, an in charitate & spū māsuetudinis. Virgā supplicia appellat & pœnas. Ait igit̃, In uestra est potestate sitū, utrū hoc pacto, an aliter sum ad uos cōcessurus. Si uos ipsos negligētiore p̃stabit, ueniēs, tormētis afficiā. Sin uero excitī fueritis & spū uigiles, benignitatis erga uos spū & māsuetudinis utar. Est nāq; & cruciās & tormētis afficiens spūs. Hunc tñ a potioribus nominat, cū māsuetudinis infert, quæ admodū deī & clementē dicimus & misericordē, non alio torquentē. Tamestī torquenti illi infit facultas.

CAP. V.

Horrendū scelus eius qui cū nouerca mīser barur.

Mnino auditur inter uos fornicatio, & talis fornicatio qualis nec inter gētes, ita ut uxore patris aliq; habeat. Omnibus hoc & spū uini sit, imputat scelus, ne illud negligat. Perinde ac si ab eo flagitio alieni, & minus participes, sed omni studio corrigere adnitant, qđ in cōmunē ignominia cedat & dedecus. Nec audit, inq̃, sed audit oīno.

Perinde ac si dicat, Si auditu hoc interdicitū est intolerabile facinus, q̃to magis minus est cuiq; audendū, & uos inter p̃cipue, q̃s spiritalibus mysterijs dignat' est deus. Augēdi aut̃ criminis grā, il lud subixit. Qualis nec inter gētes, Nec gerit dixit, sed nominat, ut uxore p̃ris habeat quispiā. Nec nouercā expressit, sed p̃ris dixit uxore, ut acius illos ad repetēda genitoris memoriā urgeat. Non estius insup, & habeat intulit, cū enī fornicationis huiusce, uel nominis magis puderet.

Et uos inflati estis. Hoc est, sup fornicatis huius doctrina. Erat enī qui id scelus pararat apud illos sapiēs habitus. Aduerte q̃ prudētē id facinus, hāc ipsam rē explicet. Eū enī cū fornicatē illo ut ignobili & facinoroso sermonē habeat ducat indignū, neq; a quā existimet, ut in me diū prodeat, & innotescat, ad alios uerba facit, tanq̃ de cōmuni crimine differturus.

Et nō magis luctū habuistis, ut tollat de meo uestrū qui hoc opus fecit. Eo inquit uobis plorandū fuit, qđ ad cōmunē ecclesiæ calumniā euasit hoc scelus. Nec minus optandū & lachrymis deprecandū, uti facere in pestilenti morbo solemus, ut a uobis sublati is tanq̃ communis pernitias aliqua dirimatur abigaturq; Neq; hoc quidē loco apostolus fornicatoris illius explicat nomen, sed qui hoc opus fecit duntaxat intulit.

Ego quidē absens corpore, p̃sens aut̃ spū, iā iudicauī ut p̃sens. Neq; suā Paulus profectio- ne opperitur, ut cū ad eos cōcesserit, tūc & facinus propalaret & fornicator ille formidine caperetur. Sed tanq̃ pestē exitiale aliquā studet prius cōprimere, q̃ in uniuersum ecclesiæ corpus transmitteret. P̃sens aut̃ spū dixit, ut Corinthios urgeat in flagitiosum & pestiferū hominē sententiā ferre, terreatq; asserens se illos iudiciā & gesta oīa spū cogniturū. Cū uero infert, Tāq̃ p̃sens iā iudicauī, nihil hos finit, nisi in adulteri illius condemnationē intendere. Nā & ego, inquit, hunc iā iudicauī, & sententiā tuli, quam sequi & ipsi debetis.

Et quicquid operatus est in nomine dñi nostri Iesu Christi cōgregatis uobis & in meo spū. Ne uideret id p̃ se audere uel hos admittit ad ferendū iudiciū comites. Vobis, inquit, in unū conuenientibus in Christi Iesu noīe. Hoc est, Ne humano instinctu, sed diuino potius, pareat hic uer- ster cōuētus, uidelicet ut Christus ipse eius rei grā de qua acturi estis coire in unū uos faciat. Adiecit p̃terea & meo spū, ne illū uenia dignū existiment, sed tanq̃ adstante se & omnia prospēctante, hunc iudicent potius & damnent.

Cum uirtute dñi nostri Iesu Christi cōmittere huiusmodi sathanæ. Vel quia potens est Christus hanc uobis grām largiri, ut adulter hunc sathanæ demādere possitis. Vel quia Christi ipse nobiscū una in hunc tulit sententiā. Nec sathanæ prorsus dedendū hunc dicit, sed cōmittēdū. Perinde ac si illi aperiat ad pœnitentiā fores. Neq; hoc quidē loco ulla facit de huius nomine mentionem, sed huiusmodi inquit.

In interitū carnis, ut spūs saluus sit in die dñi Iesu. Vt sathanas scilicet morbo hūc maceret Nam

Nam cū ex corpore, luxuriæ concupiscentia defluat, debet hoc sane supplicij affici, ut saluus sit spūs. Hoc est, ut aia ipsa saluet, uel forte spūs. i. dei grā integralli seruet. neq; ab eo tanq̃ ab ipso abscedat penitus: qđ utiq; curationē & medelā esset sulcipientis potius, q̃ subeuntis tormenta. Bene aut̃ in die apposuit, ut Corinthi saltē terrore ducti, & grescēt illi mox medeant. Et q̃ morbo affectus est fornicator, medelā accipiat. Quin etiam p̃scribit diabolo terminos, quales illi, & deus in Iob p̃rafiniuit, ut corpus duntaxat anima inoffensa contingeret.

Non bona est gloriatio uestra. Ostendit hoc loco Corinthios nihil pmississe adulter; hūc pœnitere, qđ huius sapientiā gloriæ duceret. Erat enī is apud eos habitus & sapientibus unus. Nescitis quia modicū fermentū totā massam corrūpit. Vobis, inq̃, nō illi prospicio. Potest nāq; quod neglectū est malū, uel reliquū ecclesiæ corpus corrūpere. Nā ut solet fermentū uel tenue quidpiā & perexiguū massam totā confundere, eandēq; uel in sui immutare naturā: sic & huius delictū multos est ad se imitandū facile traducturum.

Expurgate uetus fermentū, ut sitis noua cōspersio, sicut estis azimi. Hoc est, adulter; hūc e medio tollite, & alios facinorosos propellite. Vetus aut̃ fermentū, omne nequitia genus appellat. Nec purgate dixit, sed expurgate, ut sitis noua cōspersio, nulla improbitate admixta. Et sicut estis, hoc est, quemadmodū uos esse decet, sine fermento, & azimi, hoc est, absq; uetusta iniquitate acida illa & mordenti, ob pœnitentiā.

Et enim pascha nostrū immolatus est Christus. Cū de azimis mentionē fecisset, qbus in paschali celebritate uescerentur Iudæi, allegorice differens, quid illa sint azima. Siquidē animi sit dispositio quæ dā, oīs prorsus nequitia expers, nūc etiā & pascha p allegoriā interpretat, Christum inquit nobis esse in pascha, qui pro nobis sit immolatus. Debemus itaq; azima hæc, id ē puritate omniuitio alienam complecti.

Itaq; epulemur, nō in fermento ueteri, neq; in fermento malitiæ & nequitia. Arguit ex his omne tēpus festū eē & celebre Christianis, propter bonorū magnitudinē, q̃ illis sunt gratis concessa. Propterea, inq̃, imolatus est dei filius, ut te latus & celebres dies agere faciat. Nō in antiq̃ Adæ fermento, neq; in uita (qđ lōge deterius ē) neq; plena. Nā malus is utiq; dī, q̃ mala exequitur. Nequā uero, qui mente iniqua & malitiæ quadā profunditate, quæ mala sunt peragit.

Sed in azimis sinceritatis & ueritatis. Hoc est, in uita puriori & integra, ad nequitia dis- ferentia: & ueritatis, id est uera, nō simulata & sine dolo, qđ ut scernat & malitiā dixit. Vel pote- ris cū ueritatis inquit, & ueteres typos a ueritate hac segregandos referre, q̃ nihil p̃ se ferebāt, uel p̃ sinceritate puritate ipsam itelliges, q̃ ope cōstat, & actiōibus, & cōteplatiōē p ueritate.

Scripti uobis in epistola ne cōmīscamini fornicarijs. Quā dicit epistolā: Hanc equidē ip- sam. Nā cū dixisset supius, expurgate uetus fermentū, suspicati sunt forte Corinthi, uel a cæ- teris sibi, qui in Græcia essent, adulteris p̃cauendū, quod tamen ita edidisset.

Et non utiq; fornicarijs huius mundi, aut auaris, aut rapacibus seruientibus, alioqui debuera- tis de hoc mundo exire. Hunc in modū cōstruitur & intelligitur orationis huius contextus. Et utiq; non fornicarijs huius mūdi cōmīsceri prohibui, hoc est gentilibus, alioqui alius mūdus uobis esset quærendus. Qui enī fieri potest una in ciuitate uel ex maiore parte diuersantibus, q̃ ex gentibus essent, non his admisceri.

Nunc aut̃ scripti uobis ne cōmīscamini, si quis frater nominatur, aut fornicator, aut auarus, aut idolis seruī, aut maledicus, aut ebrius, aut rapax, cū hmōi nec cibū sumere. Vides quē admodū nō unus aliq; esset fornicatiōis scelere inquinatus, sed aliq̃ erat pleriq; eiusmodi, & ua- rīs affecti iā uitij. Verū quo pacto frater cū sit, & inferuire idolis poterit: Quæ admodū enī con- tigit olim & Samaritis, ut pars dimidia pie coleret deū, sic & inter hos qđ idolis adhuc inhære- bāt. Anticipat p̃terea de his q̃ idolothytis uescēbant, sermonē. Recte aut̃ dixit, q̃ frater uocatur. Quippe cui fratris dūtaxat nomē sit reliquū, nec in ueritate ē frater, q̃ hisce fit malis obnoxius.

Quid enī mihi de his qui foris sunt iudicare. Qui foris sunt gentiles dixit, & idolis dedi- tos: qui uero interius Christianos, perinde ac si dicat, Neminē equidē nunc eorū q̃ exteriores sunt alloquor, id est leges meas excederet. Superuacaneū igitur Chri p̃cepta illis iniungere, qui extra Christi aulā diuagātur. Quæ cūq; enī lex differit, his q̃ sub lege sunt differit.

Nonne de his q̃ intus sunt uos iudicatis: Nā eos q̃ foris sunt deus iudicabit. Nōne q̃ intus sunt uos iudicatis: Hoc ē, nōne de Christianis uos estis: Nā q̃ foris sunt, deus iudicādos suscipi- et. Fit itaq; ut si apud uos q̃ intrinsecus sunt iudicent: euasuri sint horribilē dē sententiā.

Huic aut̃ ex uobis p̃p̃is. Meminit dicti cuiusdā ueteris testamēti, ut arguat a p̃cipio legislatori uisum id esse, improbos scilicet tollendos e medio esse. Ex uobis p̃p̃is, cū inquit, iudi- cat utilitatis plurimū his allatur: si praua demantur.

Vt aliquis uestrū habēs negotiū aduersus altez, iudicari apud iniquos, & non apud sanctos. Cū de pecunijs creditis & repetēdis causas haberent nōnulli, ad Gentiles iudices haud secus ac legis Christianæ latores, has deferēbāt, illos iudicio terminan- das. Id Paulus in mediū prodians castigat & corrigit, Cūq; & auaros cōmemorasset, F 3 hosista

Corpus afflu- gendum.

Job. 2. Quid inris ha- buerit sathanas in Job.

Vetus fermentum quid apud Paulum.

Azima quid uocet Paulus.

Idolothyta

Gentiles qđ foris sunt.

Roma 3.

Deu. 17. 19. Improbos e meo dio tollendi.

CAP. VI.

hos statim ut curret, ardore incenditur, qui talibus in rebus delinqueret. Aduerte autem quæ admodum initio statim iræ præterdat. Quippe qui audaciā re ipsam appelleret & iniustitiā. Neque enim apud infideles, sed apud iniquos intulit. Quædōquidē q̄ litigat, q̄d æquū sit assequi cōcupiscit, q̄d tamē infideles hos posse argui adipisci. Iniqui enim & iniusti sunt, inquit, gentiliū iudices. Quo ergo pacto, quod æquius sit pro te sunt laturi iudiciū? Sanctos uero fideles appellat, ex ipsis nominibus quantū hū inter se differant patefacit, cū iniquiores sunt alteri, alteri sanctimonia polleant.

¶ **N**on nescitis quā sancti de hoc mundo iudicabūt? ¶ Quoniam fideles cū idiotæ essent & legum ignari, haud quāq̄ digni forsitan uiderent, q̄ decerneret causas: dignos hos & idoneos reddit, tū q̄ sanctos hos nūcupat, tū etiā q̄ de mūdo cognitiui sint asserit. Nō tū q̄ a cōfidentibus his iudicandi sunt cæteri, dñs quippe est facturus iudiciū: sed ad supplicia cōdemnādi. Hi nāq̄, & si cum cæteris sint passibilis naturæ particeps, credidisse tñ inuēti sunt. Illi uero Chrī fidē nō excepisse, nōne haberi hūmōi incredentiū fides pro infidelū damnatione debet?

¶ **E**t si in uobis iudicabit hic mūdus, indigni estis q̄ de minimis iudicetis? ¶ Attēde quæ admodum nō a uobis dixerit, sed in uobis, hoc est, a deo quidē iudicabit, in uos autē cōdemnabit, eo scilicet q̄ exēplo cæteris ipsis fisis credētes. Illud uero, indigni estis q̄ minima iudicetis, hūc habet sensum. Nā ut decēs est iudicatos illos puos, hoc ē fideles, cōfundit: cōtra, uobis ad ignominia cedit, ab his q̄ extra sunt & infidelibus iudicari. quoz̄ profecto nullius sunt momētū, iudicia. Si quidē q̄ per uos, q̄ interiores estis ferunt, haud quāq̄ sunt hūiūmodi.

¶ **N**escitis quā angelos iudicabimus, quāto magis secularia? ¶ Angelos dēmones ipsos appellat. Sūt enim & hi p̄ nos cōdemnādi, tūc sane cū ipsi qui sumus hac carne obducti, in corpore os illos iudicasse coarguemur.

¶ **S**ecularia igit iudicia si habueritis, contēptibiles q̄ sunt in ecclesia, illos cōstituite ad iudiciū. Ad uerecundia uestrā dico. Si nō est inter uos sapiens quisq̄, q̄ possit iudicare inter fratres suos & fratres. ¶ Cū id unū p̄cipue uellet apostolus, ut a forensi iudicio prorsus illi abessent. Occurrit aliquis, inquit, dicit q̄, neq̄ unū quidē in ecclesia esse q̄ sapiēs sit & cognoscere causas queat hūmodi. Velsi ita se res habuerit, ait, ut nemo sit in ecclesia sapiēs, malim equidē uel abiectione ecclesie iudices, q̄ infideles ipsos cōstitui. Vel uero ad uestrā uerecundia dixerim, nō q̄d ita se habeat, ut uel falso excusantibus uobis nihil obstitā. Quædōquidē tāta est apud uos sapientiū raritas, ut uel uiliiores oporteat & literaz̄ ignaros, sentētiās ferre. Inter fratres autē adiecit, arguens ut cū inter fratres causa aliqua agitur, nil esse opus uel diuersaz̄ rez̄ cognitione, uel multa scientia: quando plurimū faciat ad controuersias dissoluendas fraternā affectio.

¶ **S**ed frater cū fratre in iudicio cōtendit, & hoc apud infideles. ¶ **D**uplex constat esse id malum, & quia cum fratre lis est, & quia apud infideles agitata.

¶ **T**am quidē omnino delictū est in uobis q̄ iudicia habetis inter uosmet. ¶ Primū quæ apud infideles inibat iudicia sustulit. Nunc uero eadē illa prorsus euerit dicens. Omnino delictū est uobis, hoc est, in cōdemnationē & ignominia cedit, quia iudicia inter uos exercetis. Inter uosmet autē dixit, q̄ non minoris, cū Chrīstī ani sumus, fratres debemus, ac nos ipsos æstimare.

¶ **Q**uare nō magis iniuriā accipitis: quare nō magis fraudes patimini: sed uos iniuriā facitis & fraudatis, & p̄sertim fratres. ¶ **M**ultiplex istoz̄ est crimē, tū q̄ a illatā nescitū iniuriā ferre, tum q̄ ipsi sese in alios iniustos exhibēt, tū demū q̄ in fratres iniquitatē exercent. Satiū (inquit) foret, nec inferre, nec pati iniurias. Concludit demū, melius esse tolerare, q̄ inferre iniuriam.

¶ **N**on nescitis, q̄ iniqui regnū dei nō possidebūt. ¶ **Q**uasi cōminando hos admonet, ut sua dicta faciat firmiora, ac tanq̄ de re confessa & certiora hos rogat.

¶ **N**olite errare. ¶ **H**oc loco ostēdit fuisse apud Corinthios nōnullos, q̄ dicerēt deū eē clemētiore, & neminē ob delicta cruciatū, inducūz̄: q̄ potius in cœleste nos regnū. Ingrit, Nolite errare, errat enim & lōge fallit, q̄ cū hinc futura bona sperat se habitūz̄, cōtraria postmodū nā. Neq̄ fornicarij, neq̄ idolis seruiētes, neq̄ adulteri, neq̄ molles. ¶ **M**olles dicit qui ciscat, scēda & nefaria patiuntur, subiungit enim & qui turpia faciunt.

¶ **N**eq̄ masculoz̄ cōcubitores, neq̄ fures, neq̄ auari, neq̄ ebriosi, neq̄ maledici, neq̄ rapaces regnū dei possidebūt. ¶ **Q**uærit nōnulli, cur ebriosos & dicta nefaria p̄petrātes, hic interiecerit, ubi de idololatriis p̄dixit apostolus: Quia & Chrīstū eū qui stultū quēpiā dixerit, gehēnæ obnoxii prouocauit. Deinde q̄ haud quāq̄ de cruciatu nūc mētio fit, sed de regni celestis iactura & casu. Quo ex regno, & si hūmōi hoies æque sunt oēs casuri, in subeundis tñ supplicijs, quam sint differentia habituri, nullus est impræsentiarum quærendi locus.

¶ **E**t hæc quidē fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis, in noīe dñi nostri Iesu Chrīstī, & in spū dei nostri. ¶ **C**ognoscite (inquit) quātis uos deus exemerit malis, & q̄tis uos ille bonis donauerit. Nā cū essetis antea his q̄ dixim⁹ uitij iniquitati, ab his tñ uos mēdio res effecit, & labe tā tetra absterfit. Neq̄ id modo, quin & uos ille sanctificat. Quo pacto? Iustificando inquit. Cū enim prius uos abluisset, & iustitia cōdonasset, mox & sanctimonia contulit. Nec in huius illius uel nomine, sed Chrīstī dumtaxat. In spū sancto, hoc est, trinitas ipsa hæc omnia

omnia uobis largita est. Cum enim deum (inquit) in Chrīstī nomine & spiritu sanctificasse, præter trinitatem, nil aliud præfert.

¶ **O**mnia mihi licent, sed non omnia expediunt. ¶ **Q**uoniam de fornicante illo fecerat mentionem, & eodem iterato sit uerba facturus, interferit demum & de uitio gula sermonē. Ex ea namq̄ persēpe fornicationis uitia prodeunt, ait igitur. Licet haud dubie mihi & cibum & potū defumere, nil tamen conducit immoderate id facere.

¶ **O**mnia mihi licēt, sed ego sub nullius redigar potestate. ¶ **P**ossū, inq̄t, & cibū uti & potū. Et tñ si me intēperatē addixerim, mei iuris cū sim, luxur & intēperatē subisse seruitutē dephendar. Quæ admodū & alibi dicit: Quoz̄ deus ueter ē, Nolim ergo maloz̄ hūmōi imperium pati.

¶ **E**scā uentri, & ueter escis. ¶ **V**entrē ingluuiē ipsam appellat, nō stomachū, corporis nostri mēbrū. Escas uero ciboz̄ effusus & immoderatio usus. Inquit igit, escā hūmōi sine modo sumptā, & gutturis indulgentiā, amicitias inter se & familiaritatē cōciliasse, nec patere nobis p̄ hæc accessum. Sed alternis & ad se & per manus resistere, quos sibi habeant obsequentes.

¶ **D**eus autē & hūc, & has destruet. ¶ **N**ō uentrē inquit, sed uētris ingluuiā. Nec escā ipsam & cibū, sed luxuriē & intēperantiā sublaturus est deus. Dicit nōnulli prænūtiari p̄ id futuri seculi cōditionē, ubi nec capi poterit cibū, nec potus hauriri. Quin etiā cū ibidē uel cibo ne moderatiorē quidē uti quis quierit, longe magis profusior escā, & ingluuias omnis tolletur.

¶ **C**orpus autē non fornicationi, sed dño, & dominus corpori. ¶ **S**iquidē profecūda erat oratio, corpus autē non escis nec uentri, haud tamen hoc dixit, sed fornicationi arguens, quæ admodū delitiaz̄ finis fornicatio fit. Quod autē dicit tale est, Corpus quidē haud quāq̄ est eo effectum ut in luxu sit, & delitijs, & in fornicationē labatur, sed deum ut caput ipsum secetur, cum deus sibi capitis instar præsideat.

¶ **D**eus autē & dñm suscitauit, & nos suscitabit p̄ uirtutē suā. ¶ **N**il obtuleris cū deū audis domini suscitasse. Nā haud secus ac pueri minutoribus his cōdescēdit. Cū enim patrē illi & deū omnino profiterentur, & cunctoz̄ causam esse penes omnes certa esset & constans opinio, resurrexerunt filij patri demandat, & nos pariter fore ab eo suscitādos decernit. Nā quæ admodū Chrīstū, qui caput est nostrum, a mortuis hic excitauit, sic nos suscitabit qui corpus reliquū sumus. Per uirtutem eius propterea intulit, ut dictis suis faciat fidem. Quod autē patri tanquā omnium causæ uel Chrīstī resurrectionē permittat, est quidem ex eo perspicuum quod de seipso profiteatur & Chrīstus. Soluite templū hoc, inquit, & illud post triduum excitabo. Et rursum scriptū est. Præbuit autem seipsum uiuum. Itaq̄ cum ipse se suscitauerit, patri utpote qui suæ resurrectionis sit causa, rem omnem ascribit.

¶ **N**escitis quoniam corpora uestra membra sunt Chrīstī. ¶ **R**ursum ad propositam fornicationis castigationem se confert, de eaz̄ horrendum in modum definit.

¶ **C**ollens itaq̄ mēbra Chrīstī, faciā mēbra meretricis. Absit. ¶ **N**on enim dixit prostituta scēminæ copula, sed quod horribilius est, faciā meretricis membra. Quis enim id audiens nō contremiscat? Chrīstī membra a Chrīsto diuulsa, in meretricis membra conuerti.

¶ **N**on nescitis quoniam qui adhæret meretrici, unū corpus efficitur? Erunt enim inquit, duo in carne una. ¶ **Q**uod dixit confirmat, quemadmodū scilicet meretricis reddantur Chrīstī hæc mēbra. Ex libidinē cōmercio, unū sunt fornicator & meretrix. Ita fit, ut uiri membra q̄ Chrīstī sunt, in uulgatā scēminæ membra uertantur.

¶ **Q**ui autē adhæret domino, unus spūs est. ¶ **V**ides ut ex nudis nominibus meretricis & Chrīstī inductam accusationē exaggeret. Inquit igitur, Qui adhæserit domino eo uel maxime spiritū eundem cū Chrīsto fortiri, quia nihil agat pro carnis instinctu, hoc est, spiritalis hic redditur. Ea namq̄ cum domino inita coniunctio, spiritus illi exhibet sanctitatem. Quinetiā ex his patefacit Chrīstī membra redditos esse fideles.

¶ **F**ugite fornicationē. ¶ **H**aud secus q̄ insecutricem aliquam, quæ semper nos urgeat, fugiendā hortatur libidinem, suadetq̄ uti ab ea enixe abstineamus. Nihil enim nos adeo infectatur, q̄ carnis concupiscentia.

¶ **O**mne enim p̄ctū quodcūq̄ fecerit homo, extra corpus est. Qui autē fornicat, in corpus suum peccat. ¶ **F**ornicationē nāq̄ libidinātis, totū inficitur corpus. Vnde q̄ re uenerē factitatē adire balneaz̄ cōsuecit, ut corpus sordibus & illuuiē affectū abstergat. In corpus itaq̄ ipm fornicator delinquit cū illud inquinat & sordē cōspurat. Nā est uidēat cū hominē trucidamus, corpore admitti id facinus, non tñ uniuersum ex eo corpus sordescit. Possumus nāq̄ uel lapide uel ligno, uel alio quopiā tormēto ictus infligere, & nihil corpus hoc inquinare. Vez̄ tñ nullo pacto libebit sine corpore fornicari, q̄ fit ut illud oīno cōmaculet. Cupit itaq̄ Paulus id scelus e medio tollere, cuius ob grām illi propositū erat Corinthios cōmonefacere & castigare. Potest & aliter illud intelligi. Videlicet q̄ fuerit libidinatus, in propriū corpus delinquit, q̄ nō suscipiēdi liberos cupiditate id agat, nec cū uxore legitima misceat, sed frustra corpus seminis profusioē corrūpat & imbecillitet. Vel etiā in corpus suū deliquit adulter, q̄ in scēia peccet adulterādo, quæ fuit

Ex gula fornicatio

Philip. 3.

Futuri seculi conditio.

Delictorum finis est fornicatio.

Johan. 2. Acto. 1.

Gene. 2.

Fornicationis immunditia.

Nota.

Angelos dēmones appellat. Paulus.

Delius tolerare iniuriā q̄ inferre.

Solles qui.

Inuidia animi
perturbatio nō
actus.

præferat corpus. Illa nāq; ex uenereo illo cōgressu uel unū cū uiro sortita ē corpus. In eā autē de-
linquere dī, qā haud quāq; illi legitime cōmiscet. Sensus tñ supior cæteris potior credit. Quæ-
rūt nōnulli qd de inuidia dixeris, nōne & hæc macerat corpus? Hanc q̄stionculā sic soluūt pleriq;
g. Dicūt em inuidiā quādam esse animi purbationē, nō actū. Nūc uero de opere & actione ipā
fieri ab apostolo mentionē. Siquidē (ingr) omne p̄ctm quodcūq; fecerit homo, ubi nil prorsus
de huiusmodi animorū perturbatiōe & affectu disseruit. Inuidia nāq; haud quāquam a nobis
enascitur, sed operatur in nobis.

Supra 3.
2. Lōz. 6.

Nescitis quoniā mēbra uestra tēplū sūt spūs sancti, q̄ in uobis est, quē habetis a deo.] Hos
magis territat, cū ob muneris, hoc est, spūs sancti magnitudinē, tū largientis, hoc est dei, digni-
tatē. Templū, inquit, estis & sanctū. Quippe quod ex sancto spū esse constat. Nolite ergo hoc
templū quod sanctitate donatū est, impurē & sordidatū efficere, neq; dei hoc donū inutile red-
dite. A deo nāq; accepistis hunc spiritum.

Et nō estis uestri, Empti em estis pretio magno.] Estis em, inquit, sub dño cōstituti. Nec
quicq; habetis, quod uestri sit iuris, nec corpus ipsum. Quippe qui pretio empti magno sitis, hoc
est Christi sanguine. Quo fit, ut mēbra uestra nō uobis, sed dño obstricta sint seruitute, & pro il-
lius arbitrio ferātur necesse est. Id autē non eo intulit, ut libeꝝ nobis demat arbitriū, sed iure ut
arguat deo esse inseruiendū, a quo sumus pretio empti.

Libeꝝ arbitrii
um a nobis
Paulus non au-
fert.

Glorificate & portate deū in corpe uestro.] Cū em empti p̄tio sitis, deū uestro in corpore
glorificate, operatē q̄ sunt rectiora, & corpus id in puritate seruate & castimonia, ut hoibus o-
pera nra spectatibus optima, & deo gloria referat, & in eundē ab his uel laudes congerantur.

Et in spū uestro.] Ostendit hoc loco nō modo corpore esse ab adulterio declinandū, sed
animo, scilicet ut mentē ipsam nulla labe afficiamus. Spiritū nāq; mentē & cogitatū appellat,
quod adulteriū corde concipere, uel in euangelio prohibeamur.

Batth. v.

Quæ dei sunt.] Frequētius recordat apostolus nequāq; in nra esse nos potestate, sed dño ser-
uitute obstringi. Id est deo, qui & animā nostram & corpus redemerit.

E quibus autē scripsistis mihi.] Dissentibus iā, fornicatōe, & auaritia castigatis, de
nuptijs & celibatu iā statuit. Scripserāt em Corinthij rogātes apostolū, utrū eēt a re
uxoria abstinentiū, an minime.

CAP. VII.

Bonū est homini mulierē nō tāgere.] Bonū est (ingr) & egregiū mortali cuiq;
nō sacerdoti dītaxat, ut sentiūt multi, nil prorsus mulierē cōtingere, sed uitā celibē ducere & ca-
stā seruare. Quod tñ fieri si nequeat, matrimoniū imbecillitati nostræ subueniet. Inferit igitur.

Propter fornicationē autē unusquisq; uxore suā habeat, & unaquæq; uirū suū.] In utraq;
disputat partē. Potest em uir dari qui pudicitia tueatur, & mulier aliqua quæ procliuor sit in li-
bidinē, & contra. Enim uero de fornicatione cū faceret mentionē, ad Veneris abstinentiā uni-
uersos cōpellit. Et si declinandæ (inquit) fornicationis gratia nuptiæ permittuntur, non tamen
his quidā abuti per luxum, & intemperantiam debent.

Non esse abu-
redum nuptijs
per intemperā-
tiam.

Uxorī uir debitū reddat, similiter autē & uxor uiro.] Vt em mutux estis charitati obstricti,
sic eritis & debitum reddere alternis obnoxij.

Mulier potestātē sui corporis nō habet, sed uir. Similiter autē & uir sui corporis potestātē nō
habet.] Quod autē mutua charitas debiti loco ab his sit exigēda, nūc patefacit, cū nullā hoc asse-
rit suoz habere corpore potestātē. Sed mulierē seruē specē p̄ se ferre & dñæ. Seruē, qā subiecta
sit uiro, nec ullā uēdicet corporis sui potestātē, ut uulgare illud ad libidinē, qb? libeat, queat. Dñæ,
qā cōtra suū uiri sit corpus, in q̄ nullū habeat ille iperij, ut possit pro eius arbitrio adulteratis illā
& meretricibus demādare. Nō itaq; ab simili ratiōe & uir uxoris est seruus & dñs.

Baritus 2 v.
or sibi inuicem
seruiunt 2 do-
minantur.

Nolite fraudare inuicē, nisi ex cōsensu ad tēpus.] Hoc est, uiro inuito, nil a coitu abstineat
uxor. Vel uir uxore nolēte. Quodcūq; em cōtra alterius uoluntātē fecerit alter, fraudis loco ha-
bendū est. Quēadmodū & in pecunijs committi dicimus fraudē, cū, repugnante domino, ex-
torquentur. Secus tamē se habebit, cū id fieri contigerit utriq; assentientibus, hoc est, cū ex
conuento tempus aliquod utriq; uel celibatū præfiniunt.

Coitus oratio
nē interpellat.
L. 2. hess. v.

Ut uacatis ieiunio & orationi.] Explanat cur ad tēpus aliquod dixerit, uidelicet cū oppor-
tunū sit orationi uacare, hoc ē, enixe fuerit orandū. Nec simpliciter ut oretis dixit, sed ut uacatis
orationi. Nā si a simplici oratione arceret cōcordes, cur alibi indefinenter orandum intulisset?
Vt itaq; orari maiori studio possit, abstinetē (inquit) ab inuicē, perinde ac si coitus rationem po-
tius interpellat, q̄ labem pariat aut sordes.

Et rursum reuertimini in idipsum, ne tentet uos sathanas propter incontinentiā uestrā.]
Reuertimini inuicē, inquā, nō ut lege uobis ullā aut necessitatē imponā, sed ne sathanæ præbea-
tis occasiōē in fornicatione uos prætentandi. Et qm̄ sathanas nequāq; nobis prior ipse ad for-
nicandū causam præbet, sed nostra in primis lasciuiā, unde per incontinentiā addidit. Ille nāq;
cum nos incontinentes perspexerit ad luxuriam inuitat.

Præcā autē dico secūdū indulgentiā, nō secūdū imperiū.] Ad tēpus, ingr, uos inuicē fraudate
per

per indulgentiā dixi, hoc est, uestræ indulgens fragilitati, nulla uobis uel lege imposta, uel man-
dato dicto, quod excedi impune non possit.

Uolo autē oēs hoies esse sicut me ipsum.] Vbi ē aliquā arduā inducit & perdifficilē, sese pro-
ferre in mediū cōsemit apostolus. Velim itaq; ait, a luxu & uenere uniuersos hoies abstinere,
quēadmodū & ipse abstineo. Hoc est, castitatem sectari.

Sed unusquisq; propriū donū habet a deo, alius quidē sic, alius uero sic.] Permanere, ingr,
in celibatu dei est donū, tæsti nostro studio ea res egeat. Cur ergo cōtinentiā dei donū appellat?
Vt eos q̄s castigādo diu iā urget, qm̄ propria asserit inreperātia in id crimē fuisse prolapsos, con-
suletur & mitiget. Ad ueritē autē, quēadmodū etiā pro dono cōnubiū statuat. Et cū singulos dicit
propriū donū habere, aliū sic, id est, ut sit continentior, & uirginitatē tutetur, & aliū sic, quia ma-
trimonio scilicet & nuptijs obstringatur.

Celibatus del-
domum est.

Dico autē nō nuptis & uiduis, bonū est illis si sic permanerint, sicut & ego. Quod si nō se con-
tinent, nubant. Melius est em nubere, q̄ uri.] Vides ut sapiēter apostolus potiorē arguat pudi-
citiā, nec eū ad hāc adhortetur seruandā, qui a uenere abstinere non possit, ne grauius delinquat?
Nā si uehementiorē humilitati uolentiā tuleris, & ardorē libidinis sustinebis. Ingens est em cō-
cupiscentiæ uis; eris haud dubie labore immenso liberatus, quia procubdubio timendū fuisset, ne
in deterius aliquid facinus prolabereris.

Nis autē qui matrimonio iuncti sunt præcipio, nō ego, sed dñs.] Cū dñs lege decreuerit, nisi
adulteriū ratione nuptias minus oportere dissolui, eo nūc inquit: Non ego id uobis iniungo, sed
dñs. Cuncta tamē Pauli superiora mandata, nequāq; sunt pro diuinis dictis expressa. Tamen q̄-
cūq; Paulus disserit, domini dicta sint, non humana, præsertim cū paulo post sit idem dictur.
Videor em & ipse spiritum dei habere.

Dat. v. xij.
Daret. f.
Lucæ. xvi.

Uxorē a uiro nō dīcedere. Quod si disceserit manere innuptā, aut uiro suo reconciliari. Et
uir uxore nō dimittat.] Qm̄ seruādæ pudicitie grā uel intoleratiā quadā, uel alia quauis de cā
fuit diuortia, satius ingr est, ut nulla prorsus fiat seuctio. Quæ tñ si fieri cōgerit, maneat mulier
uirū habens, tæsti cū eo nihil cōmiscetur, nec aliū superinducat, uel uiro concilietur.

Nam cæteris ego dico, nō dñs. Sed si q̄s frater uxorem habet infidelē, & hæc cōsentit habi-
tare cū illo, nō dimittat illā. Sed si q̄ mulier habet uirū infidelē, & hic cōsentit habitare cū illa, nō
dimittat uirū.] Quid ais? Si infidelis sit q̄ spīā, maneat uis cū uxore. Si adulter & fornicarius, p̄-
hibes, p̄sertim cū adulterio deterior sit infidelitas? At nra potius uindicta Chrs̄ q̄ sua. Nā dimit-
te inquit ibi munus tuū, & fratri tuo recōciliare. Nū qui mille talēta sit aspernatus, in eū qui nec
in nūmis centū fuerit sibi obnoxius, suā iniuriā ulciscetur? Nec secus ergo hoc loco, infidelitatē
qua cōstat in se delinquit, cōtemnit deus & nihil ducit, ob fornicationē uero, qua in uxore pecca-
tur, poenas exigit. Dicunt tñ nōnulli, pignorantiā infidelitatē obnasci, quā Paulus ingr forsitā
iri sublatū. Quid em nosti mulier, si uirū saluū factura sis, fornicationē uero ex cōfessa quadā fie-
ri & indubitata malitia, haud dubiū est. Fornicator p̄terea eo profectus ē sceleris, ut propria me-
bra a seipso disjuncterit. Hæc nāq; ut primū a scemina sustulit adulterata, q̄ sua fuerāt, meretri-
cis effecit. Infidelis uero nil prorsus in ea carnis cōiunctione deliquit, uidelicet qā sua mēbra per
copulā uxoris effecerit. Quin potius ob nexū forte eiusmodi uel ex fide, fidelis uxori iungē, citi-
us q̄ huius (ut ita dixerim) uitā ob suā infidelitatē puertat, carperetq; haud dubie ob id euāgelij
si credēs ab incredulo seiungeret. Id tamē tū quidē futurū intelligas, si utriq; cū infidelitate perfi-
sterent, inissent coniugij, mox alter ad fidē uenisset. Nam si prius fuisset aut uir aut uxor fidelis,
haud quāq; cū infideli iungi matrimonio licuisset. Nec dixit quidē, si quis uult infidelē accipere,
sed si quis habet infidelē uxore. Nec simpliciter infideli fidelē, sed uolenti coniungit, quod sane
cum consenserit, inquit, præfertur, hoc est, uoluerit.

Infidelitas ad
ulterio petoz
Batth. v.

Sanctificatus est em uir infidelis p̄ mulierē fidelē. Et sanctificata est mulier infidelis p̄ uirū fi-
delē.] Hoc est, patris fidelioris abundanti puritate uincitur infidelis cuiuspiā immunditia. Neque
eo q̄ sanctitatē adipiscat in posteq; infidelis, siquidē nō sanctus est dixit, sed sanctificatus ē, hoc
est, ab eius q̄ fidelis sit, infidelis uincitur sanctimonia. Hæc autē dicit, ne uereat fidelis aliqua muli-
er labe & sordibus infici, si cū infideli rē habeat, & illi matrimonio sit ante fidē susceptā cōiūta.
Quæritur autē, qd si quis q̄ meretrici adhæserit, unū iā corpus cū ea sortitus, fiat immundior, &
p̄piciuū est uel eā q̄ cū idolo latra uerfēt, unū cū illo corpus sortiri, cur tñ ea ex re nō imunda red-
ditur mulier? Quoniā uel idipsum libidinē cōmerciū impug. p̄ se & sordidū est, eoq; uel utroq;
q̄ coniugari. Verū qd ad fidelē spectat & infidelē, longe se aliter habet. Siquidē ob suā incre-
dilitatē immundus efficitur infidelis, nō tñ secundū incredulitatē eiusmodi si cū uiro uerfetur &
mulier. Sed secūdū copulā cōiugale sanctificat, quā nullā habere in se immunditiā liquet. Est em
hæc illi connubij uinculis nexa. Propterea nullam fidelis ex eo labem admiserit.

Quæstio
singulana

Alioqui filij uestri immundi essent.] Nā si infidelis, ingr, credētis nitore non uinceret, forēt
sane quos parent liberi immundiores, uel ex parte dimidia mundi.

Nunc autem sancti sunt.] Hoc est, non immundi, demit enim omnem suspicionem fidelis
sciez

fecemina sanctimonia.

Quod si infidelis discedit, discedat. Hoc est, si uir infidelis uxori fidei iniungat, secum ut sentiat, & particeps suae fiat infidelitatis: dirimat potius matrimonium mulier, & a uiro abscedat. Satius enim est connubium ipsum dissolvere, quam pietatem & dei cultum dimittere.

Non est enim seruituti subiectus frater aut soror in huiusmodi. In pace autem uocauit nos deus. Si tecum ille eo (ingit) iurgat, quod suae infidelitatis participare noli toleres, cōfessum secedito. Nō enim es eiusmodi seruituti subiecta, hoc est, noli cogere uirum in rebus huiusmodi perpeti. Melius est enim secedere quam altercari. Neque enim diuina illud est uoluntatis. Quippe quinos in pace uocauit. Itaque si enim litiget, & iurgis urgeat, praebuit ille diuortij causam.

Quid enim nosti mulier si uirum saluū feceris? Rursum ad id quod superius dixerat, redit. Videlicet, nō dimittat mulier uirum. Si enim tibi nihil molestum sit, inquit, maneto cum eo & cōmonificato, aliquod forte hoc modo peregeris, quasi rem in ambiguo statuit, cum ne uideatur mulieri necessitate ullam omnino imposuisse, ut uiro Christi fidem excipiendam suadeat, tū ut hanc reddat ad bene sperandum intentam & a desperatione auertat.

Hic ut quid scis uir si mulierē saluā facies nec ne? Deinceps quasi ex alio quodā capite dicat, unicuique ut diuisit deus. Perinde ac si dicat, unde cōpertū habes, si saluā facit hanc sis an minimus? Id quidē est prorsus incertū. Quādiu res in ambiguo fuerit, haud quāquā dirimendū erit connubium. Quod si saluā non feceris, nil tibi officiet, saluā autē hanc si reddideris, & alij profuisti ac tibi. Alius uero aliter senserit, quasi abinde exorsus. Nisi ut unicuique diuisit deus, qui sensus est longe potior, perinde ac si dicat apostolus. Haud quāquā propter infidelitatem fiat diuortium, nisi ut unicuique hoc quicquid sic habeat, quādam modū & quā forte ut sit, deo est placitū. Vxorē habens infidelem uocatus es, maneto hanc habens, & nihil tibi eius infidelitas oberit.

Et sicut in omnibus ecclesiis doceo. Hoc intulit ut Corinthios quandoquidē & alios habeat huius disciplinae participes, ad obsequendum reddat paratores.

Circuncisus aliquis uocatus est, nō adducat praeputium. Fieri poterat, ut multi quos defecit pelliculae puduisset medicamento appposito, & hanc niterentur iterato sarcire & obicere illud confisum in pristinum statum redigere.

In praepotio aliquis uocatus est, nō circūcidatur. Circuncisio nihil est, praepotium nihil est, sed obseruatio mandatorum dei. Vbiq; post fidem, uirtutis exigitur operatio, reliqua uero aut parcius requiruntur, aut nunquam.

Unusquisque in qua uocatione uocatus est, in ea permaneat. Seruus uocatus es, non fit tibi cura. Sed & si potes liber fieri, magis utere. In uocatione qua uocatus es, hoc est, quicquid in uita genere, uel ordine, uel cōditione, Christi fidē suscepit quispiā, in hoc p̄seueret. Vocationē autē dicit in ductionē ad fidē. Seruus cū esset, uocatus es, nihil sis uelim ob seruitutem hanc anxius, neque ob id obturberis. Nō enim quā deo est, ob futura est seruitus. Quin potius si potes liber fieri, utere magis hoc est, acrius seruitutē exercere, in usumque aliquem & utilitatem conferto.

Qui enim in dño uocatus est seruus, libertus est dñi. Similiter qui liber uocatus est, seruus est Christi. Libertus dicitur qui seruitute eximitur. Inquit igitur: Tu qui cū in seruitute maneres, credidisti in Christū, libertus effectus es Christi. Liberauit enim hie te a peccato & seruitute exteriorē tātēti seruis sis. Qui enim a uitijis liberat, & animi ingenuitate potius, nequaquam ultra est seruus. & si seruitute adhuc uideat obstringi. Rursum alius quispiā liber cū esset ad fidē uocatus, Christi seruus efficit. Itaque si seruitutis nomē seruū obturbat, intelligat in Christo se libertate hac uti, quod longe est hūana seruitute praestantius. Porro, si libertatis hoc nomē libere hominē extollit & ampliat, intelligas idē esse se Christi seruituti obnoxium, cōprimatque se & frenet a uitijis, utpote qui tanti dñi iugū subierit, & debeat illi quā grata sunt facere. Vides quā prudenter apostolus quā utranque deceant partem commune faciat.

Pretio empti estis, nolite fieri serui hominum, unusquisque in qua uocatus est, maneat apud deū. Nec solū ad seruos istiusmodi differit, sed ad liberos homines habet haec uerba, uel uniuersos instruit, uel Christianū hominem, ut nihil ad humanā grām faciat, neque illos iussa quā praua iniunxerint exequat. Hoc enim esset hominibus seruitutis iri, & per eos, p̄sertim qui redepti pretio sint. Neque id eo intulit, ut ad dñis desciscant m̄cipia, absit. Neque enim id iubet, quā liquido patet ex eo quā dixerat, unusquisque in uocatione uocatus est, maneat. Hoc est, uel si fuerit in seruitute uocatus, in ea hic p̄stet. Apud deū autē adiecit, ne forte improbis dñis obsequēdo, deficiamus a deo. Vtrique itaque in rebus prouidit, uidelicet ne sub dei praetextu discedant a dñis, quos in potestate eorum sunt corpora. Et rursum ne a deo deficiant, cū dominis obsequi ultra quā deceat uolunt.

De uirginibus autē praepotium domini non habeo. Consiliū autē do tanquam misericordiā consecutus a domino, ut sim fidelis. Cum de cōtinentia abunde differuisset, castigassetque satis Corinthios, ad uirginitatē transgreditur, & ceteris est longe praestantior, atque nullam dñm tulisse de uirginitate legē, neque de hac sibi quidpiā iniunxisse. Sed unū illud dixisse & solū, qui potest capere, capiat

re, capiat. Quo circa neque ipse ausim de illa quicquid statuere, magnū hoc enim & periculosum, alioque consulerem equidē, quemadmodū & ipse nō indignus apud deū sum habitus, ut sim fidelis, hoc est, qui dñi mysterij cognitionem ut habeam, sum dignatus.

Existimo ergo hoc bonū esse propter instantē necessitatē, quā bonū est homini esse. Ut sentio (ingit) a nuptijs abstinere cōducit homini propter rei uxoriae difficultates atque molestias, nō immunditiae gratia, aut quia impurius debeat res illa haberi.

Alligatus es uxori, noli querere solutionē. Solutus es ab uxore, noli querere uxore. Si autem acceperis uxore, nō peccasti. Cū enim alligatus es, ingit, arguit malū afferre cōnubia, quā hominē nexu quodā deuinciat. Cū uero solutus es, ait, ostēdit eū qui nuptias sit expers, nequaquam debere nexu uxorios quere. Veli solutus, eo forsitan intulit, nō ut diuortium ullū p̄tendat, quā fieri ad uxoris & uiri arbitriū solet, sed ut absurdā aliquā uiri & uxoris disunctionē designet, si abstinentiam utriusque & cōlibatū depascunt, nequaquam dicit illa solutio. Adiecit p̄terea illud, si uxore duxeris, nō peccasti. Vide ut tacite nos ad uirginitatē rutandā hortet. Siquidē matrimonium cōpedes appellat & uincula, uirginitatem uero solutionem & libertatem.

Et si nupserit uirgo, nō peccauit. Virgine hoc loco dicit nō eā quā deo dicata sit, haec nāque si nupserit, delinquit haud dubie plurimū, utpote qui Christo sponso superinducat adulter. Sed qui nondū nupserit, adolecentulā. Non enim immundae sunt nuptiae.

Tribulationē tñ carnis habebūt hominē, ego autē uobis parco. Matrimonij angores & curas tribulationē appellat, ipse uero haud secus, inquit, ac pater indulgeo, uelimque uos & libertate uti & carere tristitia, quā p̄stare de se connubia nequeunt. Quippe quā pro uinculis sint, & qui illis subduntur, nullam sui habeant potestatem, ut supra iam diximus.

Ne citius dico fratres, tēpus breue est, reliquū est. Quoniam fore dixerat, ut carnis sibi molestia parerent, ne aliquis occurrere inquit, & uoluptatē tñ hos habituros, inducit qui sunt uoluptatis, tēporis scilicet breuitatē, quā ad breue uoluptas sit oīs, ad luxū autē & uoluptatem omnia faciunt. Nam & Christi regnum in proximo est, ad eūque tandem sumus commigraturi, itaque uel si qua est in nuptijs uoluptas & oblectatio, quā momentanea sit & breui dilabatur, molestia affert.

Et qui habent uxores tanquam non habentes sint, & qui sentiant tanquam non sentientes, & qui gaudent tanquam non gaudentes, & qui emunt tanquam non possidentes, & qui utuntur hoc modo, tanquam non utantur. Queret aliquis, si hi qui aliquid non fecus debent, ac si nihil haberent seipsos praestare, quod demū necesse est, ut se matrimonio uinciat, onusque sibi maius imponent. Quid autē est uiri uultus: tanquam non habentes, id scilicet, ne affixi studiū omne cura nuptias conterant, & uxores pari modo ne debeat quispiā curā multū impedire, & sollicitudinis. Vel in cēstis in rebus quod sane qui sentiant illud praetendit. Vel letioribus, quod utique cū gaudentes dixisset, expressit. Vel in facultatibus permutandis, quod cū qui emunt, intulit, & declarauit. Verū quid haec, ingit, aut illa differo, ut paucis cuncta absolua. Veli hoc mundo tantum, ita se gerant tanquam hunc ipsum nulli usui habeant, hoc est, omni nīsu cōtendere debent, ne hoc abutantur. Est enim graue

ut & huiusmodi abusus, minus quidam & ultra quā deceat rerū excessus. Praeterea enim figura huius mundi. Hoc est, labitur. Quid ergo habenti rei & fluxa haerent dñi? Mundi uero eo dixit figurā, quia eius bona solo terminentur aspectu, & apparentia sint, & nullo fundamento subsistant.

Quo pacto autem uos sine sollicitudine esse. Quo pacto futuri sine sollicitudine simus, qui uxore caremus, sic indicat.

Qui sine uxore est, cogitat quae dei sunt, quomodo deo placeat. Qui autem cum uxore est, cogitat quae mundi sunt, quomodo placeat uxori. Quoniam modo apostole, cum uacare curis nos uelis, eoque & ad cōlibatū hortaris, illud repetis, qui sine uxore est, cogitat quae dei sunt. Ecce uel aliudē curā nobis oboriunt, haud tñ cuiusmodi uxore habentes solent urgere. Nā quae de dño suggerunt meditationes salutare sunt, & magnum in modum oblectant. De mundo uero & noxiae sunt & molestae. Cur enim illud non molestū sit & turbulentū, cū morem gerere uxori studemus, mundo praesertim huic dedilissimae, aurūque efflagitanti & margaritas & reliquū luxum, quibus uiri miserrimi, iniustius agere & exercere quā iniqua sunt, compelluntur, & reliqua facitare, quae animae & detrimentosa sunt & offiunt maxime.

Diuisa est mulier nupta, & uirgo. Hoc est, ab inuicē differunt, nec cura simili ducunt, sed se iunctae sunt studiis & alienae, & rebus intendunt disparibus, & discrepant curis. Quo fit, ut uia sit eligenda quae potior sit & minus laboriosa.

In nupta & uirgo cogitat quae domini sunt, quemadmodum dño placeat, ut sit sancta corpore & spiritu. Nupta autē cogitat quae mundi sunt, quomodo placeat uiro. Nec satis est (ingit) corpore sanctū esse, nisi & spiritu cōstet haec sanctitas. Vera est enim & certa uirginitas, animi puritas. Nam & si plerūque nulla corporis labe infecta sunt uirgines, animo tamē sunt inquinatae. Ceterum & illud aduerte, uirginē minus hanc esse, quae mundi curam suscepit. Cū itaque quae uirginitatem profiteatur, prospexeris suscepisse mūdi hanc curā, intellige nil prolius eā a nupta differre. Paulus

De uirginitate
nihil statuit
Paulus.
2 Cor. 12

Neque cōnubij

Matrimonij
cura.

Uxorē habent
res sint, tanquam
non habentes.

Procuritas
prolia.

Uterque uirginitas

Paulus enim terminos utriusque prescripsit, quibus facile possint hæc internosci. Nec tamen rei ueneremur usum uel continentiam præfinit, sed sollicitudinem & incuriam. Fit itaque, ut ea quæ rebus præsentibus nimium curæ impenderit, pro uirgine minus habenda sit. Cogitat autem nupta quæadmodum placeat uiro, uel forte quia & uenustati & pulchritudini studet, uel quia rem familiarem optime curet, uel etiam quia inclementiorem se & parcam exhibeat.

De hac autem ad utilitatem uestram dico, non ut laqueum uobis iniiciam. De uirginitate sum (inquit) sermone adortus, cum ea uobis uidissem, quia molestia & cura uacaret, animamque cõduceret plurimum, profuturam. Nec eo dixerim, ut aliquis cogat, uel inuitus uirginitatem seruare. Laqueum autem necessitatem ipsam appellat, perinde ac si dicat, nulla uobis eius rei impositio necessitatis.

Sed ad id quod honestum est & facultatem præbeat, sine impedimento dñm obsecrandi. Ut honeste, inquit, & pure uiuatis, hæc dixerim. Nam uirginitati quid dici uel honestius potest uel purius? Quinetiam ut coniugij perturbationibus liberi sine sollicitudine supplicare deo possitis, in eoque curam uestram, ut omnem transferatis & cogitatum.

Si quis autem turpe se uideri existimat super uirgine sua, quod sit superadulta & ita oportet fieri, quod uult faciat, non peccat si nubat. Id est, si ea locare uiro maluerit, locet. Nil quidem ei id egerit peccat. Est tamen satius uirginem suam ut seruet, ut in sequentibus infert.

Qui autem statuit firmus in corde suo, non habens necessitatem, potest etiam habere suam uoluntatis & hoc iudicauit in corde suo, seruare uirginem suam bene facit. Itaque & matrimonio iungit uirginem suam bene facit. Et qui non iungit, melius facit. Aduerte ut in primis & demeritis & laudibus esset, quod filia tueatur uirginitatem, stabile illud & bene fundatum appellans, & recto iudicio quæ agat, hæc facere. Iudicauit enim (inquit) in corde suo. Qui igitur filiam alteri locat, instabilis est, & nihil habet in se firmitatis. Id namque clarius exprimit, cum dicit: Qui necessitatem non habet, uelut qui nihil coactus potestatem habeat, cui libitum fuerit filiam suam matrimonio copulare. Quo fit, ut filia seruata uirginitas, patri gloria afferat. Nec minus & qui filiam locat, recte agit. Non enim nubendo delinquitur, quodcumque autem his peccatum nec cessit, recte & laudabiliter geritur. Et tamen satius longe, nemini filiam connubio iungere. Id enim est officij loco habendum, & mira uirtutis.

Mulier alligata est legi, quanto tempore uir eius uiuit. Quod si dormierit uir eius, liberata est, cui uult nubat, tamen in dño. Beatior autem erit, si sic maneat secundum consilium meum. Puto autem quod ego & spiritus dei habeam. De secundis hoc loco nuptijs cõmonefacit, quas & si uidetur pmittere, beatiorem tamen habere facit, quæ nequaquam his nupserit. Nam quæadmodum primis nuptijs, præferit uirginitas sic secundis primæ sunt potiores. Legi itaque alligata est mulier, id est, legi obstringitur quæ de adulterijs ipsis cauetur, ne adultera fiat si uiro superstitite alteri copulet, quo mortuo priori uinculo liberata & lege, in dño tamen si nubat, libertatem assequitur. Hoc est, si Christiano iungat, uel si in pudicitia maneat & calibatu, & familiæ præsit, nullis affectibus cõcupiscentiæ uitis. Secundum autem meum consilium eo intulit, ne uideatur iniunxisse necessitatem. Affirmat tamen suum consilium, pro dei amplectendum sententiam, inquit: Puto enim quod & ego spiritus dei habeam, quod sane summam Pauli refert humilitatem, neque enim habeo dixit, sed puto.

E his autem quæ idolis sacrificant, scimus quia oēs scientiam habemus. Sed scientia inflat, charitas autem edificat. Erant apud Corinthios perfectiores nonnulli qui plane sentirent, nihil hominem posse ex his quæ stomacho admittunt, coquinari. Et idola haud dubie sciret & ligno cõstare uellapide, nec posse cuius illa officere alioqui indifferenter idolorum hominibus tēpla adeuntes & aras, sese idolothytis ingurgitabant. Quos cum dei infirmioris spectarent nonnulli, & una comedebant, & immolationibus ueluebantur. Nec tamen pari uel mente uel opinione, ut qui idola indigna existimaret quibus immolaret. Id sane factum, ut succenseret, Paulum prouocauit. Quid nunc? Quod utriusque maximum in modum obesset & perfectioribus, quæ demonum mentes participaret. Et minus perfectis, quæ ad idolatriam impellerent. Studet igitur ut mali Paulus castigare, eoque omnis (ut affolet saepe) imperfectioribus illis, perfectiores alloquitur, reprimitque in primis illos, quæ ex huiusmodi scientia caperant, insolentiam, inquit: Haud quæ uos soli res habetis cognitionem, sed cum huiusmodi nouimus nihil esse in hoc seculo idola. Scientia tamē & mūdanas rerum cognitio, non modo nullam afferit utilitatem, sed maxime officit. Siquidē & tumidos reddit, & insolentes, quæ ea potiunt. Eoque & hominē à proximis mēbris rescindit, nisi charitatem sibi cõsociauerit, quæ & moliri contraria potest, & ab ipsa superbia eff aliena. Quæ cumque fine charitate, scientia demolitur, eadem illa instaurat charitas, quæ proximi gratia omnia facit.

Si quis autem existimat se aliquid scire, nondum cognouit quæadmodum oporteat eum scire. A maioribus nimirum id ipsum patefacere & cõfirmare, nam & si cum charitate coniuncta hæc constat scientia, nec erit quidem hoc pacto perfectior. Quandoquidem nemo fit in hac uita, qui rei aliquid habeat ut habere oportet cognitionem, uel si Petrus sit ille, uel Paulus. Quid ergo uos intumescitis, qui scientia sitis sine charitate adepti? Quædo hæc ipsam uel si cum charitate haberetis coniuncta uel tamen uobis quod esset perfectum, ex cogitatione capere licuisset.

Si quis autem diligit deum, hic cognitus est ab eo. Quod sentit hoc loco homo est. Si quis uero

delicet proximum amore prosequitur, & deum colat necesse est. Qui uero deum coluerit, non deum, inquit, cognouit: sed à deo est cognitus, hoc est, notus illi & familiaris efficitur. Qui ergo deo fit notior, a deo & scientia sumit. Neque hanc quidem perfecte assequitur. Noli itaque, si scientia sis contentus effectui. Non enim perfecta est illa, nec tua uirtute, sed dei munificentia cõparata. Vide quæ modis istorum frenet superbiam.

De eis autem quæ idolis immolant, scimus quia nihil est Idoli in mūdo, & quod nullus deus nisi unus. Rursum omnibus cõtem hanc scientiam facit, ut hoc frenet elationem. Nam oēs nouimus, inquit, quia nihil est Idoli in mūdo. Hoc est, quia nec uiuū habet nec potestatem quippiam, neque dii sunt Idola, sed lapides & demones potius. Et quæ erant inter Græcos idiotæ & sapiētes, quorū alteri præter lapides ipsos nil ultra cognitiue assequebantur, alteri diuinā idolis inesse potentiam existimabant apud idiotas & humanæ huius scientiæ expertes, nihil esse idoli in mūdo differuit, apud philosophos præter unum, esse alium neminem deum. Itaque unde nec diuinitatis quidpiam in se Idola ipsa habere, quandoquidem perspicue constat deum unum esse, non multos.

Nam si sunt qui dii dicantur, siue in celo, siue in terra, siquidem sunt dii multi, & dñi multi, uobis tamen unus deus pater, ex quo oēs, & nos in illo. Quæ dixerat nullum præter unum esse alium deum, tamen tibi plurimos græci assueuerant, ne palam uideatur illos impugnare religionem & deos. Vel si fuerint (inquit) dii dicantur, i. fidei & cõmentitij, & uerbo tenus, & nomine, siue in celo, ut sol & luna, & astra reliqua, quorū diuinitatem cõmentitij sunt Græci, nobis tamen unus est deus pater, a quo omnia. Quibus dictis, res cunctas conditor hūc arguit. Cum uero & nos in ipso inquit, fidei exprimit rationem, quæ deo iuncti familiaritate nos sumus: Perinde ac si dicat, & ad ipsum conuersi sumus, & in ipsum pendemus.

Et unus dñs Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Per filium (inquit) ad aliquid esse producta sunt uniuersa, & nos insuper ad hanc uitam & ut auram hanc inspiramus, induci. Neque id solum, quin etiam eo producti, ut bene nobiscum ageret, & fideles effecti ad ueritatem ab erroribus transiremus. Cum autem deus unus pater intelligis, & unus dñs filius, non tamen se iunctos hos dixeris, quasi pater dei sit nomen sortitus, & filius dñi. Varie enim & filius dei deus, ut patet ex his. Christus secum carnem, quæ est super oēs deos, & cõtra, pater dñs nuncupat, cum inquit: Dixit dñs dño meo, sede a dextris meis. Sed quæ apud Græcos concionabatur Apostolus, deorum multitudinem profitetur, & potestates multiplices, propterea nec filium deum dixit hoc loco: ne duos esse hos deos patet. f. & filium existimaret, ut quod plurimos deos asserere consueissent. Neque patrem dñm, ne multi esse apud nos dñi uiderent, eoque nec spiritus fecit hic mentionem, cum nollet audientium imbecillitatem penitus inculcare. Quæadmodum & prophetæ nihil aperte de filio Iudæorum grā meminere, ne huius passibile existimaret natuitatem. Propterea frequētius illud cõmemorat, inquit: Non est deus præter hunc quispian, & unus effe dei oibus cõstat, & dñm unum. Ad differētiā igitur cõmentitiorum deorum, non ut filium a patre se iungeret, unum deum patre dixit. Et ut falsi dñi internoferetur, non pater, qui nihil a filio differt, unum dominum, filium intulit.

Sed non in omnibus est scientia. Haud quaquam (inquit) id sentiunt omnes, deum uidelicet unum esse, non multos. Vel non omnes sciunt Idola nullius esse momenti.

Quid autem cum conscientia usque nunc Idoli, quasi idolothytis manducant, & conscientia ipsorum cum sit infirma polluitur. Quosdā dixit, cum nollet eos omnino uituperare. Erant enim nonnulli, qui ab Idolis seruuitute & cultu, ad Christi fidem se transfugerant, quosque adhuc, hoc est, post fidem susceptam, idolothytis ueluebantur, ea mente, ut Idolis immolarent. Idoli enim (inquit) conscientia, hoc est, mente pristina erga Idola seruantes, ducunt hæc aliquid esse uerenturque, quasi aliquid sibi possint obesse. Et ideo nequaquam dixit Idola alios inquinare, sed hoc pollui conscientiam: pinde ac si imbecillā & fragile, & cui non liceat internofcere, nihil esse hominibus Idola, quandoquidem patet neminem quæ per se inquinare. Ceteræ: intellige istiusmodi homines rem haud absumibile pati, ac aliquis solet, qui pro Iudaica consuetudine in labem ducat demortuū aliquid attrectare, deinceps cum uiderit id ipsum conscientia pura alios prætentasse, hos ueritus, & manibus ipse attrectet, inquinetque eius uel priusnam conscientiam, ut qui hæc fitando id agat & trepidus.

Et scia autem nos non cõmedat deo. Ne forte occurrat quispian, inquit: Quid mea refert, si quis primis becillitate turbetur, cum ipse pura conscientia sumperim cibum? Arguit plane uel hūc, in deorum quæ cõmentitij sunt, cibum nihil esse, uel si min⁹ ex eo frater offenditur, pinde ac si dicat: Neque hoc modo quidpiam egeris uel laude dignū, uel deo acceptū. Non enim esca nos deo coniungit.

Neque enim si manducauerimus, abundabimus: neque si non manducauerimus, deficiemus. Hoc est, neque si comederimus abundantius quidpiam cõsequemur, uel apud deum de plus aliquid proficiemus neque si cibo abstinēbimus, defectiores futuri sumus, aut imminuemur.

Tide autem ne forte hæc licentia uestra offendiculum fiat infirmis. His uerbis hos terreat. Nec scia uestra dixit, sed licentia. Hoc est, petulātia uestra & tumor, infirmiores offendit. Quæ sane magis hos urget & criminatur. Siquidem nec imbecillis quibus pstandū auxiliū esset, hi parcent.

Si enim quis uiderit eum, qui habet scientiam in Idolo recubentē, nonne conscientia eius cum sit infirma,

Idolothyta manducantes.

Deus unus & c.

Paulus? & c. huiusmodi raro deum vocat

Paulus? & c. huiusmodi

Alias. Non patet dñm, & nihil a filio differt, sed unum dñm f. lūm & p. atrem.

Idolothyta manducantes.

G

edificat

Sed nuptia.

Consilium Pauli quale sit accipiendum.

CAP. VIII.

Idolothyta

etiam

Charitas potior est scientia.

ædificabit ad manducandū idolothyta. Hoc est, te, quem admodū asseris perfectionē adeptū si infirmior aliquis uiderit idolothyta degustantē, nōne maiorē accepturus est causam, ut huiusmodi idolothes uelutur immolatioibus, & magis ac magis in præsumptā iam de Idolis opinione qd ali- quid sint, confirmabitur. Id enim cum ædificabitur inquit, designat.

Et peribit infirmus frater in tua scia, ppter quē Chrs mortuus est. Erit nāq; alterius, cuius gratia Chrus mortē obuiuit, occasio pditionis tua scia, hoc est, tua perfectio. Siqdem Chrus mori pro fratre nil recufauerit, tu uero nec cibo qdem, & Idolothytis abstines, ne frēm offendas.

Sic autē peccātes in frēm, & pcutiētes consciam infirmā, in Chrm peccatis. Nō em offen- dētes dixit, sed pcutiētes, ut hōs arguat impietate. Quidē alioq; sunt infirmioris conscia p- cussiores. Cū uero in Chrm (inquit) delinquitis, ad ipm iniquitatis apicē, pām prouexit. Vex quo pacto id facinus in Christo admittitur. Nimis quia Christi corpus & membra sunt qui pcel- luntur. Et quam Chrus ipse, proprii sanguinis profusione salutem ædificasset, istiusmodi per- cussiores demoluntur.

Paulus opti- mus pceptores

Quapropter si esca scandalizat fratrē meū, non manducabo carnē in æternū, ne fratrē meū scādalizem. More optimi pceptoris, ex se quæ dicit confirmat. Non enim si iure dixit quē- piam læserim, sed quouis modo. Nec ab Idolothytis intulit, abstinebo; sed carne simpliciter. Veli ea mihi sit in esum concessa, neq; unū uel alterē diem, sed in uniuersum uitæ meæ. Id enim in æternum significat. Nec demū ut perdam dixit, sed ne offendam.

CAP. IX.

Non sum Apostolus; nō sum liber; nōne Chrsitū Iesum dñm nostrū uidit. Qm di- xit, si cibis fratrē meū offendit, nequāq; carnē mādaucauerim in æternū. Ne gloriari uideat uel isolefcere, cogitur tandē aperire quēadmodū uel ad cōcessis cibatis caue- rit, ne quorundā aim læderet, uel Chro ipso iubente, ut is q euangelij prædicaret, de euāgelio, hoc est, ab his q ad fidē instruerent, sumeret uictū. Ipse tñ, si optio detur, malum egdem inedia cōfici, q ut uideat a uobis qdpiā accepisse, sed meæ manu opa, uitē mihi alimonia com- paro. Erāt em, ut uidet, apud Corinthios pceptores nōnulli, pdiuites & opulēti, q gloriæ duce- rent alios gratis instruere, molirenturq; ut Apostolo ad ignominia cederet, quā sitis ex doctrī- na cibis. Quare ipse animaduertē cauebat ne uictū ad discipulis sumeret, tñtē eē ei pmissum, mecū itaq; sic agitur, inquit: Vos tñ nec Idolothytis interea abstinetis, huc tñ omnis orationis huiusce sensus redigit. Nō sum (inquit) apostolus; ne q forte occurrens, inquit. Propterea nulla sumis ad discipulis alimēta, quia tibi ut agas hoc, nō licet, unde id infert. Quid illud: nōne & Apo- stoli ceteri uictū ad discipulis capiūt; Etā inquit: Quid igitur: nōne & ipse apostolus sum ut illi sunt Scilicet, nōne & liber sum; hoc est, neminē habēs q me capere hūc uictū phibeat. Et ne illud p- terea obijceret. At in eo te superāt ceteri: quia uiderūt dñm, sic infert: Nōne dñm Iesum con- spexi, & oim postremo ut abortiuo uisus est & mihi; Permagis est sane oculis deum spectasse, uestri em (inquit) beati sunt oculi, quia uideris quæ nec prophetæ uiderūt, nec reges.

Paulus discipu- lis nihil accipie- bat.

Paulus abos- cius.

1. Cor. 15.
2. Cor. 13.
Luc. 10

Nōne opus meū uos estis in dño. Quid tum, inquit aliq; Si apostolus es, & apostoli offi- cio fungeris, nec dum tñ apostoli aliqd præ te tuleris facinus; Erāt nanq; & Iudas apostolus & dñm uiderat. Propterea Paulus ut hæc obijcienti, occurrat, sic ait: Nōne opus meum uos estis; Sum itaq; apostoli ministerio functus. Et quoniam rem sane ingentē iactauerat, adiecit, in dño, hoc est, nec mea id qdem uirtute, sed domini potentia egi.

Et si alijs non sum apostolus, sed tamen uobis sum. Nec equidem me terræ orbis profi- teor pceptorem, uobis tamen, nōne apostolus sum; Cur ergo a uobis nihil accipi, a qbus ut caperem maxime oportebat.

Nam signaculū apostolatus mei uos estis in dño. Hoc est, si quis uult certior fieri utrū apo- stolus sim nec ne. Vos equidem in argumentū mei apostolatus ostento. Et uos haud dubie estis qui meū apostolatū & obfirmatis, & obfirmatis. Nam apostoli opera, qualiāq; sunt, in uobis instituentis iam patefeci.

Nam defensio apud eos q me interrogant, hæc est. Quærentibus (inquit) certiores fieri, un- de id liqueat me apostolum esse, uos ipse in meam defensionem propono, quos ut ostendero a me cuncta fuisse edoctos, omnes propulso, qui me eiusmodi rogitant.

Teuquid non habemus potestatem manducandi & bibendi. A discipulis, si uictum acci- piamus, quod & si factu fas, haud tamen hac ipsi licentia utimur.

Quidq; nō habemus prātem sororē mulierē circūducēdi, sicut & ceteri apostoli & frēs dñi, & Cæphas. Fæminæ utiq; locupletiores sequebant apostolos, illisq; & necessaria submini- strabāt, & uacuos curis quibusuis reddebāt, ut pditioni dñtaxat intenderēt uires. Aduerte at, quēadmodū omnī postremū posuerit Petrus, ut eum ceteris arguat pstantiorē. Quid em inquit, alios cōmemorauerim, quandoq; dem uel Petrus ipse hoc facit. Fratres autē dñi Iacobū dicit Hierosolymoz episcopū, & Iohannē, & Simonē, & Iudam, hi nanq; carnis necessitudine erāt Christo coniuncti, ut ex uirginis fororibus orti.

Hut solus ego & Barnabas nō habemus prātē hoc operādū. Hoc ē, num nobis nō licet in otio uitā

otio uitam ducere, cibariq; a discipulis uel nil operantes. Barnabas autē eo adiecit, quia eiusdem secum difficultatis participaret, quippe qui proprio sudore sustentaretur.

Quis militat suis stipēdijs unq; Hoc est, ppijs sumptibus, cū milites oēs stipēdijs publicis nutrant. Apte autē rei militaris induxit similitudinē. Cōpetit nāq; uel apostolis ipsi militia, tum quia & periculis plurimis agitant, tum etiā quia sensibili oppugnant ab hoste.

Quis plantat uineā & fructū eius nō edit. Ex uineę similitudine, apostoli labores pntendit, & summas calamitates & sollicitudinē patefacit. Neq; totū fructū (inquit) comedit, sed de fru- ctu. Nec præ terea quo qd ex eo fructū ditescat, sed qd nō edit, dixit Vbiq; cōmonefacies, oportet re ad necessitatē, nō ad luxū cūcta requiri, nihilq; qd modū excedat depolci.

Quis pascit gregē & de lacte gregis nō māducat. Nec qdem q uel oues uendit eas afitet, dixit, uel lac totū absorbeat, sed de lacte comedit; arguens pceptore paucis contentū esse, & ci- barui necessarijs oportere. Pastoris uero sub noīe, diligentia quandā pntendit & studij magni tudinē quod per pceptore sit in discipulos exhibendum.

Quidq; scdm hominem hæc dico, an & lex hæc nō dicit. Hoc est nō solū argumētis humanis hæc affirmauerim, nec unū habeo a sacris lris mō testimoniū, asseuerauerim egdem haud dubie hæc deo placere, & legē nō humanā, sed diuinā esse quæ ista iniungit.

In Moyse em lege scriptū est: nō alligabis os boui trituranti. Quod uult Apostolus abun- de confirmat, ideoq; & boum inducit similitudinē.

Quidq; de bobus cura est deo. Dicit aliquis: Nū deo illa de bobus est cura; Ita sane, nec tñ adeo ut de his tulerit legē, sed aliud qddā ille præ tēdit ex hac in bestias indulgētia, ut Iudæ os. i. asluefaceret exerceretq; ut & ipsi magistro; cūa suscipierēt. Qua ex re certiores effimur, quæ- cūq; de animatibus brutis in ueteri testamēto narrant, ad hominū cōferri doctrinam.

Non propter uos utiq; dicit, nā propter uos scripta sunt. Vtiq; illud tanq; in re cetiore ad- iecit, ne ullum auditori contradicendū locum relinqueret.

Qm in spe debet, q arat, arare. Hoc ē, q alios instruit sub spe debet laborē mercedis isumere. Et q triturat, sub spe fructus picipiendi. A feminis ad aræ trāsīt similitudinē. Vnde & apo- stolo; sudores plurimos patefacit, & quēadmodū ipsi idem & aradi officio & trituradi fungā- tur. Et qm qui arat sola spe nititur, & q triturat iam fructus aliqd pcepit, ideo id intulit, & q tri- turat iam spei participat. Et ne qd occurrens, id inquit: Num ipse apostolis pro tot susceptis ra- boribus cibū dñtaxat in mercedē cōtuleris, sub spe addidit: hoc ē, sub futuro; bonoz expecta- tione, ita ut illa speranda sint, dum interea & hi per uos nutrantur.

Sinos uobis spiritalia seminamus, magnū est si carnalia uestra metamus. Hoc loco re æquitatē ostendit, pinde ac si dicat. Nequāq; sunt pro nris collatis in uos beneficijs paria, quæ ipsi repēditis pemia. Nos em uobis spiritalia seminamus, num igitur magnū debet uideri, si uos cō- tra redditis quæ carnalia sunt; cibum uidelicet.

Sialij potestatis uestre participes sunt, quare nō potius nos. Adulterinos qdā designat, hoc loco Paulus instructores, q impudēt & imperiose ab his dona pntia exigebant, & ideo nō illud expressit, qd alij uestra bona accipiūt, sed si prātis uestre participāt, dixit: Id est, si uobis dominant & imperāt, & ut obsequiisimis seruis utunt, nōne lōge magis & nos, q ueri sumus apostoli, sumere a uobis uitæ necessaria deberemus.

Sed nō ufi sumus hac potestate. Et si liceat nobis ut a uobis cibemur, nil tñ hac sumus licē- tia ufi, ne ipsi offenderemini. Cum uos interea nil prorsus ab Idolothytis abstineatis, ne alios ir- riteris, qui infirmioris sunt fidei fratres.

Sed omnia sustinemus, ne qd offendiculū demus euāgelio Chri. Dixerit qspī. Idcirco ali- quid nō accepisti, qd aliena ope nihil indiguisti. Quinimo, inquit, uel in magna res; angustia cōsti- tuti, omnia toleramus. Inedia uidelicet, sitim, & nuditatē, ne aliqd offendiculū demus, qd Græce, & in latine dicere significantijs intermissione possumus uel intercessionē. Hoc est, ut nihil ipsi in euangelij prædicatione uel moræ, uel dilationis afferamus.

Non ignoratis qm q sacra operant, de sacrario edūt. Nō satis superioribus contētus testimonijs ex lege & alia congerit, arguēs quēadmodū sibi fas sit a discipulis uitæ necessaria sumere. Et qm qd de boue trituratē iā dixit, in rem suā diuerterat, asserit lege mādari apertius ut uictitēt ex bo- nis sacrarij, q sacra præctāt. Leuitæ uidelicet, q pro gradu sacerdotibus erāt inferiores. Nec sa- ne dixit, ut ex oblatioibus ederent, sed ex sacrario. Ne uel q aliqd caperēt, puderet accepti, perin- de ac ab hominibus alerent, uel q impartirentur his sua, insolefcerent.

Qui altari insitit, altaris sunt participes. Hoc est, sacerdotes uel sacerdotum primores. Cum autē insitunt (inquit) assidua quædā præ tenditur seruitus. Non em q sacra capiunt, dixit: ut ostendat uel in his esse modū seruandum. Nec esse cumulandis pecunijs incūbendū. Nec a sacri- ficantibus dixit aliqd sumit, sed altaris sunt participes Oblata siquidem haudquāq; de cetero erāt offerentium iuris, sed in sacrarij & altaris potestatem cedebant. Participes eo autē dixit, quia immolator; animantū sanguis, in altare perfundebat, adolebaturq; adeps & igni consumebat.

G 2 Carnis

Apostolus mi- litia quædam.

Pastor: de lacte comedit, nō lac totū absorbeat

Deut. 19. i. Tim. v

Apł aratoribz triturantibus comparantur.

Adulterini pceptores.

Deut. 18.

Leuitæ

Has veteres sacrorum Exo. 20 Deut. 18.

Carnis uero portionem sacerdos sumebat, pectusculum scilicet, & armu dextrum. Erant itaq; holocaustomata ipsa & sola altari & sacrario mancipata.

Matth. 10
Luc. 10

In sacerdotibus
vel p'dicantes
mercaturā ex-
ercentes

Sic & Christus pcepit euāgelii p'dicātibus, ut de euāgelio uiuerēt. ¶ Qd erat oim fortius, postremū posuit. Quid multa inquit? Dis ita inuixit leges faciētes ueteri testamēto cōformes. Et quēadmodū supius dixit de sacrario edendū, sic & hoc loco māduandū asserit, nō ex dīcipuloz facultatibus, sed de euāgelio, ne forte supbiat q apostolos fuisse carēt. Neq; em (ingt) tu his alimonia subministras, sed p'pria quēdā industria, hoc ē, euāgelij enūtiatio apostolos alit. Et sa ne uiuerēt dixit, nō mercaturā exercere uel thesauros accumulare, prohdolor, ut facitāt multi.

Alas etiam

Ego aut nullo hōge sum usus. Videlicet neq; pallatis p me exēplis, nec p ueteris testamētū licētia, nec * annū p Christi pmissu, re ulla uestra sum usus, ut uidētū a uobis acciperem.

Nō scripsi hēc, ut ita fiat in me. ¶ Ne q's forte occurrēs sic inquit, qd illud si in p'ntia hac mi nus uteris p'ate, ut tñ in futūre est, & idcirco hēc iactitas, castigat mox qd antea p'ulerat. Haud quāq; propterea ad uos ista p'scripsi, ut ita fiat in me, hoc est, ut aliqd a uobis accipia.

Gonū em mihi potius mori, q ut gloriā meā q's euacuet. ¶ Malim (ingt) inedia cōfici, q ut euacuet q's, hoc est, q gloriā meā uacua arguat. Et inanē gloriā uero, ut gaudiū exprimat magnitudinē, dixit, q p'cul dubio afficiebat ingēti, qd gratis euāgelii p'dicaret. Sed dicit aliq's, haud dubie dolēs id Paulus, ac mōerēs, aio iniquo ferebat, qd nihil acciperet. Vt itaq; suspitionē hēc tollat, tñ inquit a merore absum, ut gloriā ducam.

Voluntaria li-
bertas gloriā
promeretur

Si em euāgelii p'dico, nō est mihi gloria. Necessitas em mihi incūbit. Vā aut mihi si nō euāgelizauero. ¶ Dicit aliq's, quid ais? Nihil prorsus tibi euāgelii cedit ad gloriā, sed quia grātis hoc p'dicas, laudē uēdicas. Erit ergo p'actior tua hēc euāgelio liberalitas. Abit inqt: Est q'ppe mihi iniuncta euāgelij p'dicatio, exequiq; iussa obstringor. Quo fit ut haud quāq; laudi mihi sit ascribendū, si p'fecero iniunctū officiū. Quin potius uae mihi, si minus id exequar. Vapulandū em mihi & multis esset, ut qui nihil pro dei p'cepto iam peregiisset. Grātis aut euāgelii p'dicare, uoluntaria quēdā est libertas, eoq; & gloriā promerēt. Illud uero necessitas mi hi incūbit, ut non libez demat arbitriū dixit, sed ut suā exprimat animi promptitudinē, qua dei iniunctū p'dicandū euāgelij munus exceperit. Nec minus ut formidine teneri se arguat, ne p'ce nas luat, si iussa dei non exequatur.

Paulus dispen-
sator.

Si em uolēs hoc egero, mercedē habeo. Si aut inuitus, dispāsatio mihi credita est. ¶ Si mihi inqt, istiusmodi euāgelij p'dicatio demādata nō ēēt, obiret qd muneris ultro, haud dubie mercedis plurimū uendicārē. Si uero illa mihi est nec postulatū cōmissa, p'piciū sane me haud spōte id agere, sed dñi mandatū cōplere. Id em inuitus designat. Quo circa nihil mihi illud est uel liberalitatis uel gloriā accensendū, creditā siquidē dispensationē administro. Autēdē aut quēadmodū nō illud intulerit, uidelicet si inuitus, mercedē nō habeo, ut ostēdat se p'dicandū euāgelij g'ra habuit; mercedē dñi exequat mādātū, alioqui absurdū foret, si apostoli oēs pro hmoi suscepto p'dicatiois munere nihil essent p'amiū accepturi. Tamen haud quāq; tantundē futu rum sit, ut is mereat, q mercedē & p'emiū, quāto is cōdonat, q grātis euāgelii p'dicauerit.

Quae ergo est merces mea? Vt euāgelii p'dicās, sine impensa ponā euāgelii Chri, ut non abutar p'ate mea in euāgelio. ¶ Hēc (ingt) est utiq; merces uerior, & laudē nō indigna, ut nō abutar potestate mea, hoc est, ut penitus utar. Simplicem em & interiorē usum, abusum dixit, ubiq; Paulus potestātē, pro bonis p'aeferentibus nūcupat arguēs plane, & q ad uitā necessitatem hēc bona accipit, nihil delinquere. In euāgelio autē dixit, ut ostēdat eū qui euāgelio insudauit, non qui otio torpeat, accipere aliquid debere.

Paulo multis
rō cūctis p'del/
se iurāt

Nam cum liber essem, ex omnibus me in seruū addixi, ut omnes lucrifacerē. ¶ Nō mō, inqt, cum potestātē haberē, nihil accipiebā, quin etiā cū liber essem & nulli obnoxius, nec ductus necessitate, meipm seruitutē obstrinxi. Nō uni cuiq; aut alteri, sed terraz orbi uniuerso. Nec tanq; adulator aliquis, ut morem alijs gererem, sed ut multis conducerē. Quandoquidem ut cūctis prodessem minusliceret.

Acto. 16

Et factus sum iudaeis, tanq; iudaeus, ut iudaeos lucrarer. ¶ Quēadmodū cū Timotheū circūcidit. Neq; enim iudaeus effectus sum (inquit) sed tanq; iudaeus, ut arguat dispensatione quadā fuisse p' se id rei gestum, ut tunc circūcideret.

Profelyti.

¶ Neq; sub lege sunt, q's sub lege essem, ut eos q legi ēēt subiecti, lucrifacerē. ¶ Profelytos fuisse hos cōstat, q's cōparasset, uel iudaeos nōnullos, q & si fidē susceperāt, adhuc tñ a lege p'debāt. Talē aut se cuiq; exhibebat apostolus dispensatōe quadā & arte, ut alios in uia reduceret.

Acto. 17

¶ Neq; sine lege erāt, tanq; sine lege fui. ¶ Sine lege eos fuisse dicit, q cū ex gētibz ēēt, nullā haberēt Moysi legē. Qualis Cornelius fuit, uel forte Athenienses hos asserit, quoz infirmitatē cōdēdēdise est usus, cū apud eos ex altari, ignoto deo sacro, cōdonat de Chro, nō tanq; de deo, sed tanq; de hōie copiose disseruit. Quippe q nōdū uel audire tale qd potuissent, uel diuini mysterij p'funditatē mēte cōplecti, sed cū Chrm existimarēt fuisse in dei relati, qualis apd eos

Acto. 18

Hercules habebatur, & Aesculapius & ceteri, qui ex hominibus dī facti sunt. Tanquam autem ubiq;

ubiq; idcirco adiecit, ut intelligas eum, non certo hēc animi iudicio, sed simulato egisse, ut eos pelliceret, uel ad ueritatem accenderet.

Cum sine lege dei non essem, sed in lege essem Christi, ut lucrifacerē eos, q sine lege erant. ¶ Ne forte existimes Paulū, cū apud eos q lege carerent cōcionaret, uel mentē immutasse, uel animo fuisse a uera Christi religione alieno, sic insert: Cum sine lege dei nō essem, hoc est, cū minime essem a lege diuina alienus, sed legē haberē, nec legem simpliciter, sed Christi legem, id est, ueteri legi p'fero Christi legem, cur illud? Vt qui sine lege sunt lucrifaciam.

Factus sum infirmis tanq; infirmus, ut infirmos lucrifacerē. ¶ Vel quia a uobis, qui animo estis imbecillo & facile offendimini, nil prorsus uel depoposci in uitā alimonia uel accepi. ¶ Vel quia tunc ipse infirmior sum infirmis effectus, cum plane perfecta auditoz infirmitate, nil de filiis & spiritus diuinitate disererem.

Omnibus factus sum oia, ut oīno saluos nōnullos facerē. ¶ Quid multa? Omibus pro singulis conditōe, & indulgi & condescendi, tamen minus cōsiderē cūctis me paritūz salutē, sed ut aliq's saluos redderē. Quod sane debet magis mirū uideri. Quippe cū haud quāq; sit admirandū, ut q's maioris utilitatis & fructū g'ra, laboris multū infumat. Sed illud debet haud dubie magnū existimari, cū parui cōmodi causa plurimū q's infudet. Oīno aut adiūxit, ut p'ceptores reliquos solaret. Qui & si oibus nequeat docēdo pro eoz cupiditate salutē afferre, nil prorsus debeat inerti otio contabescere, cum uel paucis sint profuturi.

¶ Hoc aut facio, ppter euāgelii, ut particeps eius fiam. ¶ Euāgelij appellatōe fideles exprimit, q salutē sint per euāgelii affecuti. Quēadmodū & superius dixit de euāgelio uiuere, id est, ex fidelii ope uitā ducere. Vt igit inqt, cū fidelibus quēdā & palmaz & coronaz portione sortiri, id ago. Neq; em mercedis spe ulla id ille agebat, sed ut Corinthiis p'funderet fratrū grātia & supernoz bonoz expectatōe, uel ingrata quāq; & iniocunda aggredieret. Attēde apostoli humilitatē. Qui cū inter ceteros fideles primatū teneret, hōz se numero in bonis celestibus participandis adiecit, qui simplicem sunt fidem adepti.

Fratribz cōdes-
cendendum

Nescitis quia qui in stadio currūt, omēs quidē currunt, unus aut accipit brauiū. ¶ Cū dixisset fratribz esse condescendendū, acris illos coarguit seueritatis. Perinde ac si inquit. Nequaquā existimetis & si fidē Christi iam exceperitis & ecclesiaz studiū ingressi iam sitis, satis id uobis ad salutē futurū. Quēadmodū neq; cursuoribus ipsis in stadio cucurrisse sat est, nisi ed brauiū usq; p'tenderint. Quod etiā per uos attingat, erit totis uiribus annitendū, tamen in discrimine haud paruo uersimini, ne illud uos cōprehēdatis. Qui ut uestra quadā p'fectionis p'asumpta opinio ne, neglectis fratribz Idolothytis ingurgitami.

Idolothyta

Sic currite ut cōprehēdatis. Omis aut q in agone cōtendit, ab oibus abstineret. ¶ Eo inqt uobis inēdus est cursus, ut proposita p'mia cōsequamini. Qd utiq; sine charitatis p'fidio, quam profecto nullā habetis, fieri nō p't. P'ferunt cū p'fectiores uos ipsos existimetis, qd tñ est lōge se cus. Quippe q nōdū brauiū cōprehēdistis. Vt aut arguat magnū in modū hos imminutos, ut qbus ex uentris ingluuie & fornicatio & ebrietas infit, sic infert. Qui in agone cōtendit, ab oibus abstinet. Neq; em est ab hoc tēperandū, ab illo min⁹, sed ab oibus dicit. P'notescite ergo q lōgo sitis a brauiū intervallo & modū p'discite. i. tēperantiā ipsam, qua palmā emeriti, coronemini.

Stadium vic-
toria.

¶ Illi quidē ut corruptibilē coronā accipiat, uos aut incorruptā. ¶ Perinde ac si inquit. Quā rei hmoi pudere uos debet. Si quidē corruptibilis illi coronā grātia, oibus in rebus continētēs se p'abeant, nō itidē ipsi egerimus pro incorruptibili consequenda.

Ego qdē sic curro, nō quasi in incertū. ¶ Hoc est, nil temere ago ut uos cōsuecitis, q ut Idolothytis uescamini, alios perditis. Qd sane p uos cū incōsideratius fiat, in incertū haud dubie & frustra decurritis. Atqui Paulus optimi in morem magistri, sese in exemplū producit.

Paul⁹ se in ex-
plum adducit

Sic pugno, non quasi aerem uerberans. ¶ Habeo em dāmonē ipm, & reluctatē quē plagis affligam. Vos tñ hunc haud quāq; urgetis, nec uerberibus ullis afficitis, quin uestra potius mētis p'fectioni confisi, fratres offenditis.

Sed castigo corpus meū, & in seruitutē redigo. ¶ Arguit hoc loco Corinthios gula fuisse & uentri addictos, fouisse qdē id uitij sub quodā p'fectionis p'extu: quia p'fectiores se fidei crederēt. Ipse uero inquit: laborē sub eo oēm, ut cōtinentius uiuā. Castigo em corpus meū. Hoc est aduerfus carnē depugno, uerborū g'ra ce, unde uerbū uerborū, qd castigo interpretatū est, uiuo res dicimus quodā qui sub oculis infingunt, cū pugnis res agitur, & decertat. Quā exre ingēs illud patefacit certamē, qd naturā infert. Corp⁹ em hoc nostrū uiolētā quadā tyrānide aīe aduersat impugnatq; ut hostis accerrim⁹. Cū enim castigo inqt, & plagis se illud arguit affecisse. Mox insup, & in seruitutē redigo intulit, ut intelligas haud aliter illud, q in serui morē esse habendū, lasciuētis & cōtumacis. Frenandūq; id ipsum, ut a dño, nō ut ab hoste, & subiugandum.

Corporis ad-
uersus animā
tyrannia.

¶ Ne forte cum alijs p'dicauerim, ipse reprobos efficiar. ¶ Vel hisce ex uerbis abstinentiores hos reddit, p'mde ac si inquit: Si mea hēc haud quāq; est ad salutē fati uel doctrina, uel p'dicatio, nisi & infontē me quibusuis p'aebeā, & prauis libez facinoribus, quo pacto ipsi per solā fidē assequi salutem poteritis, qui tot sitis peccatis deuincti?

Nolo autem uos ignorare fratres quæ admodum patres uestri oēs sub nube fuerūt, & oēs mare transierūt. Enumerat quātis a deo fuerūt Iudæi dignati muneribus, ostenditq; uti ex his pleriq; & si tam multis affecti beneficijs, nil tñ fuerint deo gratificati. Hæc autē inq; ut plane demonstraret quæ admodum ut Iudæis, & si donis sint affecti scipius, nil tñ sit uita ea res, p̄fuisse. Vt ipse q nullū ex se benemerēt deo munus repederēt. Sic uobis Corinthijs fides ipsa aut collata in uos spiritaliū ministerioꝝ beneficia, nil haud dubie sunt p̄futura, nisi uos ipsi diuina gratia dignos exhibeatis. Fuisse autē sub nube oēs hos inq; & p̄pheta te statuit: Extendit nubē in protectionē eorū, & mare oēs transierunt.

Plat. 104

Exo. 14
Baptismi figuraBaptismi in
Doyse
Baptismi in
Baptismi in
Baptismi inDeut. 8
Num. 20Christus lapis
spiritalis.

Num. 26

Et oēs in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari. Sunt em̄ hi Moyse & nubis umbraculo, & maris traiectione, ueluti participes. Nam cū priorē Moysem trāseuntē spectāssent, fluctibus se cōmiserūt, cuiusmodi rei tū olim gesta figura & in nobismet cōtigit. Nam Choro prius mortem obeunte, & paulo post resurgente, eius mortē tum plane præferimus, cū baptisimi aquis immergimur, tūc demū resurrectionē significamus, cū ex aquis educimur. Baptizati itaq; in Moyse sunt, quia illi uidelicet, ad figurā baptismatis & dūce sunt usi & p̄p̄rio p̄cedebat uel ex eo tpe baptismati figura hmoi in nube, & in maris transgressu.

Et oēs eandē escā spiritalē māducauerūt, & oēs eundē potū spiritalem biberūt. Vt em̄ nos baptismi aqua p̄fusi, corpus dñicum manducamus, sic & manna illi, mare traiectione, in esum sunt usi. Et quæ admodum ipsi dñi sanguinē bibimus, sic illi erumpentē & p̄fuso lapide aqua biberunt. Hæc quidē Paulus spiritali quodā disserit sensu, Nam & si hæc sensibilia erāt, haud tñ naturæ cōsentanea, sed sp̄s gratia gerebant, quæ gratia cum corpore una & animas aleret, & ad fidem, & credulitatem induceret.

Bibebūt autē de spiritali cōsequenti petra, petra autē erat Christus. De esca quidē cū meminisset, nulla præterea indiguit assertōe, quæ p̄ se satis pateret: nec quicq; esset a sui natura immutata. In potu uero, quia eius dūtaxat subministrandi modus immutaretur, assertōis uti, dicēs. Nequaquā lapides ipsius naturā potū hūc præstitisse, q & si alius scaturisse cōceditur, spiritalis tñ aliis lapidis id om̄e operabatur. i. Christus. Consequenti autē eo dixit, ut ostenderet Christū eundem hunc illis ubiq; affuisse, & miracula huiusmodi facitasse omnia.

Terunt nō in pluribus eorū beneplacitū est deo, p̄strati em̄ sunt in deserto. Esti amoris indicia plerq; erga Iudæos ostendit deus, nihil est tñ hōz maiorē in partē operibus oblectatus. Nō em̄ oēs sunt reprobati, sed plurimi. Cū autē in pluribus inq; designat, idcirco nihil innumeram multitudinē profuisse Iudæis, quia nullū ipsi erga beneficiū deum, amorem prætulerint. Cum uero prostrati sunt dicit, repentinam Iudæorum perditionem & stragem & diuinis in hos illata supplicia patefacit.

Itaq; autē in figura facta sunt nri, ut nō simus ipsi cōcupitores malorū, quæ admodum & illi cōcupierūt. Haud secus Iudæorū tormēta p̄ferūt futurorū figuras, ac in eos collata beneficia p̄stare. Arguit autē hoc loco Corinthios, nō mō cruciatū iri, sed acrioribus esse q Iudæos p̄cenis afficiendos. Quandoquidē hōz facta, nostri figurā expresserint, nos uero rem ipsam uerā, certiorēq; præferamus. Vt q; donorū magnitudine alios ipsi excedimus, sic p̄cenis maioribus afficiemur, si deū delinquēdo offendimus. Cum autē malorū inquit cōcupitores, omne malignitatis genus expressit. Siquidē ab ipsa concupiscentia uitii quoduis emanat. Deinceps per species uitia ipsa edisserit, quia illi concupierūt alia, nimirū carnē, deos priuatos. Sicut in sequentibus Paulus patefecit horum Idololatriam.

Exo. 32

Neq; Idolis seruientes efficiamini, quæ admodum nōnulli eorū. Sicut scriptū est: Sedit populus māducare & bibere, & surrexit ludere. Primū hos carpit, q Idololatriæ uelicerentur, ostenditq; quæ admodum illi gula uitio sint in Idololatriā hāc ipsam, plāsi. Chores nāq; circa uitulū constiterunt & in propatulo tripudiantes ludebāt. Sic inquit & ipsi in discrimine estis præ uestra ingluuiē, & immolationē esu huiusmodi, ne in Idolorū cultū labamini. Vtinam ergo uestra illa quam iactatis perfectio, quæ ad Idololatriam ducit.

Num. 25

Neq; fornicemur sicuti nōnulli eorū fornicati sunt, & ceciderūt in una die uiginti tria milia. Rursum fornicatiōis hic meminit, & cōtinenti castigatiōe dicta sua obfirmat, cuiusmodi fornicatiōis delictū, ortū ab ipsa ingluuiē ducit. Quæret aliquis: Quonā tpe tria hæc & uiginti milia occubuerunt? Nempe cū ex Madian, mulieres Balaan cōsilio & instinctu, in aciem prodissent, Iudæorū iuniores ad se traxerunt, eosq; per concubitū & fornicationē ut Balphegor immolarēt, prouocauerunt, ceciderūtq; populus in acie.

Historia Da
dan

Num. 21

Neq; tentemus deum, quem admodum quidam eorū tentauerunt, & a serpentibus interierūt. Indicant sane hoc loco Corinthios signa efflagitando deum tentasse.

Num. 24

Neq; murmuraueritis, sicut quidam eorū murmurauerunt, & perierūt ab exterminatore. Id est, ab exitiali quadā dei potentia. Ostendit præterea eos nihil uiriliter tulisse aduersum, sed murmurando dictitasse. Quando aduenient bona, & mala cessabunt.

Itaq; autē sub figura contingebāt illis, Scripta sunt autē ad cōmonefactionē uestram, in quos fines secus

fines seculorū deueniūt. Cū inq; hæc scripta esse ut instātis periculi admoneremur, Corinthios perterrefacit. Sunt em̄ nobis eo horribiliora quædā supplicia expectanda, q maioribus sum⁹ donis beneficijs. Quinetiā & finē eis imminere ostendit. Neq; momentanea asserit futura esse tormenta, sed sempiterna quædā, quæ post mundi cōsumationē nos exceptura sint. Iam em̄ dei iudiciū illud pro foribus adest, cū mundi huius secula nacta sunt finem.

Iudiciū dei pro
foribus adest

Itaq; qui se stare existimat, uideat ne cadat. Rursum eos qui ob suā scientiā superbiūt, cōspiciunt facit, inquiens. Et si stabilē te permanere arbitris, cauendū tamē ne prolabaris. Quinetiā hæc tua stabilitas nihil habet in se firmitatis. Siquidē & si tibi cōsistere uideris, non tñ certo es gradu stabilitus. Veli si stabilis fueris, facilis est ex desperatione casus.

Tentatio uos nō apprehēdat, nisi humana. Fidelis autē deus q non permittit uos tentari supra id qd potestis, sed facit cū tentatiōe & prouentū, ut ferre possitis. Quoniam his timorē iniecerat, cū diceret: Qui se stare existimat, uideat ne prolabat. Erāt em̄ molestijs & tērationibus plerisq; affecti, ne forte dixerint, qd nos territas: Qui & si tērationes q multas tolerauimus, nequaquā tñ collapsi sumus: Respōdet, qm̄ nulla uos corripuit tentatio, nisi hūana. i. exigua quædā, & mediocri. Humanū em̄ ubiq; Paulus tenuē quippiā & exile appellat. Mox etiā hos consolatur, ut oculos ad deū intēdant, ut q ueridicus sit, & nil mentiat. Quippe q sit ea pollicitus, uenite q laboratis, & ego reficiā uos. Nequaquā ille uos finet ultra uires tēari, sed inuadentē uos tentationē efficit, quæ proportione uestris uiribus respōdere. Quin potius oīs tētatio nra superat uires, nisi ut op̄e tulerit deus, feceritq; cū tentatiōe prouentū, hoc est, declinare tentationem nos faciat, & liber os reddat: celerius scilicet p̄beat tentatiōis effugiū, simul ac tēari ceperim⁹, ita ut ob repentinā libertatē omnē hmoi possumus tolerare molestiā. Veli facturus est inq; prouentū ut ferre queamus aduersa: i. leuior nobis uideatur tentatio: & toleratu facilior.

Humana tentatio
quā accipiat a Paulo.

Bapt. 104

Propterea frēs declinate idololatriā. Postq; eos satis coarguit, solat tādē cūfrēs appellat. Nec ultra eos, q fratres obessent ab idololatriis arceat, sed qare ipsam ip̄bet, & detractet idolis dictitās id ēē immolādo inferuire, celerēq; ab eiusmodi esu secessum exposcēs, declinate inq;.

Ut prudētibus loquor, uos ipsi iudicare, qd p̄dico. Cū crimē in hos grauius cōiecisset, idolorū cultū appellās, q hi facitaret, lenit breue id dictū & mitigat, fontesq; hos ipsos & noxios cōstutit iudices, qd sane proprijs uerbis, ut certis & ueris fidet̄ affirmat, p̄inde ac si inquit. Nil aliorū ope indigeo, q ea de re sniam ferant: qn̄ potius uelim uos ipsi ut sapiētis iudicetis.

Calix benedictiōis cui benedicimus, nōne cōmunicatio sanguinis Christi est? Hoc ē gratiæ actiōis. In manibus nanq; illū habentes, gratias ei haud dubie agimus, q nostri gratia sanguinē suū effuderit, dignatusq; nos sit bonis ineffabilibus. Non em̄ participatio dixit, sed cōmunicatio, ut plus aliquid exprimat, summā scilicet coniunctionē. Quod autē dixit tale est. Sanguis em̄ iste q calicē continet, ille est, q Christi e latere profluxit. Hunc ipsi cū sumimus, participamus, hoc est Christo coniungimur. Nonne igitur uos pudet Corinthi, cū ad idolorū calicē ab hoc Christi decurritis poculo, qui uos ab idolis liberauit?

Sacramentum
eucharistiæ.

Panē quē frangimus, nōne cōmunicatio corporis Christi est? Quod in patibulo min⁹ sustinuit dñs, qpe cuius neq; os fuerit cōtritū, hoc nostri ob grām cōfractus patitur. Quē em̄ frangimus inquit: Cōmunicatio autē corporis Christi est, eo intulit, qā quemadmodum corpus illud

Iohā. 19.

Communio

Qm̄ unus panis, unū corpus multi sum⁹. Cū cōcatio corporis ē retulisset, cōptū nobis sit, aliud eē qd cōmunicat, aliud qd cōmunicat. Et aliud nūc qd p̄stantius est sic inquiens, patefacit, idē nos sumus q; Chri corpus. Quid em̄ est panis & Chri corpus. Quod autē huius participātes red dunt, nimirū Chri corpus. Nō ergo multa sunt nra corpa, sed unū. Nā quæ admodum panis unus e pluribus granis cōficitur, sic & nos plures cū sumus, unū efficiamur Christi corpus.

Simile.

Omnes q de uno pane participam⁹. Cū itaq; unū sumus, q pacti inter nos charitate seruata, nō in unū inuicē cohæremus: p̄sertim cū Paulus dicat, eo nobis dñs corpus propriū impertitur, ut sibi nos copulet, & nexu quodā mutuo reddat propinquiore. At ubi prior illa carnis natura prauis est facinoribus corrupta, & uitæ cēlestis, effecta est expers, suā deus contulit nobis, nra assimilē q & p̄tō careret, ut uitā largiret. Vt eius effecti participes, & sibi admisceremur, & uitā duceremur innoxia, utpote qui unū essemus cū Christo corpus adepti.

Carnis natura
priorē prauis
facinoribus cor
rupta.

Uideret Israel scdm carnē. Nōne qd dūt hostias, participes sunt altaris. A crassiorib⁹, inq; exēplis erudimini. Intelligētēs, qd p uos gerit, idolorū p̄fert cōmercū. Secūdm carnē Israel dixit, ut arguat scdm sp̄m & ipsos cōstare. Aduerte autē, quæ admodum id fiat. De Iudæis nāq; nil intulit natura qd de eo participaret, sed altaris sunt participes, dixit. In quo qd immolādū fuisse, impotitū igni cōsumebat. De Chri autē corpore haud quāq; res ita se habet, sed Chri corporis fuit participatio. Nō em̄ altaris sumus, sed dominici corporis ipsi participes.

Quid ergo dico qd immolādū sit aliquid, aut quod idolum sit aliquid? Veritus ne uidet̄ qre tulisse, perinde ac aliqua inesset idolis uirtus, sic infert. Non eo uos ab idolis abigo, quasi illa aut obesse queant, aut prodesse. Quippe quæ nihil sunt prorsus, sed quoniam nullum deo

offerretur sacrificium, unde sic addit.

Deus mysti-
ca participes
deo sodales sūt

Sed quæ immolant gentes, dæmonijs immolant, & nō deo. Haud itaq; ad dñi nostri inimicos tanto uos studio conferatis. Nā si regia mensa omīssa, ad fontū & damnator; cenā procurreris, longe haud dubie aberrares. Neq; eo q; nocumentū illa, aut utilitatē sit allatura, sed q; ad iniuriā regis mensæ id cedere uideretur.

Nolo aut uos socios fieri dæmonior; . Si enī q; mysticæ mēse participāt, cū deo ineunt soliditatē. Necesse ē, ut q; dæmonica participes fuerint, cū demonib; ipsis iungāt cōfortia.

Quia nō potestis calicē dñi bibere, & calicē dæmonior;. Qm̄ id, nolo uos dæmonior; socios fieri, sub obtentu intulit castigandi. Ne forte hmōi castigatio, sit ex certa animi snia uideatur prolata, cōtemptui sit, illud adiecit, inquiens: Non potestis calicem dñi bibere.

Non potestis mensæ domini participes esse, & mensæ dæmoniorum. Ex solis hūc nominibus, ab idolothytis asserit abstinendum.

Hic æmulamur dominū; nunquid fortiores illo sumus. Vt pudorē Corinthijs inīciat, apposit Paulus. An deū tentamus, inquit, & irritamus. Cū uos cruciandi uim habeat, q; ad eius aduersarios descīuistis. Moxq; in absurdū sermonē prolabitur, inquiens: Nū illo erimus fortiores. Meminit præterea & Moysi dictū in eo uidelicet me irritauerūt, qui deus nō esset, & ad irā me prouocauerunt in idolis eorum.

Deut. 32.

Omnia mihi licēt, sed nō oīa expediunt. Ne quis forte id dixerit, cū cibū hūc & idolothytā pura cōscientia sumperim, sumēdi equidē habeo potestātē. Etia inq; eo em̄ tibi oīa licēt, q; a liber sis à deo creatus. Nil tñ confert hmōi esus. Quandoquidē progrediēdo idolis erit propter assiduam illorum mensæ participationem obnoxius.

Omnia mihi licēt, sed nō oīa edificat. Nec tibi inquit prodesse id potest (ut antea dixi) nec fratri tuo conducere. Siquidē nil prorsus edificat, sed potius demolitur & fratris fidē subuertit. Itaq; si neq; tibi, neq; illi cōrulerit, cur idolothytis uescaris.

Proximi quæ-
renda utilitas.

Nemo quod suū est, quærat, sed qd alterius. Nequaquā illud uelim scrutari, utrū pura cōscientia manduces, sed utrū fratrē edificet, quod per te agitur. Vbiq; Paulus unū illud scīpue cōmonefacit, ut proximi sit quærenda utilitas.

Genale quis-
qd est mandu-
candum.

Omne qd in macello uenit, māducate. Nihil interrogātes, propter conscientia. Cū multis argumētis cōfirmasset apostolus ab idoloz; esse immolationibus abstinendū, ne forte sint ceteris in rebus adeo præter modū hi curiosi, ut q; in foro uenalia exponunt, obsonia spernant, ueriti, ne uel illa idolothytā sint, sic inq; . Omne qd uenit, māducate, nihil uēditores interrogantes, utrū idolothytū sit nec ne, qd uenditur: perinde ac si pculam suspitione cōscientiā, purgare nitamini. Potest & hoc modo intelligi. Nolite interrogare, ne conscientia ledas. Forſitan em̄ rogādo, certior fieres, idolothytū esse quod uenit, unde posset conscientia tua offendi.

Psal. 23.

Domini em̄ est terra & plenitudo eius. Quid nī: Nō em̄ dæmonū illa est. Terra itaq; poma, arbores, & animāia ipsa, & uniuersa deniq; sub dei sunt potestate. Nil ergo natura ipsa immundū fiet, sed pro singuloz; sensu, & mente contaminabitur, habebitq; pro inquinato, quodcunq; quis duxerit respuendum.

Natura nil im-
mundum.

Si quis aut uos uocat infidelitū, & uultis ire, omne quod uobis apponitur, manducate, nihil in interrogantes propter conscientia. Recte uultis positū est. Nam neque adhortandos eos, ituri ne sint ad cenā ab infidelibus acciti, nec dehortandos existimat. Nihil aut percontemini, ne ob curiosam admodū inuestigationem, uereri idola uideamini. Vestram præterea hanc conscientiam uelim, & puram seruetis & inoffensam.

Si quis aut dixerit hoc immolatuū est idolis: nolite manducare propter illū qui indicauit, & propter conscientia. Haud equidē quod officere possit, cibatu huiusmodi immolationum nūc interdixerim, sed eius gratia qui rogatus à te profitebitur, utrū idolothytū sit nec ne quod petieris: ne forte ille animi iactura affectus, existimet Christianos nihil idola exhorre. Quod aut ab idolothytis, non tanq; ab immūdis, & a dño nostro alienis cauendū esse cōmonefaci: ex eo quod dixerat liquet. Dñi est terra & plenitudo eius. Id est, oīa q; illa cōplēt inhaerentq;. Vel aliter. Abstinete, inq; ab eiusmodi cibo. Siquidē dñi est terraz; orbis. Licet itaq; uobis ab iude uenirem explere. Vobis em̄ parent omnia, & nihil est interclusum.

Psal. 23.

Libertas quid
Paulo.

Conscientia aut dico, nō tuā, sed alterius. Hoc est, gentilis cuiuspiā hominis. Nā forſan, ut dixi, uel hic offendet, uel te ut ganeonē lurconēq; iudicabit, & gulaz; deditū. Vel idola suspicabitur q; tibi ac tibi grata esse & accepta.

Ut quid em̄ libertas mea iudicatur aliena conscientia. Libertatē appellat, quod attentioe, studio, & impedimento uacat. Ait nāq; libere ipse & incaute cibū defumo, gentilis uero, me iniqui condēmnabit, cōmentitia sunt Christianoz; facta, quippe qui & si abominari se idola fateantur, uescuntur tamen libentius quæ idolis immolantur.

Sit ergo cū gratia participo, quid blasphemor pro eo qd gratias ago. Equidē, inquit, dei ob gratiarū ab eo conditaz; participes sum effectus, qui me iō firmiori creauit & stabili & nihil ultra,

ultra q; decet aduertam. Gentilis tamen maledictis me infectabitur, asserens simulata me potius mente ab idolis declinare, q; certo iudicio: & gula uitio manducare quæ ijs immolentur. Illud autem, pro eo quod gratias ago, eiusmodi est. Ipse uidelicet deo grates retulerim, quod me præstante adeo & sublimem effinxerit, tantūq; Iudaicæ humilitati præcellente: ut nulla ex parte mihi noceri possit, alioqui (ut dixi) gentilis homo offenditur, & mala mihi insuper imprecatur.

Sive ergo māducatis, siue bibitis, uel aliud qd facitis, oīa in gloriā dei facite. Cūcta, inq; p uos in laude dei pagant. Præsentia siquidē uestra hæc facta, deo ad ignominia, uel ad execrationē potius cedūt. Cibū itaq; q; uel potū, tū dei i gloriā sumit, cū uel nullus offenderit animū, uel id haud quāq; uetris & uoluptatis grā egerit, sed corpus in exercitatioe uirtutis seruadi. Demū cū cū q; spīa ad dei gloriā operat, cū omni sublatō maleficio, nec aliū quēuis, nec seipse prulerit. Id ē cū neq; ad hominū aucupandā grām, neq; prauo aliquo animi affectu id agat.

Sine offensione estote iudæis & gentibus, & ecclesiæ dei. Hoc ē, nulli aliquā criminandi uos causam exhibere. Quod plane fiet, si neq; iudæi, neq; Græci, neq; frs ipsos offendimus, ex his nāq; dei cōstat ecclesiā. At tēde aut quēadmodū postremos posuerit, q; reliq; anteierit. Enī uero trahēdi sunt potius ad fidē mali, q; infectādi sunt frs. Ex eo aut imolationū esu, offendi ceteros

Sicut & ego p oīa oib; placeo, nō q; res qd mihi utile ē, sed qd multis, ut salui fiāt. (patet facit Mitatores mei estote, sicut & ego Chri.) Qm̄ ingēs sane in eos cōiecerat facinus, quippe q; & Græcor; iacturaz; & iudæoz; obnoxios fecerint, seipm̄ in mediū cōfert, ut arguat planē qd illis iniunxerat, factū illis esse pfacile. Quēadmodū uero qd sibi in cōmodū cederet, nil postularit, multis ex rebus spīcū est, quas superius explicauit. Vt illud, & factus sum omnibus omnia, ut oēs lucrifacerē. Et ex his scīpue q; precaret, ut anathema esset pro fratribus Mei ergo imitatores efficiamini, quēadmodum & ego ipse Chri. Nec tñ superbe id dictū existis, sed ad se imitandū nos magis hortari. Nā si ipse, inq; sum Christi sectatus, q; ut nobis uitā largiret, suā neglexit: longe magis à uobis sum imitandus. Et siquidē nō adeo uos ipse præstiterim, quantū ille, qui me bonitate quadam incomparabili, uim ceteros antecedit.

CAP. XI.

Paulus anas-
thema ēē cupit
pro fratribus,
Supra. 9
Roma. 9

Laudo aut uos frs, q; p omnia mei memores estis. Postq; de idolothytis sermonē absoluit, q; certe de rebus grauib; habitus est: leuius quoddā in p̄sentia delictū castigat & corrigit. Solet em̄ grauioribus minora intermiscere facinora. Quæ illa erāt, si q;as: Nimis qd detecta & reuelata facie mulieres orabat, & p̄dicebant futura. Quippe q; tunc tps uaticinarent. Viri aut cōmā supplicando & uaticinādo promitterēt, ut q; philosophiz studerēt. Quod sane græce erat legis uel institutio, uel eius gētis mos patrius, & prisca cōsuetudo. Hos itaq; & si p̄dicando antea castigasset, presentibus sibi paruērit nonnulli, multi etiā in pertinacia perſisterunt. Eos itaque quos sibi morigeros habuisset, hunc in modū alloquitur. Laudo equidem uos, quoniam mei in cunctis memoriā habuistis. Tam & si unū erat, cuius eos infimulasset, sed ne capillum promitterent, neue protenderent comā. Vos tamen inquit, per omnia mei memores estis. Solet Paulus mitioribus uerbis lenire, quos a uitis sperat ad bonū traducere.

Philosophi
barbā promit-
tebant i. cresce-
re sinebant.

Et sicut tradidi uobis, præcepta mea, tenetis. Liqueat ex his, cū Paulū, tum apostolos reliquos haud quāq; omnia literis mādasse præcepta, quæ populis tradidissent.

Tolo autē uos scire, q; omnis uiri caput est Christus. Videtur ex insequenti oratione sermonē ad eos intendere, quos laudasset, tanquā traditionū suaz; detentores, ueruntamen perti- naces alios & inobedientes castigat. Omnis aut uiri, id est fidelis, Christus est caput. Sumus nanq; fideles ipsi Christi corpus, non gentiles, quoz; haud quāq; caput est Christus.

Caput autem mulieris uir, caput uero Christi deus. Eo uir caput est mulieris, quia in eam imperium habeat, Christi autem caput est deus, quia Christi causa sit, ut pater filij. Nobis uero Christus est caput, quia conditor nostri est, & quia suo ex corpore ipsi cōstemus. Pater autem deus Christi est caput, utpote qui eum genuerit. Si uero secundum humanitatem deum Christi caput dictum esse a ceteris dixeris, quemadmodum Christus ipse nostrum esse dictū est caput: nihil est hoc impium dictū. Siquidem & deus Christi pater esse secundum humanitatem asseritur. Nam post quā nostri similitudinem dignatus est capere, & frater nobis redditus est, & caput effectus, nil mirum, si humilitatis in se nomen accepit. Et quem habet secundum diuinitatem genitorem, & caput habeat suæ humanitatis: tanquam suū p̄p̄us, dominum quidem & deum.

Paulus non os-
mnia mandata
sua literis man-
dauit.
Christus eccle-
siæ caput.

Vir cur caput
mulieris.

Omnis uir orās aut prophetās uelato capite, deturpat caput suū. Haud quāq; Paulus assidue prohibet uirū uelare caput, nec nisi orandū sit illi, uel uaticinandū. Neq; caput uelatus dixit, sed capite uelato, id est, in capite habēs: ut tollat nō solū ueste caput ueladi cōsuetudinē, sed capillo & coma. Quin etiā q; comatus est, aliqd in capite gestat, comā uidelicet. Vez; q; pacto eius caput deturpat: Nēpe cū princeps natus sit uir, & potēs, alterius se ditioni addicat. Caput nanq; obtegere, capiti est iugū imponere. Capitis em̄ uelamē illud, seruitutis est signū, non potestatis. Vel aliter. Deturpat aliquis caput, id est Christū, qui suum est caput, & deonestat, cū se immi-

Signa

Signa data sunt uiro & mulieri, alteri quidē dominatus, alteri seruitutis, & alia eiusmodi pleraq; illud uero, uirū nullo uelamine operiri, cū mulier capite sit operto, quo pacto in crimen etiam non sit adscribendū, quandoquidem naturæ termini exceduntur: Vt uir sit capillo promisso, & coma protensa. Fœmina uero capite reuelato, apertoq;.

Acto. 21.

Omnis autē mulier orās aut prophetās nō uelato capite, deturpat caput suū, Vnū em̄ est ac si decaluet. Erant (ut diximus) fœiæ, q̄ prophetādi donū haberēt, quales Philippi filiz extitere & aliz pleræq;. Vtū quo pacto caput deturpat? Quoniā uelut profugū eius caput & fugitiuū esse coarguit, qđ credita sibi a deo potestate deficiuerit. Scio autē, quēadmodū uirū (ut diximus) in ter orandū prophetandūq; prohibet, ne uelēt, fœminā uero nō solū oratiōis & uaticiniū tpe, sed opertā semp esse deposcit. Id nanq; efflagitat, cū inquit, unū em̄ est, ac si decaluet. Nā ut decalua tio dedecet mulierē, si capitis detectio hanc dehonestat. Quo fit, ut si capitis operimentū sustu lerit mulier: & similis ei appareat, quæ comam detraxerit.

Caluitiā dede cer feminam.

Indecor fœmi næ si caput de tegerit orans.

Nā si nō uelat mulier, tōdeat. Si uero turpe ē mulieri tōderi, aut decaluari, uelut caput suū. Instat p̄terea, ut arguat capitis refectionē tōsura ē p̄similē, pari turpitudine dehonestari. Per hæc insup & qđ dixerā an demonstrat, semp uidelicet fœminæ indecorū ē & si caput detexerit.

Uir quidē nō debet uelare caput suū, qm̄ imago & gloria dei est. Rei huiusce causam prio rē produxit, cū diceret. Christū habeto pro capite, neq; illū ē uolo uelamine operiēdū. Nūc ue ro secūdū inducit, qđ uir scilicet dei sit gloria, i. sub deo cōstitutus, & dei imago. Oportet itaq; imperatoris maximi principē in impatoris cōspectu, cū magistratus insignibus apparere, id est, capite libero & expedito. Id em̄ indicio est rei nullius humanæ ditioni subesse hunc uirum. Sed perinde ac dei imaginem, cunctis imperitare.

Mulier autē gloria uiri. Id est, sub uiri est potestate. Necessē itaq; est, hanc ipsam cū seruitu tis insignibus comparere, quæ in capitis uelamento consistunt.

Gene. 2. Uir cur p̄uē leret fœminæ. Ibidem.

Mulier debet esse uelata, ut sit seruitutis in signe.

Non em̄ uir ex muliere ē, sed mulier ex uiro. Etenim nō est creat⁹ uir propter mulierē, sed mu lier propter uirū. Causas refert qbus uir mulieri p̄cellat. Viri q̄ppe ex latere deducta est mul ier, nec fœiæ gratia uir, sed uiri ob grām fœmina cōstat. Faciamus em̄ inq; adiutorū sibi. Quo ergo pacto uelabit uir qđ tātō sit a deo honore affectus. Arripit em̄ mulieris figurā, nec secus fa cit, qđ si diademate regio insigni accepto, eadē deinceps capite suo detecto, seruile habitū sumat.

Idē debet mulier uelamē habere supra caput suū, propter angelos. Debet (inq;) supiori bus de causis mulier supra caput uelamē gestare. i. seruitutis insigne, & si alia nulla ratio, angelo rū tñ pudore ducta, ne in illoz cōspectu impudēs appareat. Nā ut hmōi capitis uelamētum, & oculos demittere, & affici uerecūdia facit, & seruile speciē seruare cogit, sic & capitis refectione im pudentiā arguit, qđ fidelibus ipsis, comitantibus angelis, abominationi est.

Teruntamē nec uir sine muliere, neq; mulier sine uiro in dño. Hæc ideo infert, qā multū uiro contulit excellentiā cū mulierē asserit cū eo, ac per eū cōstare, & illi subesse. Ne itaq; uiros, ultra qđ decet extollar, nec fœminas humiles prorsus efficiat & abiectas, sane inq;. In prima illa rez creatione sic actū est, ut fœmina cōstaret ex uiro. Nūc uero nec uir oritur sine fœmina, nisi in dño, hoc est, deo id permittente & semen uiuificante, & uulua corroborente.

Gene. 2.

Mulier ex uiro

Galat. 4.

Nam sicut mulier de uiro, ita & uir per mulierē. Mulier (inquit) ex uiro, Viro adhuc inte grū illud seruatur, fœminā scilicet ex eo cōstare. Vir uero per mulierē, qđ uiriliter uidelicet sit ortus ministra. Vis em̄ maior est feminis. Vir itaq; haud quāq; proprie ex muliere dicef, sed ex parte nasci p̄ mulierē. Vtpote qđ uiri ortū subministrauerit. De dño tñ apostolus haud ita differuit, sed factus inq; ex muliere. Veritus, ne si per mulierē dixisset, occasione p̄beret hæreticis dictitandi, tanq; per cannale aliquod, uirginis uter; Christū transisse. Vel quia nullo uiri cōgressu, sed fru ctus duntaxat alui uirginalis huc fuerit.

Omnia autē ex deo. Nō uiri id officiū est, sed dei. Si itaq; cuncta dei potentia fiunt, qui de uiris & fœminis statuit, nihil his contraxeris, sed te morige exhibe.

Tōsi p̄si iudicate. Rursus eos cōstituit iudices, ad uoluntatē abādē, cuncta confirmaturus, Decet mulierē nō uelatā orare deū. Hoc loco quod horrendū est ad modū infert, deo ui delicet iniuriā fieri, si mulier oret capite refectione.

Ignominia est uiro si comam nutriat. Problema.

Nec ipsa natura docet uos, qđ uir quidē si comā nutriat, ignominia est illi. Mulier uero si co mā nutriat, gloria est illi. Quoniā capilli pro uelamine ei dati sunt. Cur uiro coma prolixior ignominiz datur? Quoniā mulieris speciē induit, & qđ domine est cōditus, insignia seruitu tis admiserit. Mulieri autē gloriæ cedit densior ille capillus, qm̄ propriū seruat & hæc institutum Est em̄ honorabilis cuiq; lux cōditionis obseruatio. Quæret aliquis. Quid ergo necessariū est, linteū capiti, uelandi gratia superinducere, si pro uelamine coma tributa est? Nimis; ut nō solū per fidem, sed uoluntate etiā suam profiteatur mulier seruitutem.

Si quis autē uidet contentiosus esse, nos talē cōsuetudinē non habemus, neq; ecclesia dei. Cōtentiosus, inquit, uidet istiusmodi dictis reniti, qđ utiq; nec bonæ mētis, nec sapiētiz indici um est, Cum em̄ Corinthij fucare hæc forte argumentis nōnullis uellēt, enitebant syllogismis, & captiui-

& captiui, culis indifferens id rei arguere. Inquit itaq; Paulus, consuetudinē ipsi eiusmodi nullā habemus, uel contēdendi, uel uirilē enutriendi comā, dum mulier careat uelamento. Neq; ipsa dei ecclesia, i. cæteri fideles ipsi. Quo fit ut nō mō nobis obfiteri uideamini, sed ecclesiæ ipsi. Ad uerecundiā p̄terea auditores hæc dicta cōpellūt, neqđ p̄ter apostolog; cōsuetudinē facitēt.

Hoc autē p̄cipio nō laudās, qđ nō in melius, sed in deterius cōuenitis. Erat uetus qđ ecclesiæ mos, ut uel uiri primates, uel magistratus sancti, Chri fide excepta, & in mediū facultates con ferret, & cū inferioribus cæteris una uelcerent. Vn p̄ quadā p̄sca rei imitatio, & si haud quāq; pari cōsuetudine Corinthij ipsi statutis nōnullis diebus, & festis simul sacris mysterijs epulabā tur, opulētiōibus ad cōuiuū inuitatis, & qbus arctior res familiaris suppeteret. Ortis postmo dū dissensionibus, rit⁹ ille mirabilis, qđ mutua charitate & Chriana philosophia nō modica con staret, sublatus est necultra à Corinthijs seruabat. Vt itaq; hos corrigat, hæc Paulus scribit: Et qm̄ in castigando priori crimine plerosq; habuerat sibi morigeros, laudo inq; uos ait: Hic autē cū res aliter habeat, sic infert: Hoc autē p̄cipio nō laudās. Hoc est, nequāq; uos laudo. Sigdem cū uos tātō opere de intermisso officio, & pistrina cōuēscēdi cōsuetudinē cōmonefecerim, opor tuisse sane, ut recognito & castigato delicto optima cōsuetudo reuocaret, & ad meliora fieret p uectio, & digniores illi cōuentus renouarent. Vos uero cōtra diuturnā illā & p̄stinā immuniū stis cōsuetudinē, & in deterius cōuenitis: hoc est nō conueniēdi grā sed concertadi.

Uetus ecclesiæ mos omnia cōt candi

Chriani p̄mū uia cibum capi ebant.

Primū qđem conueniētibz uobis in ecclesiā, audio scissuras esse inter uos. Haud quāq; cōfessim de mēsa, & cōuiujs sermonē aggredit, sed primū illis obieciōe dissidiō; pculis affir mat demū eo seorsum quēq; cibū desumere, qm̄ inter se maxime dissident.

Et ex parte credo. Ne illud Corinthij obiectarent, qđ mentiti sunt delatores, neq; se cre dere id profus dixit, ne illoz augeat ignominia. Neq; fidem penitus demere, ne increpasse hos temere uideat, sed ex parte, inquit, credo, hoc est paululū. Quin etiā par est non oēs, sed hoz alī quam partem, ceptam consuetudinē p̄terisse.

Nā oportet hæreses eē. Nō em̄ dogmatū uel sectaz hæreses dicit hoc loco, sed de istiusmo di menas; dissensionibus dissert. Oportet autē illud, hæc habet significantiā. Aequū, f. est, uel ne cessariū potius, minus posse cū hoies sumus, recte oia facere. Credo uero idcirco inquit, ut quē admodū & dñs dixit, necesse ē ut eueniāt scandala, uidelicet cū i probi hoc in mūdo uerfent, & bonis mali admixti sint, necesse est ut scandala sæpe contingant.

Oportet qñs?

2ª Cor. 13. Lucæ. xvii

Ut & qui probati sunt, manifesti fiant in uobis. Vt, hoc loco nō eo positū est, perinde ac si causam reddat, sed ut rei finem designet. Quemadmodū id multis ex locis perspicuū est. Nam ex superbōz hominū insolentia hmōi conuiuia dedignantū, probi & iusti innotescunt, hoc est pauperes, qui ego animo tolerans sui cōtempnū, cum prius nō esset eoz cognitā tolerātia. Vel probos dicit, qui cōcenandi seruaret consuetudinē: non em̄ oēs hæc soluerat. Qui igitur hūc ri tum soluisent, & si improbi uiderentur, eundem tamen quia tutati in posterum sint, ut probi & frugi arguantur.

Conueniētibz ergo uobis in unū, iam nō est dñicā cœnā māducare. Conuētus cōgrega tiōē p̄fert & charitatē. Cœnā autē dñicā conuictū appellat, ad uenerādā illius dñicæ cœnæ imitationē, quā Christus cū discipulis egit, ob idq; & prandiū cœnā dicit, perinde ac si inquit: Aduertite quali fueritis re priuati, dominicæ. f. menas imitatione.

Cœna domini ca conuictus

Unusquisq; em̄ suā cœnā p̄sumit ad manducandū. Dominicā hanc cœnā, effectistis pri uatā. Siquidem qđ diu fuerat cōis, & dñi esse dicebatur. Sunt nāq; & seruis dñoz bona cōmunia. Et quoniā uestri singuli p̄ueniēdo propriā cœnā edunt, ita ut pauperes haud quāq; opperiat tur, sed seorsum, & soli cibū sumāt: fœdastis profecto hæc cœnam, quippe quā ex communi & dominicā, priuatam feceritis.

Et alius quidē esurit, alius autē ebrius est. Enim uero pauper fame conficitur, crapula uero uir opulentus. Quo fit, ut duplici mō ea in re delinquat. Nam & inopes despiciuntur, & uos de pastū, & cibo qui fuerat pauperibus parandus, oppleri, uino madetis.

Nunquid domos non habetis ad manducandū & bibendū? Videlicet si alijs cibū com municare renuitis, cur non domi uescimini?

Hut ecclesiam dei contemnitis. Cum em̄ dominicam cœnam in priuatam conuertitis, in Ecclesiā seorsum edentes, loco ipsi infertis iniuriā.

Et cōfunditis eos qui non habēt. Neq; em̄ adeo, inquit, curæ tenuioribus est, qđ cibū mi nus his impartitis, quantū molestē & grauiter ferunt se ignominia affici: qđ ipsi accubantibus uo bis & crapula plane diffentis, nullas ipsi omnino arguant facultates habere.

Quid dicā uobis, laudo uos, in hoc nō laudo. Hmōi Corinthioz crimine patefacto, mitio ri uitā ad eos sermone. Sigdem asserēdi occasione nactus, mille mortibus dignū esse id facinus, moderatius tñ sic inquit: Laudo uos, haud egdem laudo. Quod eo facit, ut pauperibus placabi liores hos reddat. Quippe si eos castigādo acius & p̄tinaci⁹ momordisset, in pauperes efferasset potius qđ placasset, perinde ac si hoz de causa ab se illi improbantur.

Ego em̄

Ego autem accepi a domino quod & tradidi uobis. Cur Paulus mysteriorum hic meminit, & notis illius, in qua Christus cenam cum discipulis fecit. Nempe quia admodum erat necessarium ad his persuadendum, uniuersos eadem mensam fuisse dignatum, uos uero contra unigenitum, & propulsatis, & indignamini inquit. Dicit aliquis: Quoniam pacto hac a domino accepisse nos mentis dixeris dignitate qui tunc & procul abesset, & persecutione pateretur? Vt intelligas uel hodierno die super mystica mensam, dum hunc ipsum adesse, qui non secus ac tunc mysteria tradat.

2^a ad Cor. 26
2^a ad Cor. 14
Luc. 22

Quoniam dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens, fregit, & dixit: Accipite, & manducate, hoc est corpus meum, quod pro uobis traditur. Reminiscere (inquit) quemadmodum postremum id nobis mysterium dedit, & ea nocte, qua erat paulo post occidendus, & proditorem habere cōmuniā. Tu uero frater quibus rebus ducis indignum, presertim cum instructus sis gratias agere, quales & Christus ipse agebat, ut nos ad eam rem & formaret, & institueret. Facis ergo quod minus est his gratias dignum, cum ecclesia ipsam confundis, & alio famescere, tu de baccharis. Et id quidem cōiter cunctis precepit: Accipite & manducate, corpus. scilicet suum, quod omnibus a quoque disparties, mori destinasset. Ipse uero in cibo sumendo tempore anticipato, neque cōmuniā hanc & cibarium panem in medium exponis, neque eundem frangis, ut multis detur, sed tibi ipse referas.

Noc facite in mea cōmemoratione. Quid ait? Si de functo filio, uel patri iam parentares percussus sane conscia fores, nisi legitima quæque & celebrandis funeribus cōsuecta perficeres, & pauperes conuocares ad cenam. At cum domini es facturus memoriam, nec simplicem saltem mensam uel cibum cuiquam impartiris.

2^a ad Cor. 14

Similiter & calicem postquam cenauit, dicens: Hic calix noui testamenti est in meo sanguine. Erat apud ueteres Iudeos calices, quibus sacrificio absoluto, brutos animantium sanguine offerebant, phiala uel calice exceptum. Probeluaz itaque sanguine, qui uel testamentum designat, meum nunc pono (dominus inquit) qui nouum presertim. Nil tamen horrefcas uelim cum sanguine audis, nam si beluaz cruorem ueteri testamento admiseris, quanto magis diuinus erit per te admittendus.

2^a ad Cor. 14

Noc facite, quotiescunque bibetis, in mea cōmemoratione. Quinetiam per calicem (inquit) uel mortis cōmemorabis, quia subijt dominus. Quo ergo pacto solus per potes debaccharis? Presertim cum tremendus hic calix, pari cunctis conditione fit traditus.

Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annuntiabitis donec ueniat. Non secus (inquit) debetis hac uos in regere, quod eo tempore agendum fuisset, quod & domini uestri cenam cōficiebatur, ut humi. scilicet cubantes a Christo exciperetis sui corporis immolatione. Et Christi mortem annuntiabitis, id est, ad usque eius secundum aduentum hanc preferetis.

Itaque quicquid manducauerit panem, & biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini. Corinthios arguit, quia inopes aspernareretur ueluti indigne mysterium huius participassent, non secus qui id indigne sumperat, sceleris erit obstrictus, quod si sanguine ipsum dñi fuderit. Nam quemadmodum constat, qui tunc dominum pupugerunt, non potandi gratia pupugisse, sed ut eius sanguinem funderet, sic & qui indigne hunc hauserit, nullum ex eo fructum adeptus, frustra ac temere Christi sanguinem fudit. At qui Iudei regis clamant disciderunt, qui uero immerito sanguinis particeps fuerit, in cenam suam aiam mergit. Ita fit, ut non a qua ob id & Iudeis & indigne Christi sumenti sanguinem obueniat ignominia. Unde & corporis hic, & sanguinis domini reus efficitur, eritque tanto obnoxius crimini.

Pauli mos in disputando.

Prober autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Cōsueuit Paulus cum aliqua de re sibi tractati, alia opportune discedere incideret, & hac ipsam transigere: quemadmodum in presentia, cum de mensa ceptus sit sermo: de mysticis etiam rebus incidere sermone, & mystica disputat. Vtpote quemadmodum sint necessaria, & bonorum omnium caput in eo consistere patefacit, ut tersa & nitida conscia, ad diuina mysteria cōcedatur, inquitque: Neminem tibi in iudicio proposuerim, preter te ipsum. Tu itaque cōscientia examinata disculpa, adito ea mysteria, non festis modo profectis quibus diebus, sed quouis tempore, cum purum te & dignum comperis.

Qui enim manducat, & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Nec sane ob mysteriorum naturam id dixerim, quippe qui uita in se & hinc & largiuntur: sed ob mysteria aduentum indignitatem, quibus haud secus illa officiunt, ac solet oculorum ualitudine laborantibus, sol ipse obiectus officere.

Non diiudicas corpus domini. Hoc est, nil prius disquires, uel internoscens presentis mysterii magnitudinem. Nā si certiores essemus, quisnam & quantus sit ille qui nobis in cōspectu adiacet, nulla ferme rei alterius ope indigeremus: sed solus ille & cōtinentia nobis & uigilantia cōpararet.

Ideo inter uos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Argumeto sunt quibus cōtinuatur. Eo namque & mortes iam immaturæ, & diuturni morti oboriuntur, quia haud quaquā merito id mysterium sumunt multi. Quid de his qui adulter, senectutis ipsam, optimam & inoffensam ualitudinem seruāt? Nōne & hi criminibus obstringuntur? At non modo presentia ista tormenta, quin & grauiora illa, & futura uos manent, qui indigne mysterium illud adierint. Nos autem haud quaquā pœnis afficeremur, nisi essemus peccatis obnoxii, quemadmodum & insequens illud sublequitur.

Quod si nos ipsos diiudicemus, non utique diiudicemur. Non enim si nos ipsos cruciatibus dixit afficeremus, sed si diiudicemus dumtaxat, hoc est, ipsi nos ob praua facinora damnamus,

Immaturæ
mortes propter
digne sumptus
corpore Christi

mus, haud quidem in terrenis adeo damnationi addiceremur: sed euaderemus forsitan, ut præsentia, sic & futura supplicia.

Quoniam diiudicamur autem a domino corripimur, ut non cum hoc mundo danemur. Cum enim quod leue admodum est & factum psallic, nihil peragimus, tunc ipsi nos minus danamus, eoque nec laxiori erga nos indulgentia utitur deus, quinimo hac in uita castigat, ut in futura misericordie se habeat. Castigamur itaque dum uiuimus, non ex cruciamur, sed a prece corripimur: ne cum mundo, cum infidelibus postmodum cōdenemur. Nā cum summæ sint deo curæ fideles, hic & pœnas tolerat pro commissis.

Itaque fratres mei cum cōuenitis ad manducandum inuicem expectate. Rursum ad propositum de pauperibus sermonem reddit. Facta namque tormentorum & mortis mentione, haud quaquā dixit alteris inuicem reddite, sed expectate: arguens plane omnibus esse cōmunia, quæ in cenam huiusmodi cōferuntur, oportereque & communem omnium expectari aduentum.

Si quis esurit, domi manducet. Vrgit haud dubie his uerbis Corinthios, & pudere hos facit intolerantia. Nec secus ad hos habet sermonem, ac si pueros aliquos & minoris ætatis adloqueretur, qui esuriē ferant molestius, improbatque illos in gluuie: & ideo de ecclesia ipsa educens, domum remittit, quod proculdubio haud mediocriter est ignominia.

Et non in iudicium cōueniatis. Hoc est, in uestri iacturæ & dānatione. Eo namque sunt hominum ista cōmerciorum, per charitatem simul cōuenientibus, afferat sibi inuicem utilitatem. Sin minus, satius est domi se cōtinere, quam ea de causa inferre, ut domi maneant: quoniam ut eos ad decetiores cōueniat alliciat.

Quæ autem cum uenero disponam. Aut enim hoc loco de alijs nonnullis apud hos delinquentibus differit, qui uiuendi modo indigent: aut eadem de re mentionem nunc facit, Perinde ac si dicat par esse, nonnullos ad hæc excusatione usuros: uelim tamen interea seruanda esse quæ retuli, Quod si quis aliud quidpiā habeat quod sit dicendum: in meum differat ad uos aduentum. Terret autem eos cum se afferit uenturum: ut repressi ac frenati, mox corrigantur. Sin autem, recte saltem se inuicem gerant.

De spiritalibus autem nolo uos ignorare fratres. Hoc est, de spiritus sancti donis. Nā qui ex primatibus Corinthi essent baptismi aqua perfusi affatim spiritu sancto imbuebant. Qui & si huiusmodi oculis minus pateretur, suæ tamen operationis uisibile aliquod & debeat indicium: ita ut aut linguarum uarietate huius loquerentur, aut uaticinijs & miraculis cōfirmarentur spiritus sanctus se esse adeptos. Erant itaque inter Christianos ob huiusmodi spiritus gratiam diffensiones obortæ nonnullæ. Nā qui maioribus essent donis affecti, superbia efferebant. Qui uero minoribus his inuidebant, quod plus spiritus accepissent. Erant præterea uaticinatores plerique & prophetae minus ueridici: quæ ad ueris & diuinis haud facile discernentur, Quæ omnia castigat apostolus, & ea in primis quæ ad uates illos pertinent & prophetas.

Scitis autem quoniam cum gentes essetis, ad simulachra muta, prout ducebamini euntes. Vaticinatoris & prophetae discrimen præstat apostolus, inquit. Idolo tempore, si quis cum futura prædiceret spiritum impuro percutit & detestus sic trahebat ut ab eo erat deductus & instigatus: nihil eorum gnarus quæ diceret, sed furor efferebat. Propheta uero haud ita se habet, sed mentelaperuigili cuncta proloquitur: Ita fit, ut id esse comperiat, inter uatem & prophetam discrimen.

Ideo notum uobis facio, quod nemo in spiritu dei loquens, dicens anathema Iesu, Et nemo potest dicere dominus Iesus, nisi in spiritu sancto. Hoc præterea ad uatem internoscendum tibi indicio fit, cum Iesu is maledixerit & excreuerit. Contra uero propheta illud est argumento, cum Iesu nomē benedictus prosequitur. Dicit aliquis. Quid ergo & in Catechumenis, & si spiritus sanctus non dñi acceperint: num Iesu nomē nūcupant? At nullus interea de his sermo habet, sed de fidelibus ipsis & infidelibus dñtaxat facta est mentio. Quid dāmones? Et illi dñm & cōfitemur & nominant: Ita sane, Sed cum uapulāt & coercent, id agunt: quod haud quaquā sunt sponte facturi, si uerbis non urgeantur.

Diuisiones uero gratiarum sunt, id est autem spiritus. Patefacta falsi uatis, & ueri prophetae iam differentia: de donis etiam spiritus differit, ut eos corrigat & castiget, qui spiritus huius sancti munere gratia inter se altercant. Et primum eum mitigat qui id doleat, quod minori fit dono affectus. Quid enim dolens inquit, quia non tantum acceperis, quantum alius quisquā? Non enim id tibi ex debito soluitur: sed gratia & donum spiritus est. Quin potius uelim, deo gratias egeris: qui cum nequaquam pro tuis meritis tibi sit ille obnoxius, aliquid tamen & tibi est gratiæ impartitus. Accedit etiam eundem dominum, in alium quendam, qui inuideras, id beneficii contulisse, quo & affecisse te constat. Neque angelus tibi id munus detulit, illi deus, sed idem inest utriusque spiritus.

Et diuisiones ministratorum, id est autem dominus. Meminit hoc loco & filij, utpote quod bonis nos donet. Ministratorum autem dixit, ut eum maxime cōsoleat, quod minus acceperit, ob idque dolore afficiebat. Is namque si donorum huiusmodi fieri senserit mentionem, quorum ipse minore parte acceperit, forsitan molestus illi tulerit: quod fit ad eius domi participationem inferior habitus. Vix cum ministratorum hic intulisset, quod laborē presertim & sudorē, haud sane iniquo animo tolerabit in eiusmodi sibi alios presertim. Diceret enim quispiā, quid dolens, si deus alium tibi iam parcens ad laborē uocauit.

Et diuisiones operationum sunt, id est uero deus qui operatur omnia in omnibus. Hoc loco & patri

CAP. XII.

Supbi ob spiritus
ritus sancti gratiam
Corinthij

Vaticinator &
propheta quos
modo differunt

Catechumeni,
qui instruantur
in fide.
Dæmones quoniam
dñm cōfiteantur

H patri

patris meminit, q̄ in cūctis fidelibus q̄ peragēda sunt, operat. Habes p̄terea in his trinitatē ip̄am absolutā plane atq̄ perfectā. Donū uidelicet, operationē, & mysteriū: q̄ idē sunt, tamēti nominibus differāt. Paria nāq̄ sunt & æque quæ a spū, filio, & patre traduntur. Aduerte quemadmodum spūs prius meminerit, postremo patris: quod eorum gratia fecit, qui trinitatis seriem accurate disquirunt.

Unicusq̄ autē dat manifestatio spūs ad utilitatē. J. Ne forte occurrat quispiā, inquiēs. Quid mihi si idē est dñs, idē est spūs, idē est deus: quādoquidē minori sum ipse grā donatus? Respōdet uel idē tibi attulit utilitatē. Manifesta em̄ spūs signa sunt. Per hęc nāq̄ perspicuū erat, spm̄ sanctū baptismo ablutos iam inuasisse, qd̄ ergo doles? Si em̄ uel minore affectus es munere, spm̄ tamē accipies te cōstat. Tibi uero qd̄ curā sunt reliqui, si plus quidpiā gratiæ cōceperint?

Alij quidē per spm̄ datur sermo sapientiæ. J. Qualem uidelicet Iohannes tonitruū filius erat sortitus, qualem & Paulus erat consecutus.

Alij autē sermo scientiæ secundū eundē spiritū. J. Qualē adepti sunt pleriq̄ fidelīū. Qui & si hanc sibi sapientiā cōparassent, alios tñ nequibāt instruere, cū per sophiā hoies imbuantur, quā perinde ac Græci sophiā quandā interpretant, id est, manifestationē & claritatē, qua dei recondita & arcana innotescant & reuelentur. Rursum & spm̄ eundē cōmemorat, ut dictū est, ut eos qui minus gratiæ accepissent, soletur.

Alii fides in eodem spiritu. J. Non dogmatum fides, sed signorū. Quæ uel montes, cum æduntur, traducendi uim habent.

Alij autē gratia sanitatum in uno spiritu. J. Hoc est, ut sanare quamuis ægritudinem queant, & omnem molliant.

Alij operatio uirtutum. J. Is em̄ & peruicaces poterit & inobedientes tormentis afficere, ut Helymam Paulus excacauit, & Ananiam sustulit Petrus. Quā potestate carebit, qui fanatū uirtutem non habuerit.

Alij prophetia, alijs discretio spiritū. J. Id est, qui internoscendi uim habeant: quis sit fidelium spiritalis, quis spū crearet, quis propheta, quive deceptor.

Alij generalis linguæ, alijs interpretatio sermonū. J. Magni sane apud Corinthios linguarū gratia habebat, cui eo plurimū cōfidebat, quo prius fuisset apostolis tradita, ob idq̄ & alijs præstantior gratijs uidebat, cū esset inferior. Nā doctrinæ gratia longe est excellentior. Et simplex uarijs linguis loquendi donū, plurimum antecedit linguarū interpretatio. Accommodatissime autē linguarum ueritate genera nuncupauit.

Nec autē oia operat unus atq̄ idē spūs, diuidēs singulis prout uult. J. Rursum Corinthios cōsolat, cū inq̄t eundē spm̄ oia facitare. Quinetiā eū coeret & frenat, quē minus eiusmodi spūs delectaret partito, dicens: Quēadmodū uult ille, sic facit. Tu uero q̄s, cui spūs nō placeat facta? Attende autē eorū grā hęc dicta intulisse, q̄ spm̄ sanctū impugnaret: perinde ac si dicat. Nō em̄ ut ip̄i uultis, sed ut ei libitū est, spūs agit. Vt q̄ & dñs est, & deus, neq̄ alterius opera indiget, sed ip̄emet operat, sicut & pater. Inquit eq̄ de spū, qui operatur oia in omnibus.

Sicut em̄ corpus unū est, & mēbra habet multa, oia autē mēbra corporis cū sint multa, unum tñ corpus sunt, ita & Chr̄s. J. Cæteræ corporis exēplo eos solatur, q̄ eo mcerent dolentq̄, q̄a minorē sint spūs grām affecti: arguens nō prorsus ob id fuisse hos imminutos. Quia quēadmodū corpus unū cū sit, ratione tamen inharēntiū sibi mēbroz, multiplex uideatur: sic & mēbra, & multa sunt, & unū, quia simul corpus cōficiunt. Vbi ergo horū discriminē? Vel ubinā qd̄ magnitudine ipsa excedat, aut paritate imminuitur? Quippe cū in unū coeant uniuersa: huiusmodi digitur asserit Chr̄sū esse, id est, Chr̄sti ecclesiā. Qui cū ecclesiæ caput sit, ab eo est ecclesiæ inditū nomen. Nā quēadmodū corpore & capite homo unus efficitur, sic ecclesiā ipsam & Chr̄sū, tanq̄ pro corpore uno & capite ducēs apostolos, pro ecclesiā Chr̄sū cōstituit. Dicit ergo, idipsum nos omnes in ecclesiā esse: tamēti illa constet uarijs ordinibus.

Et enim in uno spū omnes nos in unū corpus baptizati sumus: siue Iudæi, siue gētiles, siue serui, siue liberi. J. Aperit hoc loco, ecclesiā corpori esse (quemadmodū est exemplū asserit) per similitudinē. Eodē sub spū uniuersi baptismi lauacro sumus perfusi in unum corpus, id est, ut unū corpus efficiamur. Neq̄ sub diuersis spiritibus, sed sub uno eodemq̄ sumus omnes baptismō abluti. Quo fit, ut neq̄ ip̄e sim, quā tu plus quippiā consecutus. Quippe qui in uno sumus corpore baptizati, ut corpus unū efficiamur, tam Iudæi, q̄ gentiles, tam serui, q̄ liberi. Si itaq̄ homines tanto discrimine alienos, coniunxit hic spiritus: longe magis & nos, cum in unum sumus corpus redacti, nulla debemus tristitia remorderi, perinde ac si inter nos ip̄i diffemus.

Et omnes uno spiritu potati sumus. J. Videtur hoc de spiritali & mystica mensa differere, panē scilicet & uino. Nam q̄ spiritum dicit, potum nobis ministrasse patefecit utrumq̄, sanguinem scilicet & carnem. Verū hoc loco quod uerius est & certius, spiritus sancti aduentum designat: qui nos per baptismū, uel ante percepta mysteria, inuasit. Potati sumus haud quāq̄ aliter, q̄ solent arbores a fonte aliquo irrigari, Vnus igitur spiritus & nobis potum contulit, & irrigauit, & unū

& unum in corpus conegessit.

Nam & corpus nō unū est mēbrū, sed multa. J. Nil inquit miremini, cū etsi tanta multitudi- ne ipsi cōsistemus, unum simus corpus effecti. Cui rei argumētū est humanū hoc corpus: quod etsi e pluribus mēbris cōstat, unū tamē esse, nō multa, pro cōperto haberi potest.

Si dixerit pes, quoniam non sum manus, nō sum de corpore: non ideo nō est de corpore? Et si dixerit auris, quoniam non sum oculus, non sum de corpore: non ideo non est de corpore? J. Inducit & mēbra ipsa loquentia, & perinde ac iurgantia inter se: ut arguat unū corpus non esse, tamēti gratijs differamus. Deduxit præterea in mediū corporis partes extremas: pedē & auditū. Nec pedē facit cū oculis disceptationē inire, sed cū manu: quæ se paulo superior sit. Auditū autem introducit cū oculo contendentē, ut ostendat his inuideri solere: non qui maximū in modū excellant, sed quia plusculū prouehuntur. Ait igitur, Si istiusmodi protulerit pes, quandoqui dē haud quāq̄ sum inter mediū locū sortitus, quemadmodū manus, sed omnibus sum membris inferior: non ideo pars corporis sum? Hoc est, non propterea quia manus sit illa, nō erit ex corpore? Neq̄ em̄ locus ip̄e uel situs, esse uel non esse corporis partē, effecit: sed coniunctio quādā, uel disunctio. Item, & si dixerit auris, cū oculus ip̄e non sit, eo prorsus abiectione, quo min⁹ corporis esse pars quam: non propterea desinet esse corporis membrū? Quin potius cū locum teneat sibi a principio destinātū, propriam actionē exerceat: erit proculdubio & auris corporis membrū. Quo circa qui tibi uideris minorē fuisse grām consecutus: obmurmurare iam desine. Es nanq̄ ecclesiæ membrū, quæ profecto Christi est copus: tamēti inferiorē sortitus sis locū. Tunc uero designes membrū esse: cū te a corpore ip̄o disunxeris, auulsusq̄ fueris ab ecclesiæ unitate. Tutare ergo hm̄i unionē & copulā, si cupis membrum nomen seruare.

Si totū corpus, oculus: ubi auditus? Si totū auditus: ubi odoratus? J. Cū fecisset oculi & pedis hic mentionē, insup̄ & auditus meminisset & manus eosdēq̄ & in excellentiā induxisset, & humilitatis sententiā, ita ut meroris ex his plus illis q̄ cōsolationis iniiceret: ostendit impræsentia: eiusmodi donorū diuersitatē cōducere plurimū. Nā si corpus uniuersum ex mēbro uno constaret: ubinam reliqua membra consisterent? Non te igitur pudet, tot membris sublati: si duxeris unum te inter cætera eminere & solum.

Nunc autē posuit deus membra, unūquodq̄ eorū in corpore sicut uoluit. J. Magnū in modū Corinthios frenat. Qui cū dē pronuntiasset sic uoluisse, præscripsissetq̄ singulis mēbris locū (id em̄ significat posuit) neq̄ pedē, cū inferiorē habeat locū, debere id ferre animo iniquore, qñ- quidem deo sic placitū est, idq̄ pedi conducatur postremū fuisse locū sortitū. Neq̄ caput extollit, quia arcem teneat corporis: idē diuino ex munere, nō sua uirtute effectū est. Sic dici de ecclesiā potest: in qua inferiorē esse hunc uoluit, illū uero superiorē. Oportet itaq̄, & qui humilior ē, sua sit conditione cōtentus: & qui sublimior, nil efferatur.

Quid si essent omnia unū membrū, ubi corpus? Nunc autē multa quidē membra, unū autē corpus. J. Attende Pauli sapientiā, uti ex rebus quæ animi uidentur præferre pusillitatē, ob huiusmodi, ita ut dixerim, uarietate donorū, & nullā bonorū æqualitatē, hos ipsos comprimit, castigatq̄. Nam si nulla fuisset membroz diuersitas, neq̄ corpus unū constare potuisset, castigatq̄. Corpore non existente, neq̄ æqualitas illa (ut diximus) in partiendis honoribus stare: nunc autē æque omnibus honos defertur, quoniam in unū desinunt uniuersa. Ex membroz itaq̄ diuersitate: unū conficitur corpus. Ex uno autē confecto sic corpore, decoris plurimū membris omnibus inest, adæquatio quæ dā & paritas: quæ ob decorē cuncta adiungit ad corporis unius perfectionē. Inquit em̄: unū estis corpus, membra autem plura.

Non potest autē dicere oculus manui, opera tua non indigeo, aut iterū caput pedibus, nō estis mihi necessarij. J. Castigatis q̄ minoribus essent donis affecti: nūc ad eos sermonē diuertit, qui maioribus acceptis, cōtra inferiores acrius insolenscerēt, ait nanq̄. Quēadmodū oculus obijcere huiusmodi cæteris mēbris nequit, uestra opera haud quāq̄ indigeo: siquidē uel uno aliquo mēbro deficiente, uniuersum claudicat corpus: sic neq̄ his q̄ præstantiori donati sunt gratia, licet in eos effert, q̄ minorē acceperint. Opus em̄ his habēt: quippe q̄ facere satis p se cōdenda ecclesiæ nequeant, nec struere soli hanc possint. Bene autē posuit, potest. Nā & si id maxime uelint, secus tamen rei natura se habet, q̄ perfici sine alterius ope queat.

Sed multo magis quæ uidentur mēbra infirmiora esse, necessaria sunt. Et quæ putamus ignobiliora mēbra esse corporis: his honorē abundantiorē circundamus. Et quæ inhonestia sunt nostra: abundantiorē honestatē habent. J. Arguit hoc loco, quēadmodū necessaria sint quæ minora uidentur. Apparent siquidē tenuia esse, cū minus sint. Verū quæ nā sunt illa? Nimis quæ infirmiora uidentur & turpia: magis necessaria tamen hæc sunt. Nōnulli autē genitalia membra hæc esse dicunt, quæ & si inhonestia & pudenda uidentur, adeo tamen sunt necessaria, ut sine his cōstare uita nō possit. Quin etiā illa recodimus, ut honesta sint. Nam si nudo prorsus sit quispiā corpore: ea tamen nudari non finit. Pleriq̄ etiā infirmiora hæc & necessaria, oculos dicūt. Qui cū pusilli sint, & reliquis membris infirmiores, maxime tamen sunt necessaria. Ignobiliora uero & inho-

H 2 & inho

Membrorū
res & officia.

Membrorū au-
talia sunt mi-
nora.

Genitalia mē-
bra necessaria.

Linguarū gra-
tia aplis data.

Infrā. xv.
Ephe. i.

Christus caput
ecclesiæ.
Ephe. i. iij. v.
Coloss. i.

Ecclesiā cor-
pori per similitu-
dinem.

Et si necessarii & inhonesti pedes esse. Vnde oculis plurimū per nos curā impendendum esse, ut imbecillis & parū munitis, affirmant. Et ad pedes ipsos tegendos studiū plurimū adhibendum, ut in offensi feruentur: tamen si postremi sint, & humi iacentes & ignominiosi appareant. Possunt igitur hæc tribus modis intelligi, ut dicas scilicet infirmiora esse & necessaria, ut oculos, ignobilia ut pedes, inhonesti ut pudenda.

Inhonesti autē nostra nullius egent. Ne huiusmodi, inquit, quispiā occurrat. Quoniam fieri id iure potest, ut providendum sit inhonestis, & turpibus, & nulla honesti per nos ratio habeatur. Haud quāq; inquit, honesti nostra nos parū facimus: quippe quæ nulla alterius indigeant ope & naturalem habeant in se decorem.

Sed deus tēperavit corpus. Si itaq; illud cōmiserit deus & tēperamēto quodā cōdiuit, & unū pluribus mēbris cōfecit: ubi ergo in unico hoc, uel magnitudo dari, uel paruitas potest?

Inhonestū nil
natura vel curā
pe.

Si cui deerat abundantiorē tribuendo honorē, ut nō sit schisma in corpore. Nō inhonesto dixit & turpi, sed cui deerat. Nā nil est uel informe natura uel inhonestū. Abundantiore inquit, cōcedi honorē oportere ei mēbro, quod manū sit, & additione indigeat. Perinde ac si inquit, Haud quāq; uelim superbas, si maiori sis honore affectus: moxq; & causam infert: ne schisma scilicet in corpore sit. Nā si hæc corporis mēbra partim natura, partim nrā regant prudentia, partim uero haud quāq; nrā cū cura, tū studio digna habeant, ab inuicē haud dubie dīcīdētur. Quādoquidē nec unūcūq; ferre, nec copulā possint, qbus dīcīssis & mēbra reliqua offensum iri necesse est: utpote q in uarias partes diuisum corpus sit habitura. Nolite ergo, q p̄stātoribus estis donati mūerib; minorib; iſultare: ne illis diuulsis, & uos simul iacturā necessario patiamini.

Sed in id ipsum pro inuicē solliciti sint mēbra. Nec solū, inquit, curandū erit, ne mēbra ipsa rescissa abscendant: sed ut ingens inſit & charitas, & animorū cōiunctio. Quinetiā maiorem curā suscipiat, qd maius fuerit, & minoribus rebus inuigilet. Nec temere, sed in id ipsum solliciti sint: hoc est, ut eiufdē prouidētiæ, q pro maiori adhibeat, & minor sit p̄iceps, ex ea q uel capiat fructū. Ita fiet, ut cū talo spina in hæret: uniuersum sentiat corpus dolore, & curationē adhibeat. Nā & caput inclinatur, & flectitur simul & dorsum, ueter & fœmora cōtrahunt, intuent oculi accuratius, & educere manus qd talo in hæserat studet, eadē cura & reliquis in mēbris seruabitur.

Membrorum
bona & mala cō
municabilis.

Et si quid patitur unū membrū, cōpatiuntur oīa mēbra. Siue gloriatur unū membrum, cōgaudent oīa mēbra. Arctior illa membrorū cōiunctio communes facit, uti aduersa, sic & succensus. Sic igitur talo, ut diximus ipso affecto omnia mēbra condolent. Caput uero si coronetur, & reliquis mēbris gloria inerit, & hilaritas quædam, si pulchri sint oculi & reliquum corpus decorent necesse est.

Uos autē estis corpus Christi, & mēbra de mēbro. Ne forte dixerint aliqui. Quid nostra inter est mēbroz hæc cōparatio? Respondet & uos quidē estis Christi corpus. Quod cū soli neq; rent perficere, nisi & ceteri orbis terræ fideles una affuissent: adiunxit, & mēbra. Quæ & si minus integrū conficerent corpus, mēbra tamen præferrent. Et hæc de mēbro, hoc est, non membra uniuersa, sed membrorū pars aliqua exiſtebat.

Eph. iij.

Et quodā quidē posuit deus in ecclesia: primū apostolos, secundo prophetas. Cum hoc statuerit deus, cur deo obſiſtis? Proponit autē ille apostolos, tanq; bonorū omniū duces: deinde prophetas subiecit, non ueteris testamēti. Illi quippe aduſq; Iohannis tēpora, Christi aduentū prædixere. Sed eos dixit, qui post Christi aduentū in nouo testamento futura denuntiauerunt: quales Philippi filix extitere, qualis & Agabus ille, quales alij fuere innumeri. Abundabat enim singulis in ecclesiis eiufmodi spūs gratia. Primū autē & secundo, ideo posuit, ut cū postremo lingua gratia posuisset, cōprimat, qui ob eam efferebantur.

Prophete etiā
in nouo testa
mento qz tal
les fuerunt.

Tertio doctores. Propheta quidē ideo cō doctorē dignitate p̄cedit quia spū percitus, fuitura prænūtiat. Doctor autē & sponte multa edīcit: eoq; & tertii locum obtinuit.

Aduersarij, id
est, demonib;
corpora obſide
tibus.

Deinde uirtutes, exinde gratias curationū. Virtutes nanq; morbo affectos, sanitati restituebant, & aduersarij inferebant supplicia. Sanandi uero gratiæ, bonā duntaxat reddebant ualitudinē, ideoq; his uirtutes proponit, his tamen utriusq; doctor ille uerus præferitur, qui eloquētia & alijs uitæ actionibus ceteros instruit.

Opitulationes, gubernationes. Hoc est, sustentare infirmos, & gubernare uel sustentare q fratru sunt. Quod & si nostrā diligentia sit, dei tē esse id munus afferit: suadens, quædamodū gratos ferre erga deū exhibeant, illiq; intendant animū, nec quoq; pacto superbiāt.

Genera linguarū. Eo postremo linguarū genera posuit, ut eos coerceat, q in eiufmodi linguarum uarietate nimium inſoleſcerent.

Interpretationes sermonū. Nunquid omnes apostoli, nunquid omnes prophete, nunquid omnes doctores, nunquid omnes uirtutes, nunquid omnes gratias habent curationum? Nunquid omnes linguis loquuntur? Nunquid omnes interpretantur? Quoniam par erat, ut qui minus gratiæ acceperant, eo maiori afficerentur dolore, quo & maiora sunt, & minora dona enumerata & patefacta. Rursum inferiores ipse solatur, sic inquit, Quid em̄ doles, quod minus sis forſan

forſan prophetandi grām affectus? Illud equidē te clām habeat nolim: deesse propheta cūq; quod ipse sis nactus. Quodq; alteri inſit carere & aliū. Ita fit ut illud uobis perutile sit, & fatius longe his donis esse cōtētos, quæ iam acceperitis, ut quisq; proximi ope indigeat.

Emulamini at charīſmata meliora. Arguit hos tacite, uel causam p̄buisse, quo minus spiritus dona acciperet. Nā cū emulamini dicit, studiū exigit, & maiore quādam in cōparadis spiritualibus cupiditate. Nec maiora dixit, sed potiora, hoc ē, magis utilia.

Et adhuc excellentiorem uim uobis demonſtro. Post hæc, id em̄ adhuc illud significat, si prorsus emulatores istiufmodi estis donorū. Aperiā equidē uobis præstantiorē quādam uia & excellentē, quæ uos ad hæc dona perducatur. Charitatem uidelicet.

Si linguis hominū loquar & angelorū, charitatē autē nō habēā, factus sum uelut æs sonans, aut cymbalū tinniens. Haud quāq; his uia mox aperit, sed hæc longe prius linguarum grām p̄stare ostendit, q ipsi potior uideret. Ita sane & optabilem præ ceteris donis esse hæc patefacit. Linguis autē hominū dicit, quib; terræ sunt. Neq; his cōtētos, & aliā quādam adicit excellentiā: angelorū inquit, linguis. Neq; id quidē qd angeli linguas habeant dixit: sed melius quiddā & p̄stantius uolens exprimere, qd hūanas excederet linguas. Si quidem potentia quædā intelligēdi, qua inuicē diuina cōmunicant ſenſa, angelorū est lingua: cui ex nostri ad uerba promenda organi huius similitudine, nomē indidit. Quædamodū alibi, ut illud, inclinet omne genu cœlestiū. Quibus & si neq; ossa inſint, nec nerui: intentius tū per hæc illoz expreſſit obsequiū. Factus sum tanq; æs sonans, hoc est, uocē quidē emittens: frustra autē loquens. Et molestus cum sit, nemini prodest, quia charitas Christus.

Et si habuero prophetiā, & nouerim mysteria oīa & omnē ſciētiā. Haud ſimplicē, inquit, hic prophetiā, sed eā q cū excellētiore sit, oīa mysteria teneat. Attēde autē quædamodū in ipſo linguarum genere nihil dixerit inesse utilitatis: in prophetiā uero mysteriorum omnium aſſerat contineri cognitionem.

Et si habuero omnē fidem. Ne ſingula diſſerens molestus apparet, ad patentem ipsam & omniū fontem fidem aduenit, & eam quæ integra ſit & ſyncera.

Ita ut montes transferā, charitatē autē nō habuero, nihil ſum. Quoniam permagni apud rudiores habet, ut montes transferri alio poſſint: ideo & rei huiusce fecit hic mentionē, inquit. Non ſolū fide fieri uniuersa hæc poſſe, quin uel fidei parte exigua, uti & dñs aſſeuerat tranſuehi montes poſſe, ſi fides inerit, ait nanq;. Si habueritis fidē ut cocci ſinapis &c. Attēde autē quædamodū p̄ prophetiā & fidē: omnē ſit grām cōplexus apostolus. Quiddē miracula ipſa uel uerbis uel opere cōſtēt. Neq; ſi charitatē careā dixit, tenuis ſum & abiectior, sed nihil ſum prorsus.

Et si distribuero in cibos pauperū, oēs facultates meas. Neq; em̄ ſi partē ſubſtantie meæ cōtulerim dixit, sed facultates oēs. Neq; ſimpliciter ſi dederō, intulit: ſed ſi in cibos pauperū diſtribuerim, ut in impendendis pecunijs diligentior inſit diſpenſatio.

Et si tradidero corpus meū ita ut ardeā: charitatē autē nō habuero, nihil mihi p̄deſt. Non ut moriar dixit, sed qd oīm eſt uſum grauiffimū, ut uiuēs ardeā, neq; id qd aliquā aſſert ſine charitate utilitatē. Dicit quiſpiā, Quonā pacto poterit, charitate ſublata, diſp̄ſari in alēdis pauperibus facultates? Rēdendū ad illud, Apoſtolū pro re nō exiſtēte eā poſuiſſe q cōſter, quædamodū cū inq;. Siue angelus, ſiue nos aliud euangelizabimus, p̄ter id qd accepisti, cū neq; angelus, neq; ipſemet Paulus aliud erat euāgelij p̄dicaturus, q p̄dicaret, & alibi itē multis in locis. Hæc autē dicit, uel qa impartiri aliqd ſine charitate tūc poſſumus, cū nulla in egenos miſeratiōe id agitur, ſed hoim grā cōciliādi beneuolentiā. Tunc uero charitatis id grāſicet, cū quēpiā cōſideratus aliquis, perinde ac inſenſus & ardens, id officiū munus exequitur.

Charitas patiens eſt, benigna eſt. Edīſerit itaq; & charitatis indicia, & patientiā in primis proponit: totius philoſophiæ radicē & fundamētū. Græce nāq; *μακροθυμία*, id eſt, patiens eſt appellat, q longiori ſit aīo, hoc eſt, magno. Et dici latine magnanimus p̄t. Ex eo ē & *μακροθυμία*, id eſt, magnanimitas, Et qm̄ nōnulli ſunt nō ad philoſophandū hac animi magnitudine uſi: q; leſhi ſunt q alios ſe inſeſſentes irridēdo & cauillando ludificant, perinde ac ſi his artibus patientiā præferant, eoq; & irā prouocāt potius q leniāt tolerādo: Propterea benigna, inquit, eſt charitas, haud ſecus ac ſi dixerit. Seruanda eſt in oēs charitas, benignēq; ac tolerātē ferēdi ſunt, q iniuria nos ipſos affecerint. Hæc autē eo intulit, ut eos mordeat caſtigetq; q Corinthij eſſent, & moribus prauis imbuti, & ſubdolis.

Charitas nō emulatur. Hoc eſt, nemini inuidet. Poſſe nāq; patiēs eſſe quiſpiā, & liuore duci: quod tū charitas ipſa prorsus deſugit. Quod eo intulit, ut Corinthios nōnullos caſtiget, q inuidiæ eſſent crimine huiusce obſtricti.

Non agit perperā. Hoc eſt, nō eſt petulans nō inconfans: quin ſeipſam ſtabilē reddit & continentē, *μακροθυμία* em̄ græce, inſtabilis eſt & leuis, & mētis inops. Et hæc in eos intēdit, qui leuitate quadam & inconfantia plerāq; innouerant.

Non inſatur. Concedi poſſe, bonis his omnibus ſuperius explicatis fuiſſe quēpiā forte

Lingua angelorū quid ſit.

Philip. 2.

Luce. xviij.

Diracula uel uerbis uel opere conſtare.

Sala. i.

Macrothyia mos quis. Magnanimitas quæ.

Perperos & perperā & inſatur. quid.

potitū. Quibus partis, suppire tñ eūdē & intumescere, cuiusmodi uitio uacat charitas ipsa, q̄ & humiles reddit, q̄ bona hāc cōparant. Hāc sane Paulus intulit, ut elatos arguat & insolentes. Non agit turpiter. Hoc est, nō inflat. Quinetiā uel inhonestā tormēta haud quāq̄ ducit p̄ ignominiosos, & turpibus, eius gratia cuius amore detineat. Quēadmodū & Christus pro sua in nos charitate, ignominiosam crucē nō solū suscepit, sed gloriā duxit. Poteris & hoc pacto id intelligere. Nō agit perperā, id est, nō est cōtumeliosus, nō conuiciator. Nihil em̄ est contumelia & conuicio turpius. His autē dictis in peruicaces inuēctus est Paulus.

Non q̄rit q̄ sua sunt, nō irritat. Ille, inq̄t, nil turpe agit, q̄ suā nō q̄rit utilitatē, sed p̄ximi cōmodū. Tunc em̄ uel inferior quā dā dē turpitudine: cum afficit iniuria proximus, nec missus fiat. Hoc autē illis obiectū est, q̄ ceteros aspernant. Sed neq̄ charitas irritat, q̄m qui eā fit affecutus, nemini cōtumeliosum se p̄bet. Neq̄ irascit, ē em̄ haud quāq̄ modestus uir iracundus. Ita fit, ut nil indecēter charitas agat. Quidē nec cōmouet, nec irritat, hoc est, nō ad iracundiā proflit. Vel id Paulus contumeliosus & iniuriā inferentibus obijcit.

Non cogitat malū. Vel oibus, inq̄t, charitas malis affecta, ad irā nō incitat. Nec solū ad se uindicandū nil mali molit: sed ne malū qdē uel cogitat, uel aio uerfat. Aduerte autē, quēadmodū ubiq̄ haud quāq̄ dicat uel liuore charitatē teneri, uel ut superior euadat adniti, uel ad uictoriā incitari. Quin potius neq̄ ullā finit initio statim magnitudinē succrescere, uti hoc loco, non malū cogitat. Quod eo intulit, ut Corinthios cōmonefaciat: ne p̄ accepta iniuria, iniuriā referat.

Nō gaudet sup̄ iniquitate. Hoc ē, nil p̄sūs lētat, cū iniuria cuiq̄, uel molestia, uel malū ifert. Congaudet autē ueritati. Sed quod longe est maius, inquit, alioq̄ probitari congaudet, & ad ueritatis succellum maxime gratulat, eundēq̄ sibi ducit in gloriā. Hoc autē intulit Paulus, ut Corinthiorum nonnullos inuidiā arguat.

Omnia suffert. Iniurias & plagas, uel mortem uidelicet si afferantur. Id em̄ tolerantiaē beneficij consecuta est charitas, cui inesse hanc dixerat. His uero dictis, qui insidias proximo machinantur, obiurgat.

Omnia credit. Quācūq̄ scilicet dixerit qui a se colitur. Neq̄ subdolum aliquid uel loq̄tur ipsa, uel loqui alios arbitrat.

Oīa sperat, oīa sustinet. Nil, inq̄t, de eius uita desperat, quē amare ipsa occepit: sed sperat potius magis ac magis hūc ad meliora prouehere. Istiusmodi uerba in eos intēdit, q̄ facile forte desperat. Qd si tali spe charitas ducta, eo, quē colit, in neq̄tia p̄seuerat, fallat: uiriliter eius errata latuē. Omnia nāq̄, inq̄t, suffert. Hāc uero in eos Paulus iaculat, q̄ facile dissidia lubeunt.

Charitas nunq̄ excidit. Hoc est, nunq̄ fallitur, sed recte omnia terminat. Vel excidit, id est, dissoluitur dici rectius potest. Quandoquidē nec intercidit charitas, nec conquefcit, sed in futuro seculo cessantibus alijs, permansura hāc est, ut in sequentibus differet.

Siue prophetia euacuabit, siue lingua cessabit. Enumeratis q̄ & charitate ipsa p̄deunt ramis, iterato hāc alio quodā mō extollit: cū uel prophetias ipsas & linguas finē aliq̄n habituras affirmat. Charitatē uero stabiliē fore atq̄ perpetuā. Nā si p̄phetia & linguā fidei suscipiendā gratia sunt instituta: fide iam per oēs terras diffusa, merito quidē euacuabunt dicit, Nā si hoc tēpore superuacaneae sunt & inanes, longe magis in futurum cessabunt.

Siue scientia destruet. Ex parte em̄ cognoscimus, & ex parte prophetamus. Cū autē uenerit qd perfectū est, euacuabit qd ex parte est. Dicit aliquis, Si futurū est, ut sciētia disperditū eat: ergo in ignorācia uicturi nos sumus: absit inquit. Nā de scientia parte aliqua differit, ut Paulus idē illud interpretat, cū ait. Ex parte scientia euacuabitur cū perfectior uenerit, in futura scilicet uita: ubi nō qualē hoc tēpore, regē cōlestiū habebimus notionē, sed longe maiore. Exēpli gratia. Haud quāq̄ nos in p̄sentia latet, deū ubiq̄ uerfari. Quēadmodū tñ ille uerfetur: ignorare poterimus. Quin etiā & uirginē peperisse tenemus, futura tñ in uita plus aliquid intelligemus: qd ad p̄sentem plurimum facit cognitionem.

Cum essem paruulus. Cū asseruisset in rei perfectioris aduētū, euacuandū id esse quod ex parte cōstaret, nūc exēplū inducit, quo quantū inter se differant p̄sens & futura scientia patefacit, inquiens. Nūc quidē paruulis uidemur assimiles, tūc uero sumus in uiros nos euasuri.

Loquebar ut paruulus. Hoc ad genera linguarum refertur.

Sapiebam ut paruulus. Id uero ad prophetias.

Cogitabam ut paruulus. Hoc demum ad scientiam ipsam referendum est.

Quando autē factus sum uir, euacuauī quā erāt paruuli. Hoc est, cū in futuro seculo firmior fuerim scientiā consecutus, tunc sane qua in p̄sentia potimur, imbecillis erit & perexigua & paruuli similis, & euanesceat. Vnde & alia superinducit, dicens.

Idem nūc per speculū in enigmate. Declarat quod dictū est de paruulo, ostēdit q̄ subobscura esse nobis regē cognitionē, cū clarior tūc sit omnino futura. Videm⁹ em̄, inquit, adhuc per speculū. Quod ut expressius indicet, rei inspectā imitationem in enigmate intulit, ut maxime p̄sentis scientiā arguat, quā ex parte consistit, pusillitatem.

Tunc

Tunc autē facie ad facie. Non em̄ qd facie aliqūa habeat deus, id dixit: sed ut ex eo ostēdat notionē quandā manifestā nobis, & claram admodū & patentem futuram.

Nunc cognosco ex parte, tunc autē cognoscā, sicut & cognitus sum. Duplici modo Corinthios: tumorē tollit, & insolentiā. Primū arguens aliqua ex parte scientiā humanā cōstare: deinde haud quāq̄ a nobis ipsi originē ducere. Siquidē non ipse (inquit) noui eū, sed ille me. Quēadmodū itaq̄ nunc ille mei habens cognitionē mihi succurrit, & opitulatur: sic & ego tūc lōge magis q̄ in p̄senti ad eū cōfugiā. Nam & is q̄ in tenebris residet, nisi solē prius cōspexerit, nequaquā ad radiōs decorē prior accurrit. Quin potius splendor ille solaris uisendū se offert luce emissa. Cuius cū quispiā claritatē exceperit, tunc eam ultro intuendo prosequitur. Haud secus igitur se habet id dictū, sicut & cognitus sum. Nec tñ qd ita prorsus dei sumus habituri cognitionē, sed tantū ad eius notionē progrediemur, quantū ipse sui noscēdi facultatē attulerit. Et tūc illi plus adhārebimus, quāto propinquiorē se nobis p̄stiterit. Nec secus profecto nobiscū tūc agitur q̄ si quis in infante nobilē aliqūe expositū, & proiectū inueniat, ore blandulū & alludentē, ita sublatum, domū deferat, educetq̄ liberaliter, opibus demū clarū reddat, in regiāq̄ traducat. Ille uero in ea infantia cū diu p̄stiterit, nil sentiet penitus q̄ gesta sint, neq̄ eius q̄ gesta uerit alueritq̄, clementiā internoscet. At cū in uirū euaserit, tūc tandē hoīem cogniturus est: q̄ fuerit de se tam bene meritus, eundēq̄ nec immerito beneuolentia prosequetur.

Nunc autē manēt fides, spes, charitas, tria hāc. Maior horū est charitas. Nunc quidē q̄ extant, linguā, s. prophetia, & scientia & si subobscura, fide tñ in oēs diffusa, quēadmodū dictū est supra, penitus euacuabūt. Fides uero, spes, & charitas, ipsa lōge his erūt stabiliores. Id em̄ significat cum inquit, manent, triū scilicet istōr: p̄tendit stabilitatem, & inter hāc eadē, summum tenere locum charitatem.

Edamini charitatē. Quā charitatē hmōi grande aliqd esse & immensum ostēdit: ad hāc prosequendā nos tandē hortatur. Neq̄ sequamini dicit, sed sectamini: Perinde ac si intētiore quandā diligentia ea in te, ac studiū exigat. Abscessit illa a nobis, opus ergo ingenitū celeritate & cursu, ut hanc contingamus.

Aemulamini spiritalia, magis autē ut prophetetis. Ne forte existimarēt Corinthij idcirco Pauli charitatē adeo extulisse, ut spiritus dona extingueret, & illud adiecit, Aemulamini spiritalia, dona uidelicet, & p̄cipue ut prophetandi munus adipiscamini. Hoc autem ratione linguarum dixit, quibus Corinthij maxime superbirent.

Qui em̄ loquitur lingua, loquitur nō hoīb, sed deo. Nemo em̄ audit, spūs autē loquitur mysteria. Nam q̄ p̄phetat, hominibus loquitur ad edificatiōē & exhortatiōē, & consolationem. Linguas ipsas cū prophetia cōparat. Nec prorsus has inutiles arguit, neq̄ per se omnino utiles. Non em̄ hoies alloquunt, sed deum, hoc est, nequaquā cogniti facilia narrant hoīb & aperta, sed in spiritu sancto loquunt mysteria. Cum itaq̄ & spiritu sermonē deponāt, magni est res faciēda. Quod autē nullā afferat hominibus utilitatē, inferiores sunt p̄phetia. Hāc ḡppe a spiritu cōstat, & utilior est. Siquidē instabiles & labātes edificat, & segniores hortat & excitat, & pusillanimes cōsolat. Vbiq̄ Paulus quod utilius est, p̄stare affirmat.

Qui loquitur lingua seipsum edificat: qui autē prophetat, ecclesiā dei edificat. Pleriq̄ linguas loquentes, nequeū plerumq̄ alijs quā dixerint interpretari: igitur sibi ipsi proficiunt. Qui uero p̄phetat: audientibus uniuersis utilitatē impartitur. Quantum itaq̄ est priuatae utilitatis, quā uni prodest, & communis, quē ecclesiā ipsi conduxerit interuallum, tantundem est lingua rum, & prophetiaē discrimen.

Tolo autē oēs uos loqui linguis: magis autē p̄dhetare. Quā multi apud Corinthios uario linguarū genere loquebāt, ne inuidia p̄citus uideat linguas has paruifacere: uolo (inq̄) ut oēs loquant, nō ut unū, duosue edificent, sed p̄phetandi & maioris utilitatis gratia.

Nam maior est q̄ prophetat, q̄ qui loquitur linguis, nisi forte interpretet, ut ecclesiā edificatiōnem accipiat. P̄stet (inq̄) p̄pheta, sed ei qui linguis dūtaxat loquit, & interpretatiōnū ignaro. Nam si interpretādi cognitionē teneret, par esset p̄pheta qui linguis iam loqueret. Ecclesiā quippe obscurioribus interpretatis quā lingua explicant, edificat. Erat autē spūs grā interpretatio, quā pleriq̄ hoīm linguis loquentibus esse concessa, pleriq̄ uero nequaquā.

Nunc autē fratres si uenero ad uos linguis loquēs, quid uobis prodero, nisi uobis loquar, aut in reuelatōe, aut in scia, aut in prophetia, aut in doctrina? Vultis ne (inq̄) linguas, quā interpretandi munere carent, uos internoscere? Concedat ut Paulus ipse ego q̄ uos instruxi, linguis loquar nihil sane ex his utilitatis plus quippiā est audientibus obuentur, nī in reuelatōe loquar, id ē, nī ea tradiderim quā solent & ab his explicari, qui a deo sunt reuelatiōē hmōi consequuti. Quā reuelatiōe speciem quandam p̄fert prophetia, quando astantibus multis, reteguntur singulorum dictōr & senta. Aut in scientia, hoc est, qualia proferre debent, qui ea potitū sint, q̄ ue diuina mysteria auditoribus ipsis aperit. Aut in prophetia, q̄ uidelicet, de p̄teritis, de p̄sentib⁹, atq̄ futuris rebus differit q̄spia. Est namq̄ prophetia reuelatōe uulgior. Aut in doctrina, hoc

H 4

Facie ad facie
quō exponi de
beat.Fide in omnes
diffusa prophe
tiā euacuatur

CAP. XIII

Linguarum et
prophetiaē dis
crimenReuelatio spēs
nem habet pro
phetia.

Prophetia.

est in specie quadam sermonis uim instruendi habentis: cum de uirtute uel dogmatibus oritur disputatio, uel ad audientium utilitatem fiat instructio. Nonnulli autem quod in reuelatione est hunc in modum intellexere, hoc est, de his dicere, quae facile solui possint, & clariora sint, & minus fucata. Item & illud, aut in scientia, i. ea discere, quae cognitu facilia sunt.

Tamen quae sine aia sunt uocē dantia, siue tibia, siue cithara: ni distinctione sonitus dederint, quō sciatur id quod canit, aut quod citharizat. Verum quid de dāno dixerim & iactura, quae nobis ex rerum obscuritate infertur. Aut quae ex patentioribus & manifestis subsequitur dixerim utilitate: Quandoquidē uel instrumentis ipsis inanimatis nulla uocū aperta uarietas infit, sed cōfusa ac mixta, nil prorsus queat quod tibia canitur internosci, aut quod cithara ipsa pulsatur, neque ulla in eis erit animi uel iocunditas, uel oblectatio.

Et tamen si incertam uocem det tuba, quisnam se parabit ad bellū. A rebus superuacaneis descendit ad necessaria, & tuba meminit, inquit: Vel in ea modulos quosdam inesse, quorū alteri ad bellum ciant, alteri ad praelio reuocent. Haec itaq; tuba, si minus clarum, sed sub obscurum clangore eliserit, imparatos milites reddet. Quid igitur commodi potest afferri ex sono aliquo subfurdo atque incerto?

Ita & nos per linguā, nisi manifestū sermonē dederitis, quō sciatur id quod dicitur. Eritis enim in aera loquentes. Ne forsan Corinthii dixerint, quid ad nos illud uel tibiae, uel tubae exemplū? Sic inquit, ni uos eiusmodi spūs gratiam, quae linguis collata est oratōis claritate nitamini: inanis haud dubie erit uis oris sermo & supuacuu: utpote qui exaudiri comprehendique possit a nemine. Res nāq; omnis in eo uersatur, ut afferat hmoi loquendi gratia utilitatē. Dicit aliquis: Si nihil hec erat mortalibus profutura, cur ergo cōferebatur? Nempe ut illi cōducatur, q eam acceperit. Nam & si alijs utilitate erat haec allatura, deus fuisset & precibus exorandus, & uitae puritate excipien dum interpretādī hoc munus, uel alteri cuiq; adharendū, qui posset obscura dissoluere. Et ideo Paulus hmoi intulit, ut illos mutua animorū cōiunctione cōnectat, neue existimarēt sibī ipsis sat per se posse haec oia suppetitare, sed suscipiendos esse, q eadē illa interpretari ualeāt & enodare. Hoc pacto fore, ut linguarū gratia utilior fiat.

Tam multa ut puta genera linguarū sunt in hoc mundo, & nihil sine uoce est. Hoc est, tot uoces cōstat in mundo esse, Scytharū, f. Indorū, Thracū, & gentiū aliarū, & oēs exprimunt aliqd. Non enim sine uocis editione haec gentes loquuntur.

Si ergo nesciero uirtutē uocis, ero ei cui loquar Barbarus, & qui loquitur mihi Barbarus. Si haud quāq; ipse uim uocis dignouerim, pro Barbaro mihi erit, q meū sermonē cōtulerit, utpote qd stulta loq sit uisus. Cōtra & illi ego Barbarus & insanus uidebor, nō uocis uisio, sed inscitia.

Sic & uos, qm̄ emulatores estis spiritui ad adificationem ecclesiae, quare ite ut abundetis. Nōnulli illud, sic & uos, ad reliqua of one intercidit, & ita interpretatur & construunt. Sic & uos linguis loquentes & obscure, barbari uidemini audientibus. Deinde in aliā sniam trāsferūt, emulatores estote. Beatus enim Basilius, tenori uno & pari sequela, hūc of onis cōtextū plegit. Quo cum & ipse nūc sentio. Et uos igitur inqt, emulamini spiritalia dona, sed eo pacto, ut ad ecclesiae adificationē & utilitatē abundare nitamini. Adeo nāq; nihil phibeo linguis uos eloqui, ut abūdare uelim dicendi copia, si modo illas ad communem utilitatem exerceatis.

Et ideo q loquitur lingua, oret ut interpretetur. Modū exprimit, qd donū multis in commo dū cedat. Oret enim inqt, q linguis loquitur, ut interpretetur: hoc est, ut interpretationē accipiat. Ipse itaq; causam praebet, ne illā adipiscatur, qnquidē nequaquā id muneris a deo exposcat.

Nam si orem lingua, spūs meus orat: mēs autē mea sine fructu est. Erāt nōnulli apud priscos illos Christianae fidei sectatores, q supplicādī grām lingua exciperēt, loquerēturq; uel Persica uoce, uel Romana, cū illoz mens esset eaz regē ignara, quae lingua sic ederent. Dicit itaq; Paulus: Spūs meus orat, hoc est, grā q linguā agit, mēs autē mea fructu caret, quia nil prorsus intelligit, q pferunt. Attēde quēadmodū, pgreddēdo, arguat plane, q lingua dūtaxat uerba faciat, uel sibi ipse minus pdesse, id ipsumq; sentit hoc loco Basilius. Et nōnulli pterea sic asseuerāt. Si loquar linguā: nil aut ceteris declarādo pfererim: spūs quidē meus, siue animus, quantū ad se spectat, uti litatis plurimū uendicat: mens uero mea sine emolūmēto erit, quia nullū qd piā impartit utilitatis. Qui hoc dictū hoc pacto interpretabatur, uerebatur, ut arbitror, Montani cuiusdā deliramentā. Is nāq; herefim induxit hmoi. Prophetas uidelicet uniuersos, nil prorsus eoz q dēnūtiassent intellexisse: sed spū capros, praedixisse nonnulla, quorū nullā impostorū habent cognitionem. Quod sane haud quāq; habet aliquē in praesentia locū. Neq; em̄ de prophetis dicit haec Paulus, perinde ac si ignorarent, quae dicta per se fuissent. Sed de his differit, nec tamen omnibus, qui linguis his loquentur.

Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo & mēte. Psallā & spiritu, psallā & mēte. Quid igitur, inquit, maiorem praeferre utilitatē, quid uerū fuerit a deo magis ac magis efflagitandū? Nemde, ut spiritu oretur, hoc est, gratia. Quinetiam & mente, id est, meditatione concipere quid sit orandum, itemq; & quid canendo precandum sit.

Cetera

Cetera si benedixeris spiritu, quis supplet locum Idiota? Quō dicit, Amen super tuā benedictionē: qm̄ quid dicas nescit. Cum psallis, inquit, si spiritu, hoc est, per linguā spiritali gratia benedixeris, quis supplebit idiota locū? Hoc est, quo pacto, Amen laicus, cum ipse oraueris respondebit? Te siquidē in secula seculorū subobscurē, & in lingua pronuntiātē, neq; idiota p te ille exaudierit, neq; ullum ex his profectum accipiet.

Nam tu quidem benegratias agis, sed alter non adificatur. Ne prorsus uideat linguā hāc gratiam extenuare, sic inquit: Ipse quidē recte gratias agis. Veruntamen proximi utilitate reiecit: inutiles erunt eiusmodi gratiae.

Gratias ago deo, q oim uestrum lingua loquor. Ne forte Paulū Corinthii suspicent, ideo linguā grām habere contemptui, quia huius sit ille immunis & expers: illud infert, quod omnium uestrum lingua loquor.

Sed in ecclesia malo quinq; uerba sensu meo loqui, ut alios instruā: q decē milia uerborū in lingua. Sensu meo, hoc est, intelligēs & sciēs q dixerim, potēs q uel eadē interpretari, ut & alijs parā utilitatē q mille uerborū in lingua, hoc ē, si ea minus ualeā explicare. Tunc nanq; apud mē dūtaxat refidebit utilitas, q ea protulerim. Quinq; aut uerba singuli proferūt pceptores, q sensibus quinq; qui nobis insunt, accōmoda applicāt medicamenta.

Frates nolite pueri effici sensibus, sed malitia pueri estote. Sensibus autē perfecti estote. Patrefacta qualis linguarū sit grā, tandē q magis incessat & urgeat, of one utit, increpatq; Corinthios nōnullos, q puerilia sapiāt. Est em̄ puerorū sane uel quēuis exigua demirari, q temere stupori esse uideant: quales sunt linguarū. Quodq; & magna hi parui faciāt, pinde ac si nil noui preferant, uel admirādī, quales sunt pphetiae. Cōmonefacit insup etiā eos hoc loco, ne in puerorū morem se ad nequitia habeāt: Id ē, ne ob linguarū suscepā grām, uel efferaut, uel intumescāt. Nec demū illā habetē prauitatis cognitionē Sensibus autē pfecti estote inqt, ut discernāt uidelicet, q sint ex grā, aut praestātiora, aut magis utilia. Vel aliter: Illi nāq; in malitia puerascūt, qui nil cuiq; ingerūt malit: haud secus se habēt q pueri ipsi, & officiūt nemini. Ille uero erit pfectior sensibus, q non mō noceat nulli, sed pro sit plurimis. Neq; solū nequitia fugiat, sed nequitia ipsam se detest, caueatq; ne a pntibus his, & teporarijs bonis, aliqua in se iacturā admittat. Id uero p simile est euangelico dicto. Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbae.

In lege em̄ scriptū est: Qm̄ in alijs linguis & labijs loquar populo huic, & nescit exaudiri me, dicit dñs. Rursus pphetia cum linguis hic confert, eamq; arguit praestantiorē, at quo pacto? Ex his certe quae subsequunt. Legem autē uetus omne testamentū appellare consuevit Apostolus, ideoq; in praesentia quae apud Esaiā conscripta sunt, in lege ait fuisse conscripta. Cum uero infert, nec sic me sunt exaudiri, ostendit eos, & si hoc poterant percelli miraculo, cum minus crediderint, aut praebuerint fidem, ipsoz esse hanc culpam Deus nanq; quod ad se spectat, semper exequitur. Eiusq; providentiam, & si intelligat, illos minime fidem de se praestituros, tanq; futuros inexcusabiles, patefacit.

Itaq; linguarū in signū sunt non fidelibus, sed infidelibus. Signum quidem terrori est: nec tamen omnino uel instruit, uel prodest. Quin potius & plerunq; id afficit, quale illud est, quod si ne interpretatione fit & lingua. Quemadmodum in orationis progressu sic inquit. Quoniam dicturi sunt uos insanire. Infidelibus praeterea signa edunt, quia his haud quāq; fideles indigeāt, cum fidem iam & tumentur, & seruent.

Prophetia autē nō infidelibus, sed fidelibus. Prophetia autē cōducit fidelibus, quia eos ad fidem constituat. Dicit aliquis, nulla ergo erit infidelibus pphetia? Aut quo pacto in subsequētibz, sic inquit apostolus: Quod si oēs pphetent, ingrediat aut quis infidelis & c. Ex his sane apparet uel infidelibus ipsis pphetia eiūsmōi fuisse oblata. Dicēdū itaq; nequaquā dixisse apostolum, hanc nō posse infidelibus ipsis cōducere, sed minus his esset in signū inutile, qualis & lingua est. Et ut breuius dixerim, erit sane in signū infidelibus lingua, hoc est, ad infideles dūtaxat ppter rēdos accōmodata. Prophetia uero ut fidelibus, ita & infidelibus usui fuerit. Vtpote quē illos infidelitatis coarguat, tametsi minus in signū his tradita fuisse dicatur.

Si ergo cōueniat uniuersa ecclesia in unū, & oēs linguis loquant: intrent autē idiota uel infideles, nonne dicent, quid insanitis? Tacite ostendit iacturā causam linguā praebere, & nocere, si munere careat interpretandi. Id autē dicit, ut Corinthiis insolentia demat, qui linguarū ob grām existimarent ceteris se admirationi esse debere. Quod tñ longe aliter se habere demonstrat, asserens ad ignominia eis linguarū genera potius cedere, siquidē haec hos uideant uesanos reddere, & furibundos. Vt itaq; nil duxeris id esse spiritalis gratiae opus: qnquidē q eam sit na etis, infamia cōplectatur: sic infert: Nonne Idiota uel infideles dicturi sunt uos insanire, hoc ē, dementes, quales erāt qui maledictis apostolos incessabāt, dictitabantq; uiuo madere, & ebrios esse: Cum his quibus mens sanior esset, & ab eiusmodi linguis lucrum assequerentur, aliter lōge sentirent. Quales erant, apostolos qui demirarentur, & ob stupeficerent, qui dei magnitudinem & miranda quaedam edocerent.

Si autē

Sacerdotes non murmure, sed uoce plena sacra faciunt

Prudentia serpēntis, simplicitas columbae, Matth. 10

Eia. 28

Fideles signa non egent.

Linguarū grā.

Acto 2

Linguarū uarietas.

Basiliū meminit q fuit Aitha uisio posterior

Basilius.

Montani haeresis.